

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ

ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**ROMAN TOPLULUKLARDAKİ ÇOCUKLARIN
YOKSULLUK DURUMU VE EMEKLERİNİN
İSTİSMARI: BANDIRMA ÖRNEĞİ**

ÖZGÜL KILIÇ

195017117

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Kemal YILDIZ

Bandırma 2023

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

ROMAN TOPLULUKLARDAKİ ÇOCUKLARIN
YOKSULLUK DURUMU VE EMEKLERİNİN
İSTİSMARI: BANDIRMA ÖRNEĞİ

ÖZGÜL KILIÇ

195017117

Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Kemal YILDIZ

Bandırma 2023

ETİK BEYAN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../20...)

Özgül KILIÇ

ÖZET

ROMAN TOPLULUKLARDAKİ ÇOCUKLARIN YOKSULLUK DURUMU VE EMEKLERİNİN İSTİSMARI: BANDIRMA ÖRNEĞİ

ÖZGÜL KILIÇ

Bu çalışma, Roman topluluklarında çocukların yoksulluk durumu ve emek istismarı konusunda değerlendirmelere yer vermektedir. Çocuklar geleceğin en önemli yapı taşıdır. Eskiden olduğu gibi günümüzde de çocuklar yoksulluğun en şiddetli halini yaşamaktadır. Çocuk yoksulluğu ve işçiliği her ne kadar azalsa da halen devam etmekte ve acil çözülmesi gereken sorunlar arasında yer almaktadır. Araştırmada ilk olarak teorik bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca Roman toplulukları ile yapılan çalışmalar incelenerek, çalışmanın analiz bölümü için zemin hazırlanmıştır. Bu araştırma, Roman Çocukların emek istismarı, sosyal dışlanma ve yoksulluk durumunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında Bandırma İlçesi'nde Çınarlı Mahallesi ve 100.Yıl Mahallesi'nde anket çalışması yapılmıştır. Toplam 189 aile ile görüşülmüştür. Görüşmelerden elde edilen bulgular, istatistiksel analizlere tabi tutularak, Bandırma'da yaşayan Roman topluluklarında çocukların yoksulluk durumu ve emek istismarı düzeyi tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Çocuk Yoksulluğu, Roman Topluluğu, Emek İstismarı, Çocuk İşçi

ABSTRACT

THE POVERTY DEADAND AND LABOUR ABUSE OF CHILDREN IN ROMANI COMMUNITIES: THE EXAMPLE OF BANDIRMA

ÖZGÜL KILIÇ

This study includes evaluations on the poverty situation and labor abuse of children in the Romani Communities. Children are the most important building blocks of the future. Today, as in the past, children experience the most severe form of poverty. Although child poverty and labor has decreased, it still continues and is among the problems that need to be solved urgently. In the research, firstly, theoretical information is given. In addition, the studies conducted with the Romani Communities were examined and the basis for the analysis part of the study was prepared. This research aims to determine the situation of labor abuse, social exclusion and poverty of Romani Children. Within the scope of the research, a survey was conducted in Çınarlı District and 100. Yıl District in Bandırma. A total of 189 families were interviewed. The findings obtained from the interviews were subjected to statistical analysis and the poverty status and labor abuse level of children in the Roma communities living in Bandırma were determined.

Keywords: Children, Child Poverty, Romani Communities, Labor Abuse, Child Worker

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Bandırma İlçesi'nde Roman toplumundaki çocukların yoksulluk durumunu ve Roman çocuklarının emeklerinin istismar edilip edilmediği hakkında durum tespiti yapmayı amaçlamaktadır. Çalışmada Roman toplulukları hakkında bilgi verilmiş, yoksulluk kavramı ve çocuk işçi kavramı hakkında literatür taraması yapılmıştır. Ülkelerin geleceği için çocuklar, önemli yapı taşlarından biridir. Eğitimli ve sağlıklı çocuklar ülkeler için önem arz etmektedir. Bu çalışma, Roman çocuklarının eğitim, barınma, sağlık ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarının ebeveynleri tarafından ne denli karşılandığı ve çocukların emeklerinin istismar edilip edilmediğini tespit etmeyi hedefleyen bir çalışmadır.

Araştırmanın uygulama bölümünde yapılan anket çalışması birçok zorluğa rağmen tamamlanmış olup, çalışmama yardım eden Bandırma Roman Ailelerine sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Gittiğim her hanede bana evlerini açan hatta sofralarını paylaşan Roman Ailelerine çalışmama yapmış oldukları katkılarından dolayı minnettarlığımı belirtmek isterim. Ayrıca iki yıllık tez çalışmamda bana maddi ve manevi olarak yardım eden, İbrahim İsmail ARI' ya ve aileme desteklerinden ötürü şükranlarımı sunuyorum. Her daim yanımda olan ve her soruma cevap veren, Danışmanım Doç. Dr. Kemal YILDIZ Hocama sonsuz minnettarlığımı sunarım. Çınarlı Mahallesi ve 100.yıl Mahallesi'nde bulunan sevgili çocukların yardımlarını ve güzel gülüşlerini unutmayacağım. Bu çalışma küçücük ellerle kocaman işler yapan çocuk işçilere ithafen yapılmıştır.

ÖZGÜL KILIÇ

Bandırma 03/02/2023

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK BEYAN SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar	x
ŞEKİLLER	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

(ROMAN TOPLULUĞU, YOKSULLUK-SOSYAL DIŞLANMA)

1. ROMAN KAVRAMI,ROMAN TOPLUMU VE TARİHÇESİ	3
1.1.Roman Topluluklarının Kökeni.....	5
1.2. Orta Doğu ve Avrupa’da Roman Topluluğu	6
1.3. Türkiye Roman Topluluğu	9
1.3.1. Osmanlı Döneminde Roman Toplulukları.....	10
1.3.2. Cumhuriyet Dönemi ve Günümüz Roman Toplulukları	12
2.YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMLARI	14
2.1. Mutlak ve Görelî Yoksulluk.....	16
2.2. Gelir ve İnsani Yoksulluk.....	19
2.3. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk.....	19
2.4. Aşırı ve Kronik Yoksulluk	20
2.5. Nöbetleşe Yoksulluk	21
2.6. Çocuk Yoksulluğu	21
3. YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA NEDENLERİ.....	22
3.1. Yoksulluğun Makro Nedenleri	23
3.2. Yoksulluğun Mikro Nedenleri.....	25
3.3. Sosyal Dışlanma Nedenleri	25

4.YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA İLE MÜCADELE	26
5.ROMAN TOPLULUKLARINDA YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA... ..	32

İKİNCİ BÖLÜM

(ÇOCUK VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ)

1. ÇOCUK KAVRAMI.....	36
2. ÇOCUK İŞÇİ.....	37
3. ÇALIŞAN ÇOCUK KAVRAMI	38
4. ÇOCUK İŞÇİ VE ÇALIŞAN ÇOCUK KAVRAMI ARASINDAKİ FARKLAR	39
5. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN TARİHİ ÇERÇEVEDE İNCELEME	39
6. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN NEDENLERİ	42
6.1. Yoksulluk	42
6.2. Eğitimsizlik	43
6.3. Göç	43
6.4. İşverenlerin Çocuk İşgücü Talebi.....	43
7. ÇOCUK İŞÇİLİĞİ HAKKINDA YASAL DÜZENLEMELER	44
7.1. 182 No’lu Sözleşme “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri “	45
7.2. 138 No’lu Asgari Yaş Sözleşmesi.....	45
7.3. TBMM 4857 Sayılı İş Kanunu Çalıştırılma Yaşı.....	48
8. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ÇOCUKLARIN EKONOMİK FAALİYETLERE KATILMA DURUMU	49
8.1. Türkiye’de Çalışan Çocukların Ekonomik Faaliyete Katılma Oranları.....	49
8.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım	49
8.1.2. Eğitime Devam Durumuna Göre Dağılım	51
8.1.3. Sektörlere Göre Dağılım	52
8.1.4. Çalışan Çocukların İşyerindeki ve İşteki Durumuna Göre Dağılımı.....	53
8.2. Dünya’da Çocuk İş Gücü Durumu.....	55
9. ROMAN TOPLULUĞUNDA ÇOCUKLAR	58
9.1. Eğitim Durumu.....	58
9.2. Beslenme ve Sağlık Durumu	59
9.3. Ebeveynlerin Durumu	59
10.ÇOCUK İŞÇİLİĞİ İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ.....	60
11. EMEK SÖMÜRÜSÜ/İSTİSMARI	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(UYGULAMA)

1.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	64
2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	64
3.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	65
4.ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	65
5.ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZLERİ.....	65
5.1 Çalışmaya Katılan Bireylerin Sosyo-Demografik Verilerine Ait Bulgular.....	65
5.2.Çalışmaya Katılan Bireylerin Hane ve Hane Geliri Verilerine Ait Bulgular.....	67
5.3.Roman Çocuklarının Çalışma Durumu ile İlgili Verileri.....	72
5.4.Romanların Göç Etme Durumları ve Göç Etme Sebepleri.....	73
5.5.Çalışan Roman Çocuklarının Emek İstismarı İlgili Verileri.....	74
5.7.Romanların Sosyal Yardım Almasına İlişkin Bulgular.....	82
5.8.Romanların Çeşitli Sosyo-Ekonomik Konulardaki Görüşlerinin İncelenmesi	84
5.9.Romanların Çeşitli Demografik Verileri ve Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	86
5.10.Romanların Çeşitli Demografik Verileri ve Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	92
6.VERİLERİN ANALİZİ	98
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	99
KAYNAKÇA	102

TABLÖLER

Tablo 1 : Yoksulluk Oranı 2011-2020	19
Tablo 2 : Maddi Yoksun Olan Çocukların Oranı 2012- 2020	22
Tablo 3 : ILO'nun Belirlediği Çalışma Şekilleri ve Yaş Aralığı	46
Tablo 4 : TÜİK 2012 Çocuk İşgücü Verileri	50
Tablo 5 : Çalışmaya Katılan Bireylerin Sosyo-Demografik Verilerine Ait Bulgular...	66
Tablo 6 : Çalışmaya Katılan Bireylerin Hane ve Hane Geliri Verilerine Ait Bulgular.	68
Tablo 7 : Roman Çocuklarının Çalışma Durumu İle İlgili Verilerin Dağılımı	72
Tablo 8 : Romanların Göç Etme Durumları ve Göç Etme Sebepleri	74
Tablo 9 : Çalışan Roman Çocuklarının Emek İstismarı ile İlgili Verileri	75
Tablo 10: Romanların Çalışan Çocuklarının Emek İstismarı Düzeyleri	78
Tablo 11: Roman Çocuklarının Ayrımcılığa Maruz Kalmasına İlişkin Bulgular	79
Tablo 12: Roman Çocuklarının Ayrımcılığa Maruz Kalması Ölçeği	81
Tablo 13: Roman Çocuklarının Ayrımcılığa Maruz Kalma Düzeyleri	81
Tablo 14: Romanların Sosyal Yardım Almasına İlişkin Bulgular	82
Tablo 15: Romanların Çeşitli Sosyo-Ekonomik Konulardaki Görüşlerin İncelenmesi.....	84
Tablo 16: Romanların Çeşitli Demografik Verilerine Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüzdelik).....	87
Tablo 17: Romanların Çeşitli Demografik Verilerine Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması (Ondalık)	88
Tablo 18: Romanların Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüzdelik).....	90
Tablo 19: Romanların Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması (Ondalık).....	91
Tablo 20: Romanların Çeşitli Demografik Verilerine Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüzdelik).....	93
Tablo 21: Romanların Çeşitli Demografik Verilerine Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Ortalama Puanlarının Karşılaştırılması (Ondalık).....	94
Tablo 22: Romanların Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüzdelik).....	96
Tablo 23: Romanların Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Ortalama Puanlarının Karşılaştırılması (Ondalık).....	97

ŞEKİLLER

Şekil 1: Türkiye’de Roman Gruplarının Coğrafi Dağılımı	10
Şekil 2: TÜİK Görelî Yoksulluk Oranları	18
Şekil 3: Dünya Bankası Aşırı Yoksulluk Oranı 2015-2021	21
Şekil 4: TÜİK Çocuk İşgücünde Çalışan Çocukların Cinsiyet Dağılımı	51
Şekil 5: TÜİK 2019 Çocuk İşgücünde Çalışan Çocukların Eğitime Devam Durumu Cinsiyete Göre	52
Şekil 6: TÜİK Çocuk İşgücünde Çalışan Çocukların Sektör Dağılımı	53
Şekil 7: Çocuk İstihdamı Oranı Cinsiyete Göre	54
Şekil 8: ILO Çocuk İşçiliği Küresel Tahminlere Göre Tehlikeli İşlerde Çalışan Çocukların Yaş Aralığı	56
Şekil 9: Çocuk İşçiliği Küresel Tahminlere Göre Sektörel Dağılımı	56

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
DB	: Dünya Bankası
IPEC	: Çocuk Emeginin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Planı
UNICEF	: Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
WFF	: Özgür Yürü Vakfı

GİRİŞ

Geçmişten günümüze bütün dünyanın en başta gelen sorunlarından biri de yoksulluktur. Yoksulluk özellikle dezavantajlı grupların içerisinde yer alan çocukları büyük oranda etkilemekte ve en fazla zararı çocuklar görmektedir. Yoksul çocukların eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçları karşılanamamakta ve yoksulluk bir kısır döngü halinde gelecek nesillere aktarılmaktadır. Yoksulluk çok boyutlu bir kavram olmakla birlikte sosyal dışlanma ile yoksulluğa itilen çocuklar hem psikolojik hem de fiziksel anlamda sıkıntılarla baş başa kalmaktadır.

Roman çocukları sosyal dışlanmadan şiddetli bir şekilde etkilenmektedir. Okul hayatlarından sosyal hayatlarına kadar kimlikleri sebebiyle diğer etnik gruplar tarafından dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Çocukların maruz kaldığı dışlanma gibi etkenler eğitim hayatlarına devam edememelerine neden olan faktörler arasında yer almaktadır. Erken yaşta eğitimden ayrılan çocuklar iş hayatına atılmaktadır. Sokaklarda çalışan roman çocuklarının birçok istismara ve madde kullanmaya kadar uzanıp giden hayat süreçlerinde suç işleme ihtimalleri daha da artmaktadır. Kronik bir hal alan bu durum yetişkinlikte de devam etmekte, hatta evlenme durumunda kendi çocukları da aynı kaderi paylaşmaktadır. Roman çocuklarının eğitim hayatına devam etmemesi ile birlikte özellikle kız çocukları erken yaşta evlenmekte, erken yaşta anne olmaktadır.

Yoksulluk türlerinden biri olarak bilinen sosyal dışlanmanın en şiddetlisini yaşayan Roman çocukları yetişkin hallerinde dahi iş bulamamakta, etnik kimliği sebebiyle kendilerine iş verilmemektedir. Suç işleme oranlarının fazla olması sebebi ile bazı Roman çocuklarının ebeveynleri cezaevinde bulunurken çocuklar akrabalar tarafından büyütülmektedir. Kötü alışkanlıklara çok erken yaşta başlamaktadır. Barınma, sağlık ve giyim gibi temel ihtiyaçları açısından çok eksik oldukları görülmektedir. Roman ailelerinde çocuk sayısının fazla olduğu görülmektedir. Bunun en temel sebeplerinden biri de çocuğun gelecekte ailesinin geçimine katkı sağlayacağına dair düşüncelerdir. Roman çocuklarının yaygın olarak sokaklarda çalıştığı gözlemlenmektedir.

Çocuk işçiliği ve emek istismarı günümüzde halen devam etmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte büyük sıçrama yaşayan çocuk işçiliği özellikle yoksul ülkelerde halen büyük sorun olmakla birlikte çözüm arayışları devam etmektedir. Burada ülkelerin ve uluslararası örgütlerin mücadeledeki rolü çok büyük olmakla beraber asla kabul edilmeyen şartlarda ve saatlerde çalışan çocuklar çalıştıkları ortamda emek istismarı haricinde de fiziksel ve psikolojik şiddete, istismara maruz kaldığı görülmektedir.

Araştırmanın birinci bölümünde Roman toplulukları, yoksulluk ve dışlanma ile ilgili bir literatür taraması yapılmıştır. Özellikle Roman halkının maruz kaldığı sosyal dışlanma ele alınmıştır. Araştırmanın ikinci bölümde ise acil bir şekilde çözülmesi gereken çocuk işçi sorunu ele alınmakla birlikte iş gücünde çocuk işçi durumu ve Roman topluluklarında çocuk işçiliğinin sebepleri detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise Balıkesir İl'inin Bandırma İlçesi'nde bulunan Roman topluluklarının yoksulluk durumu ve çocuk işçiliği durumu için yapılan uygulamaya yer verilmiştir. Uygulama kısmında Bandırma İlçesi'nde bulunan Roman topluluklarına anket çalışması yapılmıştır. Yapılan anket çalışması için etik kurul onayı alınmıştır. Yapılan anket çalışmasının bulguları bir istatistik programı ile analiz edilerek, çıkan bulgular incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMAN TOPLULUĞU, YOKSULLUK-SOSYAL DIŞLANMA

1. ROMAN KAVRAMI, ROMAN TOPLUMU VE TARİHÇESİ

Roman toplulukları, sürekli göç ettiklerinden dolayı birçok toplumla karşılaşmış ve karşılaştıkları bu toplumlarda farklı adlandırmalar söz konusu olmuştur. Türkiye’de Romanlar “Çingene” ya da “Roman” olarak adlandırılmaktadır. Osmanlı döneminde Mısır’dan geldiği düşüncesi ile “Kıpti” olarak anılan Romanlar ayrıca “Çingane” olarak da anılmaktadır. Roman toplumu kendilerine çingene olarak anılmasından genel olarak rahatsızlık duymakta ve Roman olarak adlandırılmak istemektedir (Güneşçelik, 2019: 12-13).

Türk Dil Kurumu (TDK)’ a göre Roman kavramı “Çingene” olarak tanımlanmakta, Çingene kavramı ise Hindistan’dan çıktıkları söylenen ve dünyanın birçok bölgesinde yaşayan topluluk olarak açıklamaktadır (TDK, 2021). Türkiye’nin farklı yörelerinde Romanlar çeşitli kavramlarla anılmaktadır. Batı Anadolu’da “Roman” olarak adlandırılırken Orta Anadolu’da “Elekçi”, Van ve Ardahan civarlarında ise “Mutrip” olarak anılmaktadırlar (Güneşçelik, 2019:12).

Türkiye’de genel olarak Roman toplulukları için birçok adlandırma olduğunu yinelemekle beraber genel olarak “Çingene” denilmekte bunun dışında “Arabacı”, “Sepetçi”, “Esmer vatandaş” “Dom/Lom/Rom”, “Cano” isimlendirmelerde bulunmaktadır. Bu kadar fazla isimlendirme yapılmasının sebebi Roman topluluklarının Hindistan’dan başlayan serüvenlerinin Avrupa, Asya ve Amerika, Afrika bölgelerine kadar uzayıp giden göç serüveninden kaynaklı olmasıdır (Yıldız, 2007: 1).

Romanların, Roman olmayanlara söyledikleri bir kavram da bulunmaktadır. Bu kavram “Gaco” olarak tanımlanmaktadır. Mezarıcıoğlu kitabında:

“Çingene ve Gaco; aslında öz kardeşlerdir. Bir atadan gelirler. Ne yazık ki insanlık binlerce yıl önce birbirinden ayrı düşmüş; iki evrensel millete ayrılmışlardır. Bu ayrımın temeli meslektir. Toprağı işleyen köylüler ve hayvanları evcilleştirerek çobanlık yapanlar bugünkü

gacoların atalarıdır. Onlara zanaatın her türlüünü ve çeşitli hizmetleri sunan ve karşılığında Gacolardan yiyecek temin edenler ise biz Çingenelerin atalarıdır. “ (Mezarcıoğlu, 2010: 12).

Ayrıca yazar bir başka deyişle şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Nasıl ki Gacolar kendi içlerinde irili ufaklı sayısız kavimlerden oluşuyorsa, Çingenelerin de kendi bünyesinde barındırdığı birçok pek çok kavim vardır. Nasıl ki Gaco kavimleri Fransızcadan Çinceye kadar çok sayıda dili konuşuyorsa, Çingene kavimleri de Romanesten Lughaya kadar çok sayıda farklı dili konuşuyorlar.” (Mezarcıoğlu, 2010: 12).

Birçok çalışmada Çingene kavramının dönemin TDK ve Millî Eğitim Bakanlığı sözlüklerinde rahatsız edici kavramlarla açıklamaktadır. Birçok hukuksal mücadele ile sözlüklerden aşağılayıcı tanımlar kaldırılmıştır. “Neden Çingene yerine Roman?” denmesinin nedenleri arasında verilen örnekler yol gösterici olabilmektedir. Roman kavramı Romca dilinde “Rom” (İnsan) “Roma “ise halk anlamına gelmektedir. Çingene kavramından daha çok Roman denmesinin daha doğru olabileceği kanısına varılmaktadır (Alpman, 2014: 13).

Roman kavramını hakkında etimolojik bir araştırması olan yazar; Kuzey Hindistan’dan göç eden çingeneler “Dom” olarak bilinmektedir. Seslerin önce ‘l’ ve sonrasında ‘r’ sesi dönüşmesi sonucu Rom olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Yıldız, 2007: 11).

Roman toplulukları her ülkede kendilerine has kültürleri ve sosyal yaşamları ile farklılıkları ile her zaman merak konusu olmaktadır. Roman topluluklarının nereden geldikleri birçok araştırmaya konu olması birlikte Kuzey Hindistan’dan geldikleri söylenmektedir. Kuzey Hindistan’dan göçerek Avrupa, Asya hatta Amerika bölgelerine göç etmişlerdir. Osmanlı döneminde Mısır’dan geldiklerini düşüncesi ile “Kıpti” olarak bilinmektedirler. Roman toplulukları her zaman merak uyandıran bir halk olarak görülmekteydi. Kökenleri konusunda birçok teori atılmış ve dillerinden kökeni hakkında bir kanıya varılmıştır (Fraser, 2005 :11).

Roman toplulukları yüzyıllarca birçok dışlanmaya maruz kalmış ve halen bu dışlanmanın etkisinden çıkamamaktadır. Vatansız toplum olarak da bilinen Romanların hayatları ve kültürleri diğer topluluklardan başka olması ile beraber yaptıkları meslekler eski yıllardan beridir devam etmektedir.

Romanların fiziki yapıları tanımlanırken esmer tenli ve siyah saçlı olarak belirtilmekte ve yaşayış tarzlarının farklı olmasının altı çizilmektedir. Göçebe bir hayat sürmekte olan

romanlar genelde falcılık, sepetçilik veyahut at satıcılığı gibi meslek dallarında faaliyet göstermektedirler. Türkiye’de halen bu meslekleri devam ettirdikleri gözlemlenmektedir.

1.1. Roman Topluluklarının Kökeni

Roman topluluklarının kimlikleri ve nereden geldikleri hakkında birçok araştırmada özellikle dilbiliminden yararlanılmıştır. Dünya’da ve Türkiye’de Romanlara verilen birçok isim göçebe bir topluluk oldukları kanısına varmaktadır. Hindistan kökenli oldukları kabul edilen Romanlar Avrupa bölgesinde maruz kaldıkları soykırım ve eziyete karşı kendi kültürlerini ve kimliklerini korumuş ve kültürlerini günümüze kadar getirmişlerdir. Romanların anayurtlarının Hindistan olduğu kabul edilmekle beraber kökenleri hakkında araştırma yapılırken özellikle dilbilimciler Romani dilini incelemekte ve Romani dilinin birçok Avrupa dilinden etkilenmiş ve Hintçe dilinden fazlasıyla bozulmuş bir lehçesi olarak görülmektedir. Romani dilinin birçok dilden etkilenmesi tek biçim yapısı olmadığını göstermektedir. Bu bilgilerden yararlanarak söylenebilir ki Romanların göçebe bir hayata sahip olduğu kanısına varılmaktadır. Dünya’nın dört bir yanına göçen Romanlar kültür ve kimliklerini başarı ile korumuşlardır (Fraser, 2005: 19).

Dilbiliminde incelenen Romani dili ve Hint dili arasında benzerlikler ortak bir kökenden oldukları saptanmaktadır. Temel sözcüklerle yapılan çalışmalarda özellikle Romani ve Hindi arasında benzerlikler bulunmaktadır.¹

Fraser “Çingeneler” adlı kitabında Romanların kökenlerini incelerken dilbiliminden incelenmesi konusunda Romani dilinin birçok dilden etkilenmesi sebebi ile daha sorgulayıcı yaklaşmaktadır. Dilbiliminden Romanların tarihi hakkında soru işaretleri ve boşlukları doldurmak için başvurulabilecek bir kaynaktır. Romani dili ve Hindi dilinde olan benzerlikler ayrıca Fiziksel Antropoloji ile etnik benzerlikler Hint kökenli oldukları konusunda varsayımları desteklemektedir (Koptekin, 2017: 31,32).

Romanlar hakkında yapılan fiziksel antropolojik çalışmalarda bedenlerinden daha uzun bacaklı olması ve kafa kısımlarının dar ve uzun olduğu saçlarının siyah ve koyu renkli gözlere sahip oldukları görülmektedir. Ancak yapılan antropolojik çalışmalar yol gösterici nitelikte olsa

¹ Hindi dilinde büyük kelimesi bara anlamına gelmektedir. Bu kelime Yunan Romani dilinde baro ve Gal Romani dilinde baro kelimesi ile birbiriyle benzerliği görülmektedir.

da temel bir kanıya ulaştırmamaktadır. Romanlar için verilen birçok isim bulunmaktadır. İran Romani'sinde "Dom", Avrupa Romani'sinde "Rom" ve Ermeni Romani'sinde "Lom" isimleri kullanılmaktadır. Hintçe dilinde yine "Dom" isimlendirmesi görülmektedir. Domlar çok eski tarihlerde bile müzisyen olarak bilinmektedir. Geçimini müzikle idame eden aşağı kast insanı olarak Sanskritçe dilinde anlam karşılığı verilmiştir. Domlar'ın kökenlerinin Hindistan'da bulunan göçmen halklar gibi Dravid kökenli oldukları hakkında varsayımlar görülmektedir. Dravid kökenliler Roman toplulukları gibi sepetçilik, müzisyenlik gibi mesleklerle geçimlerini sağlamaktadırlar. Hindistan'da bulunan seyyar tüccarlardan oluştuğu bilinen Bancarların da Romanlarla bir akrabalığı olduğuna dair varsayımlar da bulunmaktadır (Fraser, 2005: 31).

1.2. Orta Doğu ve Avrupa'da Roman Topluluğu

Roman topluluklarının Dünya'nın dört bir yanına göçtükleri ve bulundukları topraklarda hayatlarını kültürlerini ve kimliklerini koruyarak yaşadıkları bilinen bir husustur. Hindistan'ın kuzeybatısından göçtükleri ve Dünya'nın dört bir yanına dağıldıkları konusunda varsayımlar bulunmakla beraber göç sebepleri hakkında bulguların kesin kanıtları görülmemektedir. (Koptekin,2017: 32).

Orta Doğu Bölgesi'nde ise özellikle Arapça konuşulan ülkelerde Roman topluluklarını adlandırmak için "Nawar" kelimesi kullanılmaktadır. Nawar Romanları, en çok bilinen Roman meslek grupları ile hayatlarını idame ettirmektedir. Ayrıca Orta Doğu Bölgesi'nde Roman topluluklarında yer alan Dom grupları en eski Roman grupları arasında yer almaktadır. Türkmen Romanları ve diğer Roman grupları ile gerçekleşen farklı göçler sonucunda Orta Doğu Bölgesi'ne gelen göçebe ve zanaatçı grupların zamanla kaynaşması sonucunda günümüzdeki kimliklerine kavuştuğu bilinmektedir. Arabistan bölgesinde yaşamını sürdüren Slayb Romanları için "Hutaym" kavramı kullanılmaktadır. Bu kavramı ayrıca Roman toplulukları için kullanılmakta ve bu ismi takan kesim Arap çobanları olarak bilinmektedir. Slayb Romanları genel olarak bölgede bulunan su kaynaklarını iyi bilir ve çölün yapısını iyi tanımaktadır. Arap bölgesinde bulunan halk Slayb Romanlarını kendi yakınlarında görmek istemedikleri için bölgenin uzak kesimlerine yerleşmişleridir. (Mezarcioğlu, 2010: 186-188).

Romanların Orta Doğu Bölgesi'ne göç yolculuklarında ilk başlangıç durağı İran'dır. İran'da halen Romanlar için verilen isimler bulunmaktadır. Bu isimler "Zotti", "Luri" olarak adlandırılmaktadır. Hindistan'ın Jat halkından (zotti) gelip gelmedikleri halen tartışılan

hususlardandır. Tarihte ise Hindistan'dan gönderilen halkın ilk olarak batı tarafında olan İran'a gönderildiği söylenmektedir. Romanlar yerli halk ile iletişime geçmek için yerli halkın dilini bilmek zorundaydılar. Avrupa Romanileri'nin lehçelerinde Farsça dilinden etkilendiği görülmektedir. Bu Romanların bir dönem İran'da oldukları kanısına varmaktadır. Arap İstilasası sonucunda Dicle kıyılarına giden Jatlar daha sonrasında büyük gruplar halinde Suriye'nin Kuzeyinde büyük koloniler kurmuştur. Romanların Hristiyan bölgesine ilk gelişleri ise Bizanslıların Suriye'ye olan saldırısı sonucunda Zottlar'ın esir düşmesi ile başlamıştır. Birçok kadın ve çocuk ile birlikte çok büyük bir grup alınıp götürülmüştür (Fraser, 2005: 39).

Romanların Ermenistan'dan Bizans'a geldiği konusunda bir bilgiye rastlanılmamaktadır. 11. yüzyılın ilk yarısında Selçuklu Devleti'nin Ermenistan'a saldırması sonucunda Ermenistan'dan Antalya'ya insan göçü olduğu bilinmektedir (Can, 2020: 218).

Avrupa'da yapılan araştırmalara göre 7 milyon civarında Roman yaşadığı görülmektedir. Almanya'da yayınlanan "Der Spiegel" dergisinde Roman nüfusunu kesin olmayan rakamlarla açıklamaya çalışmaktadır (Alpman, 2014: 155).

Bu derginin 1990 tarihli bir sayıda çıkması ile birlikte günümüzde Avrupa Konseyi ve Gezginler Birimi tarafından hazırlanan kaynakta 11 milyon civarında Roman nüfusunun olduğu tahmin edilmektedir (Sıfır Ayrımcılık Derneği "Avrupa Ülkelerinde Roman Nüfusunun Karşılattırılmalı Sunumu")

Romanlara karşı Avrupa'da ilk tavır sergileyen ülkelerden biri Almanya'dır. 1400'lü yıllarda Almanya'nın bazı kentlerinde Romanlara verilen sadakalar devam ederken bazı kentlerde düşmanlık baş göstermiş olup Romanlara verilen hediyelerin belgeleri gözükmese de rağmen bunun asıl amacının sadece kentlere girmemesi için belli rüşvet olduğu görülmektedir (Fraser, 2005:84).

Almanya ve Fransa'da Yenicheler Romanların en eski kavimlerinden biri olarak bilinmektedir. Yenicheler olarak bilinen kavimlerin meslekleri geleneksel olan sepetçilik eleşkçilik olarak bilinmektedir. İrlanda'da ise kalaycılık ün kazanan Romanlar at yetiştiriciliği gibi birçok meslekle de ilgilenmişleridir. İrlanda'da Romanlar için söylenen "ekonomik parazitler" yaftası görülmektedir (Mezarcıoğlu, 2010: 148).

Portekiz’de ise 4 yıl süreyle ikamet eden ve kabul edilen Romanlar daha sonrasında Brezilya’ya sınırđışı edilmiş, ayrıca Afrika’ya da göç edilen Romanlar yeni kıtalara doğru yol almaya başlamışlardır. 1530’lu yıllarda gelen katı yasalar ile birlikte Romanların İngiltere’ye girmesi yasaklanmış ayrıca İskoçya’da bulunan Romanlarında kaldıkları bölgelerden göç etmesi zorunlu kılınmıştır (Can, 2020: 218).

Roman topluluklarına karşı haksız ve dışlayıcı yasaların başlaması 13.yüzyıla dayanmaktadır. Bu yaptırımlar Romanların emeklerini kullanmak için zorla iskân politikaları, Romanlara özgü olan meslekleri yaptırmama gibi birçok haksız yasalara maruz kalmışlardır (Fırat, 2016:2). Casusluk, hırsızlık, büyücülük gibi birçok kılıfa sığdırmaya çalışan devletler aslında hem toplumu emek gücü gibi kullanıp hem de dışlayarak göçe zorlama gibi uygulamaları Roman toplulukları tarihinde sıkça görülen bir durumdur.

19. yüzyılda özellikle Almanya’da bulunan ırkçı ve faşist politikaların baskın olduğu dönemler Romanlar için büyük bir kıyım olarak görülmektedir. Nazi döneminde esir kamplarının kapılarının Fraser’in dediğı gibi “cehennem kapılarının” açıldığı bir dönemdir. Bu dönemde ırklar konusunda olan sınıflandırma ve kendi ırkları dışında olan ırkları aşağılık olarak görme düşünceleri Romanlar üzerinde olan vahşi etkisine tarih şahit olmuştur.

Nazi partisinin gelmesi ile birlikte istenmeyen ırkları kontrol altına tutmak için uygulamalarda bulundu. Yahudi ve Romanlar özellikle yok edilmesi gereken iki etnik grup olarak görmüşlerdir. 1935 yılında çıkarılan Nuremberg Kanunları gereğince Yahudi ve Roman ırklarının Alman ırkı için tehlikeli ve ölümcül olduğunu ve bu ırkların yabancı ırk olarak adlandırıldığı görülmektedir. Heinrich Himmler’in 1938’de çıkardığı “Çingene Belasıyla Mücadele” kararnamesinde suça en yatkın ırkın melez Romanlar olduğu belirtilmiştir (Fraser, 2005: 220).

Romanlar göç ile birlikte birçok bölgeye giderken hoşnut olmayan etiketlere maruz kalmışlardır. Uygulamalar Romanlar için faydalı değil aksine her zaman dışlanmaya, eziyetlere, zorlamalara yönelik olmuştur. Savaşa katılmadan en çok kıyıma maruz kalan romanlar, gaz odalarında; açlıkla, zehirlenme ve birçok işkencelere maruz kalmışlardır.

Romanların Avrupa’da olan tarihi çoğı araştırmacı tarafından genel olarak asimilasyon tarihi olarak görülmekte çünkü yapılan uygulamalar ve yasalar bu yönde gösterilmektedir (Kolukırık, 2004: 5).

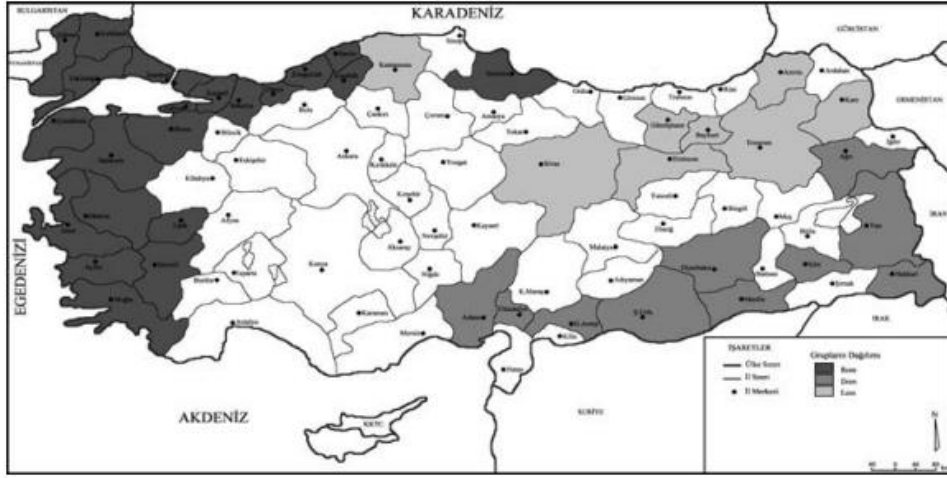
Günümüzde ise Romanlar hakkında yapılan yasalar ve kanunlar Romanların avantajlarına ve dışlanma etkisinden kurtulmaya yönelik olmuştur. 1971 yılında ilk olarak yapılan Dünya Roma Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongrede Roma kelimesi hakkında yapılan düzenlemeler bulunmaktadır. 1998 yılında yapılan düzenlemelerde Avrupa Komisyonu Romanların istedikleri isimin resmi bir isim olarak kabul edilmesi için üye devletlere tavsiyede bulunulmuştur. Uluslararası Roma Birliği aynı şekilde Roma kelimesini çeşitli Roman grupları için kullanılmasını önerilmiştir (Bakker, 2001:2; akt. Özateşler, 2013: 14).

Dünya’da Romanların anavatanının Hindistan’dan geldiği bilinen ve çoğu araştırmacı Hindistan’dan göç ettiklerine dair çalışmalar yapılmıştır. Göç ettiklerinin sebepleri kesinlik olarak bilinmese de kıtlık, hastalık gibi nedenlerden dolayı göç ettiklerine ve bu göçlerde hangi bölgelere dağıldıklarına dair birçok araştırma görülse de belirsizliği tartışma konusu halindedir. Ancak yapılan incelemeler, belirsizlik ve tartışmalar kendini korusa da tek bir gerçek bulundukları ülkelerde veyahut bölgelerde dışlandıkları veyahut asimile edilmeye çalışan uygulamalar ile doludur.

1.3. Türkiye Roman Topluluğu

Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşayan Romanlar genel olarak ülkenin batı kısmında yaşamaktadır. Batı kısmında yaşayan Romanların önceki bölümlerde de anlatıldığı üzere birçok grupları mevcut olması yinelenerek Rom grubunun hâkim olduğu görülmektedir. (Tablo :1) Doğu Karadeniz bölgesinde yaşayan Lom Grubu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde ise Dom gruplarının yaşadıkları hakkında veriler görülmektedir (Kolukırık, 2008:148).

Anadolu’nun dört bir yanında Roman topluluklarına rastlamak mümkündür. Bölgeler esas alındığında en fazla yoğunluğun Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi olarak sıralanabilmektedir. (Tablo: 1) Anadolu bölgesinde bulunan Romanlar Romanes dilini bilmemektedir. 3-4 kuşak öncesi Romanes dilini yitirmişlerdir. Türkiye Romanları genel olarak sepetçilik, ayı oynatıcılığı, bakırcılık, demircilik, elekçilik, müzisyenlik gibi meslekleri icra etmektedir (Mezarcıoğlu, 2010: 152-153).

Şekil 1. Türkiye’de Roman Gruplarının Coğrafi Dağılımı

Kaynak: Suat Kolukırmık,” Türkiye’de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü “**Hacettepe Üniversitesi**
Türkiyat Araştırma Dergisi, Sayı 8, 2008, s.148.

1.3.1. Osmanlı Döneminde Roman Toplulukları

Hindistan’dan göçtükleri söylenen Romanlar dünyanın dört yanına dağılmışlardır. Osmanlı Dönemi’nde çoğunluğunun Rumeli ‘de bulunduğu söylenmektedir. Osmanlı Dönemi’nde Romanları askeri alanda kullanmak isteyen devlet özellikle demircilik ve maden işletmesinden anlayan Romanlardan yararlanmıştır. Dünya’da Roman kökenli insanları dışlayan birçok ülke varken Osmanlı Devleti Romanlar için belirli statülerde imkân sağlamıştır. Örneğin Romanlar için sancak kurulmuş bu düzen içerisinde bazı Romanlar askeri kadroya alınmışlardır (Dingeç, 2009: 33).

Osmanlı İmparatorluğu’nun sınırları içerisinde Romanlar, Avrupa devletlerinde gördüğü baskıcı yasalara maruz kalmamıştır. Romanların kültürlerine saygı göstermişlerdir. Bulundukları bölgede vergilerini verdikleri sürece kendi yönetimlerine müsaade etmişlerdir (Fraser, 2005: 153).

Osmanlı Dönemi’nde diğer vatandaşlar gibi Roman vatandaşlarının da vergi sorumlulukları bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti’nin Tahrir kayıtlarına bakıldığında Romanlardan alınan vergi usulü gayrimüslimlerden alınan cizye vergisi olarak görülmektedir. Cizye vergisi hem Müslüman hem de Müslüman olmayan Romanlardan alınmıştır. Müslüman olan Romanlardan alınan cizye vergisi miktarı 22 akçe olarak görülmekte gayrimüslim olan Romanlardan 25 akçe alındığı görülmektedir. Romanların göçebe bir hayat sürmeleri ve

yerleşik hayatta olan Romanların da yoksul kesimde olduğu görülmektedir. Bunun en temel sebebi belirli bir mesleğe sahip olmamak ve düzenli bir hayatları olmayışından kaynaklıdır (Altınöz, 2020: 1-2).

1574 yılında III. Selim bir fermanında Bosna’da maden alanında çalışan Romanların bazı vergilerden muaf olacağına dair maddeler bulunmaktaydı. Yerleşik hayatta olan bazı demirci, kömürcü gibi mesleklerde çalıştıkları kayıtlarda bulunmaktadır (Fraser, 2005: 153-157).

Romanların meslekleri Osmanlı Dönemi’nde tahrir kayıtlarında görülmektedir. Osmanlı Dönemi’nde Romanlar hakkında yapılan araştırmalarda tahrir kayıtları çok mühim bir kaynaktır. Genel olarak bakılan kaynaklarda en öncelik tahrir kayıtları olarak söylemek gerektiği kanısına varılmaktadır.

Tahrir kayıtlarında Romanların meslekleri şu şekilde görülmektedir:

“cüllah,hayat,hallaç,demirci,nalbant,serrac,eyerci,dülger,baytar,kethüda,bezzirgan,değ ırmenci,döğenci,arabacı,kasab,darıcı,mumcu,bozacı,korucu,sığırtmaç,çoban,aşçı,akıncı,kopuz cu,kuyumcu,ellici”(Altınöz,2005: 23).

Romanların babadan oğula geçen ya da usta çırak ilişkisinin bulunduğu ve genelde sabit bir yerde olmayan meslekleri icra etmişlerdir. Genelde İstanbul’da ayı oynatıcılığı yapan Romanlar ayrıca demircilik ile uğraşmaktaydılar.

18.yüzyılın ortalarından itibaren İstanbul’un iç kısımlarına yerleştirilen Romanlar Fatih Camii yanında bulunan Saraçhane çarşısında çalışmak için yakın mahallelerde ikamet ettirilmişlerdir. Ancak mahallede bulunan halkın şikayetleri nedeniyle Romanlar şehir dışına çıkarılması karar alınmıştır. Romanlar Osmanlı İmparatorluğu’nda yerli olan halk ile karışmamalarına rağmen sosyal yaşantılarında resmî törenlerde, seferlerde yer almışlardır. Basit bir cümle ile özetlemek gerekirse devletin bir parçası olarak görülmekteydiler (Göncüoğlu ve Yavuztürk, 2009: 113).

Osmanlı Dönemi’nde Romanlar hakkında kaynaklara bakıldığında dönemin edebi eserlerinde ve hikayelerde, şiirlerde de Roman topluluklarının sosyal yaşantısı hakkında bilgi vermektedir. Mertol Tulum, Osmanlı Devleti’nin Kanuni Dönemi’nde Romanların kültürleri

hakkında hazırladığı eserde Kavaklı 'da yaşayan Romanların sosyal yaşantısına ait hikayelere yer vermiştir.

Har – Name 'de geçen “Çerçeve Hikayesi” bölümünde Kavaklı Romanlarının eşek katarları ile su ve odun çekmek, çalgıcılık yapmak ve ayı oynatmak gibi birçok uğraşlarının bulunduğu görülmektedir (Tulum, 2020: 22).

Osmanlı Devleti'nde Romanlar için kullanılan isimlendirme “Kıpti” veyahut “Çingene” olarak belgelerde görülmektedir. Osmanlı Devleti vergilerini düzenli ödemelerinin önünü açmak için yerleşik hayata teşvik etmiştir. Bu teşvik toprak verme veyahut ziraat işlerine teşvik ile örneklendirilebilir. 1477 yapılan İstanbul nüfus sayımında 31 Roman ailesi tespiti yapılmakla beraber sayımlarda tespitlerin tam yapılmamasının nedeni yerleşik hayat sürdürmedikleri için olmaktadır (Sal, 2009: 21).

1.3.2. Cumhuriyet Dönemi ve Günümüz Roman Toplulukları

Türkiye’de yaşayan Romanlar farklı kültürleri ve yaşayış tarzları ile her zaman dikkat çeken bir topluluk olmuştur. Romanlar Anadolu’ya yaklaşık olarak 10.yüzyılda geldikleri bilinmektedir.

1923 yılında imzalana Lozan Antlaşmasında mübadele maddesi ile birlikte Balkanlarda bulunan Romanları “Türk Casusu” olarak görülmekteydi. Bu nedenden ötürü Avrupa’dan gönderilmişlerdir. Bu mübadele sonucunda genel olarak Balıkesir, Osmaniye, Edirne, Sinop, Samsun, Adana, İzmir, Çorum, Tekirdağ illerinde görülmektedir (Güneşçelik, 2008: 20).

Cumhuriyetin ilk dönmlerinde olan hoşgörü anlayışı 1934 yılında çıkarılan İskan Kanunu ile birlikte yerini yitirmiş ve Romanlar “Şüpheli” sıfatı ile anılmaya başlanmış ayrıca sığınmacı olarak başvursalar bile vatandaşlık alamayacakları anlaşılmıştır. 1993 yılında Edirne Milletvekili Erdal Kesebir meclis başkanlığına İskân Kanunu’nun 4.maddesinde değişikliğe giderilmesi hakkında bir öneride bulunmuş ancak dönemin başbakanı Süleyman Demirel tarafından reddedilmiştir. Dışlayıcı ve ayrımcı olan söylemlerin bulunduğu kanun 2006 yılında 5543 numaralı İskân Kanunu ile birlikte yürürlükten kaldırılmıştır (Marsh, 2008: 15).

Türkiye geneline bakıldığında batı kısmında yaşayan Rom topluluğu Türkiye’de en fazla yaşayan Roman gruplarından. Rom grupları Roman müziğinin temsilcisi olarak görülmektedir. Lom grupları ise Doğu Anadolu ve Kafkas bölgelerinde yaşadıkları

bilinmektedir. Karadeniz Bölgesinde ise küçük gruplar halinde bulunan ve “Poşa “olarak adlandırılmakta tarımla ilgilenmekte ve yerleşik hayatta yaşamaktadır (Koptekin, 2020: 34-35).

Dom grupları ülkemizde daha çok güneydoğu bölgesinde (Antakya, Diyarbakır, Mardin, Urfa, Hatay, Mersin) görülmektedir. Dom gruplarının özelliklerinden biri de bulundukları kültür ile kaynaşmış olmalarıdır. Nitekim Kürtçe dilini kullanmaktadırlar. Davul, zurna çalarak hayatlarını idame eden ve erkeklerin müzisyenlik yaparak; kadın ve çocukların ise dilencilik yaparak hayatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Yapılan saha çalışmalarında (Diyarbakır ili) küçük yaşta çocukların dilendirildiği, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, başlık parası geleneğinin devam ettiği, uyuşturucu kullanımı, eğitim seviyesi düşüklüğü gibi birçok bilgi tespit edilmiştir. Ayrıca Dom gruplarından olan kadınların el ve yüzlerinde dövme görülmektedir (Kolukırık, 2009: 150).

Türkiye’de Roman nüfusu hakkında araştırmalara bakıldığında yaklaşık 2 milyon 750 bin kişi olarak bilinmekte ve en fazla 5 milyon kişi olarak tahmin edilmektedir. Ülkemizde yapılan nüfus sayımlarında etnik köken temelli bir sayım olmadığından tam verilere ulaşmak mümkün olmamaktadır (Euronews, 2019).

Türkiye’de Romanlar hakkında yapılan ilk ciddi araştırma Dr. Alexander G. Paspatis tarafından yapılmıştır. “Günümüz Türk İmparatorluğu’nda Kullanılan Çingene Diline İlişkin İnceleme” adlı makalede Türkiye’de “Romanlara din ve siyasi alanlarda zulüm uygulanmadığına “veyahut “gürültü çıkarmadan yaşamlarına göz yumulduğuna” dair gözlemlerde bulunmuş ve diğer Avrupa ülkelerine göre Türkiye’de daha fazla çoğaldıklarına dair görüşler söylemiştir. Romanlar ülkemizde bulundukları bölgenin dinini benimsemekte evlenmek için Türkleri tercih ettiklerine dair gözlemlerini de eklemiştir (Marsh, 2008: 16).

Türkiye’de Roman grupları Romanca, Domca, Teberce gibi dilleri konuşmakla beraber büyük çoğunluğunun anadili Türkçe olarak görülmektedir. Türkiye’nin Güneydoğu bölgesinde yaşayan Domlar ise çift dil konuşmakta Kürtçe ve Türkçe dilini konuşmaktadır. Lomca, Domca, Romanca gibi dilleri konuşan Roman sayısı çok fazla bulunmamaktadır. Türkiye’de bulunan Romanların büyük çoğunluğu Müslüman olmakla beraber Abdal olarak adlandırılan Romanların çoğu Alevi/Bektaşî mezhebinden mensuptur (Karan, 2017: 4).

Ülkemizde Romanların meslekleri genel olarak sepetçiler, kalaycılar, bohçacılar, çalgıcılar gibi alanlarda çalışmaktadır (Koptekin, 2020: 37).

Alpman “Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler” adlı eserinde Romanların çalışma hayatları hakkında bizzat şahit oldukları izlenimleri dile getirmekte ve çöplerden cam, kâğıt, plastik şişe gibi materyallerin ayrıştırmasında yani geri dönüşüm işleriyle uğraşmakta ayrıca çiçekçilik yaptıklarına dair izlenimlerinden de bahsetmiştir (Alpman, 2014: 16).

14 Mart 2010 tarihinde yapılan Roman konferansları önemli bir nitelik olarak görülmektedir. Abdi İpekçi Salonunda dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın katılımı ile birlikte büyük bir Roman Açılımı Konferansı düzenlenmiştir. 20 bin insanın katılımı ile coşkuyla karşılanan bu toplantı sonrasında pek bir gelişme yaşanmasa da Romanları kendi kimlikleri ile devlet ilk kez muhatap almıştır (Alpman, 2014: 17).

2.YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMLARI

Sosyal Dışlanma kavramı insanların bulundukları toplumdan maddi ve manevi anlamda yoksun olması, hayatlarının korunması için kurumlardan alması gereken sosyal destekten yoksun kılınması durumunu ifade eden sosyal dışlanma, günümüzün temel sorunlarından biridir (Çakır, 2002: 83).

Avrupa Birliği (AB) sosyal dışlanma kavramını “bireylerin veya grupların bulundukları topluma tam olarak katılamamasına yol açan süreç “olarak tanımlamaktadır (Arabacı, 2017: 149).

Sosyal dışlanma kavramı ilk olarak 1960’lı yıllarda Fransa’da dile getirilmiştir. 1970 yılında dönemin sosyal işlerinden sorumlu olan Bakan Rene Lenoir, Fransız toplumu içerisinde onda birlik kesimin dışlanma ile karşı karşıya kaldığını belirtmekte Bu gruplar: “Zihinsel ve fiziksel engelliler, İntihara meyilli insanlar, uyuşturucu bağımlıları, istismar edilen çocuklar, bakıma muhtaç yaşlılar, problemlili aileler “olarak nitelendirmiştir (Çakır, 2002: 84).

Sosyal dışlanma kavramı Fransa’dan sonra diğer Avrupa ülkelerinde politika ve kavram olarak kabul edilmeye başlamış ve hızla yayılmaya başlamıştır. İşsizlik oranının artması, refah devletlerinde olan gerileme ve göçlerin artması ile birlikte sosyal dışlanma kavramı daha da önemini arttırmaya başlamıştır. Kavram Avrupa Birliği (AB) literatüründe Jaques Delors ile yapılan sosyal ortaklık görüşmesi ile birlikte yer almıştır.1990 yılında Avrupa Birliği’nin temel sosyal politikalarından biri olmuştur (Bölükbaşı, 2008: 4).

Sosyal dışlanma kişinin toplum ile bütünleşmesini sağlayan bütün temel gereksiniminden yoksul kalması ile birlikte hem bireyin geleceğini oluşturmaya engel olmakta hem de toplumla olan bağların zedelenmesine hatta kopmasına sebep olmaktadır. İstihdam edilme yoksul olan kesime sadece gelir fırsatı değil hem de bulundukları toplum ile kaynaşmasını sağlamaktadır. Küreselleşme ile birlikte artan gelir eşitsizliği, adaletsizlik, güvencesizlik; sosyal dışlanma olgusunu da arttırmaktadır. Yoksul olan birey yurttaşlık haklarından mahrum olmakla beraber sosyal yardım imkanlarından da dışlanmaktadır (Gökyay, 2014: 5).

Yoksulluk kavramını ise tek bir tanımla anlatmak güç bir durumdur. Bunun en önemli sebeplerinden biri yoksulluk kavramının çok boyutlu olması olarak söylenebilmektedir. Öyle ki literatürde yoksulluk tanımını çok farklı çerçevede ele alan tanımlar bulunmaktadır. Yoksulluk kavramı sadece parasal bir kavram olarak ele almak dışında farklı boyutlardan da ele alındığı bilinmesi gereken bir durumdur (Arabacı, 2017: 143).

Türk Dil Kurumu (TDK) yoksulluk kavramının sözlük karşılığını “yoksul olma durumu, yoksuzluk, variyetsizlik, sefillik, sefalet ve fakirlik “olarak açıklamaktadır. (TDK, 2021).

Yoksulluk kavramının tanımlarına bakıldığında genel olarak daha çok insanların temel olan ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur denilebilir. Yoksulluk kavramının ilk tanımını 1901 yılında Seebomh Rovertree tarafından yapılmıştır. Bu tanım:

“Yoksulluk toplam gelirin biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi olarak” tanımlanmıştır (Öztornacı ve Demirdöğen, 2015: 7).

Yoksulluk kavramının bir başka tanımı ise “Yoksulluk genel olarak maddi kaynaklardan bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını ifade eden bir durumdur.” (Marshall, 1999: 825).

Arabacı eserinde yoksulluğu çok boyutlu olarak ele aldığı 1995 Kopenhag Zirvesi’nde bahsedilen yoksulluğun görünümünü sıralamaktadır. Yoksulluğun görünümüleri:

“-Sürdürülebilir bir yaşam sağlamak için gelir ve üretken kaynakların eksikliği

- Açlık ve yetersiz beslenme
- Eğitim ve diğer temel hizmetlere erişememe veya sınırlı erişim
- Hastalıktan kaynaklanan maluliyet ve ölümlerin yüksek olması
- Evsizlik ve uygun olmayan barınma koşulları
- Güvenli olmayan çevre ve sosyal ayrımcılık
- Katılım eksikliği ve dışlanma “
- Karar alma süreçlerinde, sosyal ve kültürel yaşama katılamama “(Arabacı, 2017: 144).

Yoksulluk Dünya tarihinde her daim önemli ve mücadele edilmesi gereken bir sorundur. Yoksulluk ülke ekonomisi açısından da büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bunun sebebi yoksul kesimin ülkenin işgücüne katkısı olmadığı için devletin yardım kaynaklarından yararlanması olarak söylenebilmektedir (Aksan, 2012: 10).

2.1. Mutlak ve Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluk kavramı bireyin veyahut hane halkının en temel ihtiyaçlarını baz alan bir kavramdır.

Mutlak yoksulluk dar anlamda bir tanım yapıldığında “gıda ihtiyacını karşılayamama hali “olarak söylenebilmektedir. Mutlak yoksulluk kavramı 19.yüzyıla dayanan çalışmalara dayanmaktadır. Bu yaklaşım gelir ve tüketim oranlarına göre kıyaslanmaktadır. Bir bireyin asgari refah seviyesinin altında olması, minimum sağlık ihtiyaçlarını karşılayamama ya da barınma, giyim gibi ihtiyaçları karşılayamama durumunu göstermektedir (Şenses,2006: 64).

Mutlak yoksulluk belirlenirken gıda ve gıda dışı olarak ayrı ayrı belirlenmektedir. Gıda harcamalarını temel alan mutlak açlık sınırının hesaplanmasına bakıldığında “minimum temel gıda maddelerinin oluşturduğu gıda sepetinin maliyeti” hesaplanmaktadır. Bu hesaplamada bireyin günlük alması gereken kaloriden daha az kalori alması bireyin yoksulluk çizgisini saptamaktadır. Dünya Bankası (DB) 1990’da çalışmasında bireyin hayatını devam ettirmesi için günlük 2.4000 kalorilik gıda sepeti maliyeti, mutlak yoksulluk sınırımı çizmektedir. Mutlak yoksulluk bireyin dışarıdan yardım alamaması durumunda hayatının son bulmasına bile sebep olmaktadır. Mutlak yoksulluk genel olarak gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerde daha çok görülmektedir (Taş ve Özcan, 2012: 3).

Birleşmiş Milletler (BM) bireyin hayatını sürdürmesi için gereken temel ihtiyaçları şu şekilde sıralamaktadır:

- Bireyin vücut kitle endeksleri 16'nın üstünde olmalıdır.
- İçme sularına ulaşımın kolay olması gerekmektedir.
- Tuvaletler evin içerisinde veyahut yakınında olmalıdır.
- Herkesin eğitimden yararlanmalı ve okuma yazma bilmelidir.
- Evlerinde radyo, televizyon, internet, gazete, bilgisayara ulaşabilmesi gerekmektedir.
- Bireylerin sağlık imkanlarından yararlanması önemli hastalıklarda ya da hamilelik gibi durumlarda tedavilerden yararlanması gerekmektedir (Kara, 2017: 564).

Görelî yoksulluk ise “Toplumda ki ortalama refah düzeyine erişememek” olarak tanımlanabilmektedir. Karşılaştırma esasına dayanır. Notten ve Neuborg'un tanımına göre “Toplumda normal olarak kabul edilen yaşam standardına göre düşük yaşam standardına sahipse, görelî yoksuldur” (Arabacı, 2017: 154).

Yoksulluğu tanımlarken görelî yoksulluk ile tanımlanabileceği fikri Peter Townsend'e dayanmaktadır. Townsend yoksulluğu görelî yoksulluk ile tanımlanabileceğini savunmaktadır. Bir toplumda yaşayan bireyin/hanehalkının o toplumda geçerli olan beslenme durumu, yaşam koşullarını sağlayan kaynaklardan yoksun kalma halinde yoksul olduğu kabul edilmesi gerekmektedir. Townsend'e göre bir birey eğer toplumun refah düzeyinden daha düşük standarda sahipse aynı zamanda toplumla entegre olamamakta yani dışlanmasına sebep olmaktadır (Townsend,1970:31; akt. Arabacı, 2017: 154).

Görelî yoksulluk mutlak yoksulluk ile kıyaslandığında görelî yoksulluk sadece kişi veya grupların gelir düzeylerine değil gelir ve refah düzeyi ile ilgilendirir. Bu açıdan bakıldığında bir ülkede mutlak yoksulluk tamamen kaldırılabilir ama görelî yoksulluk ülkede refah düzeyi ne kadar artarsa artsın varlığını devam ettirir (Koç, 2018: 9).

Görelî yoksulluk oranı (%50)

7,2 - 9,0
9,1 - 10,9
11,0 - 12,8
12,9 - 14,7
14,8 - 16,1

Kaynak: TÜİK 2020 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları 2020

Yüzdelik oranı ise %16,1 olarak saptanmıştır. İkinci olarak %14,9 oranı ile TR 61 olarak sınıflandırılan (Antalya, Isparta ve Burdur) bölgesi olarak görülmektedir. Üçüncü olarak TR 82 olarak sınıflandırılan (Kastamonu, Sinop, Çankırı) olarak saptanmaktadır. En düşük göreceli yoksulluk oranı ise TRB1 (Malatya, Bingöl, Elâzığ ve Tunceli) olarak görülmektedir. Yüzdelik oranı ise %7,2 olarak saptanmıştır.

TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasına göre 2020 yılında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50 si göz önünde bulundurularak göreceli yoksulluk sınırı ise 2020 yılında 0,6 puan artarak %15,0 olarak verilere geçmiştir. Aşağıda ki tabloda görüldüğü üzere 2019 yılında bu oran 14,4 olarak verilere geçmiştir.

Tablo 1. Yoksulluk Oranı 2011-2020

Anket Yılı	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir Referans Yılı	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Medyan gelirin %40'ına Göre	10,1	10,0	9,1	8,7	8,7	8,4	7,4	7,9	8,3	8,9
Medyan Gelirin %50'sine Göre	16,1	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0
Medyan Gelirin %60'ına Göre	22,9	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9
Medyan Gelirin %70'ine Göre	30,0	30,2	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1	28,5	28,5	29,0

Kaynak: TÜİK 2020 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2020

2.2. Gelir ve İnsani Yoksulluk

Gelir Yoksulluğu kişi veya ailenin hayatını idame etmesi için gereken temel ihtiyaçlarını, asgari yaşam standardını karşılamak için elde ettiği gelirin yeterli olmaması olarak tanımlanabilmektedir. Gelir yoksulluğu hesaplanırken asgari yaşam standardını sağlamak için gerekli gelir, yoksulluk sınırı olarak belirlenmektedir (Topgöl, 2013: 281).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İnsani Gelişme Raporu (1997) ile birlikte ilk defa İnsani yoksulluk kavramı ortaya çıkmıştır. Gelir yoksulluğu ve insani yoksulluk arasında bağlantı bulunmasına rağmen birbirinden farklıdır. İnsani yoksulluk eğitim imkanlardan yoksunluk, yetersiz beslenme, yaşamın kısalığı, anne ve çocuk sağlığının yeterince iyi olmaması, önlenebilir hastalıklara yakalanma gibi temel insani olan yeteneklerden mahrum kalma olarak ifade edilmektedir. Gelir yoksulluğu ise mutlak gelir üzerine yoğunlaşmaktadır (Memiş, 2014: 149).

2.3. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Dünyada en fazla yoksulluğun görüldüğü alan kırsal alanlarda görülmektedir. Dünyanın yoksul kesimin %75 ini kırsal kesim oluşturmaktadır. Kırsal kesimin geçim kaynağı tarıma ve hayvancılığa dayanmaktadır. Kırsal kesimin temiz su, eğitim, sağlık, barınma, ulaşım gibi temel ihtiyaçlara ulaşımı kısıtlı olması gibi etmenler kentlere göçü arttırmaktadır. Kırsal yoksulluk ile kentsel yoksulluk arasında ki fark kırsal yoksulluğun tarıma dayalı olmasından kaynaklıdır.

Topraksız köylüler ya da topraksız tarım işçileri, kırsal kesimde olan zanaatkarlar kırsal yoksulluğun etki alanı görülmektedir (Öztornacı ve Veziroğlu, 2012: 292).

Kentsel yoksulluk kentlerin aldığı hızlı göçlerle birlikte Dünyada önemli bir sorun olarak görülmektedir. Kentlerde olan düzensiz ve sağlıklı kentleşme ile birlikte kentsel yoksulluk kendini daha da göstermektedir. Kentlerin göz önünde olması sonucunda hızla artan kent hizmetlerine talebi arttırmaktadır (Dündar, 2011: 117).

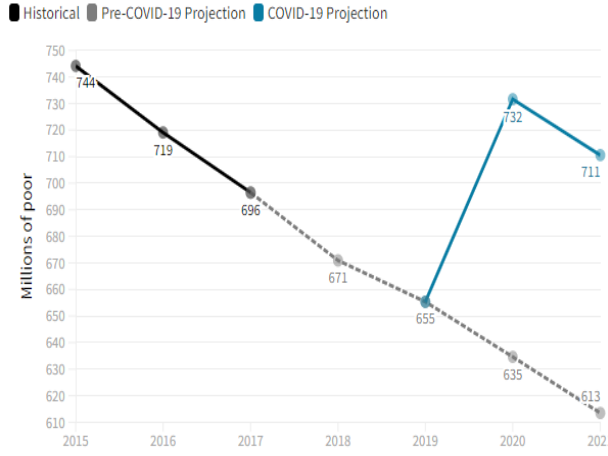
Kentsel yoksulluğun nedenleri arasında ekonomik yetersizlik, sağlık, barınma gibi temel gereksinimlerin karşılanamaması, gecekondulaşma, işsizliğin artması gibi birçok durum kentsel yoksulluğu daha da arttırmaktadır (Dündar, 2011: 118).

2.4. Aşırı ve Kronik Yoksulluk

Yoksulluk türlerinden en ağır olarak yaşanan, aşırı ve kronik yoksulluk olarak görülmektedir. Aşırı yoksulluk yoksunluğun derinliği ile ilgilenirken kronik yoksulluk yoksulluğun süresi ile ilgilidir. Aşırı yoksulluk bireyin gıda gereksinimi dahi karşılayamadığı yoksulluk türüdür. Dünya Bankası (DB) günlük 1,90 dolar geliri olmayan bireyi aşırı yoksul olarak kabul etmektedir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 156).

Salgınların aşırı yoksulluğu arttırdığına dair bir örnek 2019 yılının aralık ayında Çin'in Wuhan şehrinde çıkan Covid virüsü ile birlikte küresel çapta bir salgın meydana gelmesi olarak gösterilebilmektedir. Çünkü Dünya Bankası Covid 19 pandemisinden sonra aşırı yoksulluğun 20 yıla aşkın süredir ilk defa 2020 yılında arttığını belirtmektedir. Salgının sonucunda yaklaşık 100 milyon insanın yoksulluğa itildiğini saptamaktadır (DB,2021).

Kronik yoksulluk ise daha çok kalıcı, zaman içinde değişmeyen bir yoksulluk türüdür. Kronik olan yoksulluk bireylerin çok uzun sürelerde hatta hayatları boyunca yoksul kalma ile karşı karşıya kalabilmektedir. Birey yoksul doğup yoksul ölebilmekte hatta yoksulluğu çocuklarına aktarabilmektedir (Zülfikar, 2010: 8).

Şekil 3. Dünya Bankası Aşırı Yoksulluk Oranı 2015-2021

Kaynak: Dünya Bankası “Poverty” <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty> (Erişim Tarihi:29.01.2022)

Yukarı da görülen DB verilerine göre aşırı yoksulluk 2015 yılından 2019 yılına kadar istikrarlı bir düşüş gözlemlenmektedir. Ancak Covid 19 salgını ile birlikte ciddi bir artışın görüldüğü ve 2021 yılı için 20 milyon azalacağı yönünde tahminler yürütülmektedir. (DB, 2021).

2.5. Nöbetleşe Yoksulluk

Nöbetleşe yoksulluk, kentli yoksul olan kesim içerisinde bulunan grubun diğer gruplar üzerinden refahını artırması ya da zenginleşmesi denilebilmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu,2011: 40)

Başka bir deyişle kentte yaşayan yoksul kesim işgal ettikleri arazileri göç eden yoksul kesime kiralayarak yoksulluğunu devretmiş olmaktadır.

2.6. Çocuk Yoksulluğu

Çocuk yoksulluğu tüm dünyanın en önemli ve mücadele edilmesi gereken bir yoksulluk durumudur. Özellikle çocukların yetişkinlere kıyasla yoksullukla karşılaşma oranları daha fazladır. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler çocuk yoksulluğu sorunu olsa da gelişmiş ülkelerde de bu sorun artmakta ve kalıcı olma tehlikesi içindedir. Yoksulluk çocukların temel olan ihtiyaçlarından mahrum kalma durumudur. Çocuklar, yetişkinliğe kadar olan ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve yetişkinliğinde de yoksulluğa maruz kalmasının habercisi niteliğini taşıyabilmektedir (Kurnaz, 2007: 48).

UNICEF Covid 19 salgını sebebi ile yoksul hanede yaşayan çocuk sayısının 2020 yılının sonuna doğru 86 milyon artacağını tahmin etmektedir. Çocuk yoksulluğunu artıran sebeplerden biri olan salgın, savaş gibi nedenler yoksulluğun şiddetini de arttırmaktadır. Öyle ki Save the Children ve UNICEF'in analizlerine göre salgın sonucunda düşük ve orta gelirli olan ülkelerde çocuk yoksulluğunun %15 artarak 672 milyon gibi rakamlara ulaşabileceğini ve acil önlem alınması gerektiğini belirtmektedir. (UNICEF,2020)

Çocukların beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarından mahrum kalması, eğitim hayatlarının aksaması çocuk yoksulluğunu göstermektedir. Yoksulluk çocuk işçiliğine neden olmakta ve sonucunda çocuklar çalışma hayatında birçok sıkıntı ile karşı karşıya kalmaktadır. Uzun saatler çalışma sonucunda fiziksel gelişimi zayıflamakta, duygusal ve cinsel istismara maruz kalma riskini de arttırmaktadır. Eğitim hayatından mahrum kalabilmektedir (Kurnaz, 2007:48).

UNICEF'in 2021 yılında yayınladığı rapora göre 5 yaş altı çocuk ölümü sayısının 5 milyon olduğunu belirtmekte ve neredeyse her gün 13.800 çocuğun yaşamını yitirdiğini göstermektedir. (UNICEF, 2021).

Tablo 2. Maddi Yoksun Olan Çocukların Oranı 2012-2020

Maddi Yoksun Olan Çocukların Oranı 2012-2020 (%)									
Maddi Yoksun Olan Fert Oranı	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	55.0	43.8	29.4	30.3	32.9	28.7	26.4	26.3	27.4
Maddi Yoksun Olan Çocuk Oranı	65.4	56.1	42.2	27.4	38.4	34.6	32.6	32.3	33.7

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2012-2020

TÜİK İstatistiklerle Çocuk 2021 Raporu'nda çocukların yoksulluk durumu analizlerine yer verilmiştir. Tablo 4'e baktığımızda 2012 yılından 2020 yılına kadar çocuk yoksulluğu oranında olan düşüş dikkat çekmektedir. 2019 yılından 2020 yılında olan çocuk yoksulluğu oranı %1,4 artmıştır. (TÜİK, 2020)

3. YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMANIN NEDENLERİ

Yoksulluk, Dünyanın en temel ve çözülmesi gereken en acil sorunlarından biridir. Yoksulluk bireyi ve hanehalkının geleceğini, sağlığını yok etmekle birlikte eğitim hakkından

mahrum kalmaya, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamama gibi eksiklikler halinde hayatlarının son bulmasına dahi sebep olmaktadır.

Yoksulluk ile birlikte birey toplumdan dışlanmakta, sonucunda suç, madde bağımlılığına ve diğer birçok kötü alışkanlığa sahip olmasına kapı açmaktadır. Yoksulluk ile mücadele etmek için nedenlerinin ne olduğu konusuna yoğunlaşılması gerekmektedir. Yoksulluğun nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Vergi Sisteminde olan adaletsizlik
- Doğal afetler
- Yanlış vergi politikaları ve siyasi istikrarsızlık
- Enflasyon ve işsizlik
- Eğitim politikalarının yetersiz kalması
- Kamu harcamasında olan hatalar (Yar, 2015: 17).

Yoksulluğun nedenleri incelenirken iki yaklaşımdan bahsedilmektedir. Bunlardan biri makro nedenler diğeri ise mikro nedenler olarak ifade edilmektedir. Makro nedenler kişinin kendi iradesi dışında olan sosyo-ekonomik, yapısal sorunlar iken mikro nedenler ise kişinin kendisinden kaynaklı olan durumları ifade etmektedir. Makro nedenler arasında küreselleşmenin etkisi, hızla artan nüfus, iş gücü piyasasında olan bozukluklar, doğal afetler, ekonomik kriz, siyasi istikrarsızlıklar olarak sıralanabilmektedir. Mikro nedenler arasında olan hanehalkında olan özellikler, Cinsiyet, Eğitim, Göç gibi nedenler sıralanabilmektedir (Karadeniz, 2017: 161).

3.1. Yoksulluğun Makro Nedenleri

Yoksulluğun makro nedenleri, bireyin kendi kontrolü dışında olan nedenlerdir. Yoksulluğun makro nedenleri arasında bulunan küreselleşmenin etkisi yoksulluğu arttırdığı görülmektedir. Küreselleşme 1980'li yılların 1990'lı yılların başlarında dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlamış bir kavramdır. Küreselleşme kavramı çok boyutlu bir kavramdır. Genel bir tanım yapmak gerekirse küresellik dünya genelinde malların, yatırımların, bilginin, kültürün ve birçok çevresel faktörün hızlı ve sürekli bir biçimde bölgelere ve ulusal sınırların dışına çıkması anlamına gelmektedir (Karayılmazlar ve Güler, 2015: 29).

Birleşmiş Milletler (BM) 1999 yılında hazırladığı İnsani Gelişme Raporu'nda küreselleşme ele alınmış ve çıkan sonuçlar gelir eşitsizliğinin ciddi boyutlara ulaştığını

göstermektedir. Rapora göre 1997 yılı itibari ile en zengin ülkelerde yaşayan nüfusun ve en zirvede ki %20'si'nin dünya gelirinden aldığı pay %86 iken dünya nüfusunda yoksul ülkelere yaşayan ve en altta bulunan %20'lik kesim dünya payından sadece %1 pay almaktadır. Ayrıca Küreselleşme sonucunda ulusal kurumlarda olan zayıflık nedeniyle emek daha da güçsüz bir konuma düşmektedir (Leba, 2001: 7).

Küreselleşmenin etkileri incelendiğinde özellikle gelişmiş ülkelerin lehine olduğu görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte kadınların yoksulluğa sürüklendiği gözlemlenmekte, çocuk yoksulluğunun da iyice önünü açmaktadır (Şahin, 2011: 127-128).

Makro nedenlerin arasında bulunan bir diğer neden ise işsizlik olarak görülmektedir. İşsizlik, kişinin cari ücret düzeyinde çalışmak istemesine rağmen iş arayıp bulamaması sebebi ile çalışamamasıdır (Karadeniz, 2017: 170).

İşsizlik yoksulluğun ana sebeplerinden biridir. Yoksul olan bireylerin birçoğunun işsiz olduğu görülmektedir. Yüksek düzeyde işsizlik tüm sektörde yatırımların azalmasına, eğitime devam eden kişi sayısının düşmesine, eğitim kalitesinin zayıflamasına neden olmakla beraber işsizlik sebebi ile suç oranlarının artmasına neden olmaktadır. İşsizlik bireyi ve toplumu sosyolojik, psikolojik, ekonomi ve güvenlik gibi tüm alanlarda etkilemektedir (Akwara vd., 2013:2; akt. Şantaş, 2016: 13).

İş gücünde olan bozukluk ve güvencesizlik, kayıt dışı çalışmaya itmektedir. Sosyal güvenceden yoksun olan birey meslek hastalığına, iş kazası sonucunda bir güvence bulamamakta sonucunda yoksulluğa kadar giden bir döngünün içinde kaybolmaktadır.

Yoksulluğun bir diğer nedeni enflasyon olarak görülmektedir. Sabit gelirli olan bireylerin satın alma gücünün azalması ile birlikte refah düzeylerinde olan düşüşe enflasyon denilmektedir. Düşük gelirli olan grupların enflasyon ile karşı karşıya kalması refah düzeyinde ciddi düşüşlerle birlikte yoksullaşmaya neden olmaktadır (Gerşil Sarı ve Yeşilyurt, 2014: 4).

Nüfus artışının gelişmiş ülkelerde oranı daha az iken, az gelişmiş ülkelerde bu oranın çok fazla olduğu görülmektedir. Nüfus artışının baskısı sonucu iş gücü artışı da fazla olmaktadır. Nüfus artışının hızlı olması ile birlikte toprak ve doğal kaynaklara erişimin zorlaşması en nihayetinde refah düzeyinde ciddi ölçüde etkilenmektedir. Özellikle Dünyanın en az gelişmiş bölgesinde bulunan Güney Sahra ülkelerinde nüfus artışının fazla olduğu

görülmektedir. Birçok az gelişmiş ülkelerde çocukların başta tarım sektöründe olmak üzere tarım dışı işlerde de çalıştırıldığı görülmektedir. Hızlı nüfus artışının kentlerde zorlu yaşam koşullarını ve çevreye olan tahribatı arttırmaktadır (Şenses, 2006: 154-156).

3.2. Yoksulluğun Mikro Nedenleri

Yoksulluğun mikro nedenleri arasında hanehalkının yapısı görülmektedir. Bir ailede çocuk sayısının her artışı yoksul olma ihtimalini de arttırmaktadır. Yoksul olan aileler çocukları geleceğe güvence olarak görmekte ve çocuk yapmaktadır. Bu kronik yoksulluğa neden olmaktadır. Özellikle çocukların güvence olarak görülmesi sebebi ile eğitim imkanlarından yararlanmalarına engel olunmakta ve erkenden iş hayatına katılmaktadırlar (Karadeniz, 2017: 175).

Yoksulluğun bir diğer mikro nedenlerinden biri de cinsiyettir. Ataerkil toplumlarda kadın ve erkeğe olan davranışlar farklıdır. Özellikle kadınları sadece ev ve bakım işlerinden sorumlu tutan ataerkillik kadınların toplumda pasif olmalarına en nihayetinde kadınların düzensiz ve düşük ücretlerle çalışmaya itmektir. Toplumsal olan hiyerarşide bu davranışlar kadınların konumunu değersizleştirirken kadınların yoksullaşmasına da sebep olmaktadır (Tire, 2017: 97).

Literatürde göç ile yoksulluğun birbiri ile olan ilişkileri incelendiğinde göç yoksulluğun nedeni olmakta ya da yoksulluğun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluğun nedeni olarak ele alındığında kırdan kentlere olan göç sonucunda kentlerde olan nüfusun kırlardan daha zorlu bir hayatla karşılaştığı görülmektedir. Bunun sebebi ise kentlerde yaşayan nüfusun kırlarda ki kendi hayatlarını idame edecek kadar üretecekleri bir kaynaklarının bulunmamasıdır (Tümtaş, 2009: 116).

3.3. Sosyal Dışlanma Nedenleri

Sosyal dışlanmanın neden olan etkenler temel olarak birbirine bağlı ve etkileşim içerisinde. Bunlar genel olarak gelir dağılımında olan adaletsizlik, iş gücü piyasasında olan değişimler, sosyal korumada olan gerileme adaletsizlik ve yoksulluk olarak sıralanabilmektedir (Çakır,2002: 88).

Sosyal dışlanmanın en temel nedenlerinden biri işsizlik olarak görülmektedir. Neo-liberal politikalar ile birlikte üretimin uluslararası olması, kuralsızlaştırma gibi politikalar emek piyasasında değişimlere neden olmuştur. Sonucunda ise işgücünde olan bölünmeler, işsizlik ile

karşı karşıya kalınmıştır. Uzun süreli işsizlik ise sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. İşsizlik yaşayan grup sosyal dışlanmanın en tehlikelisini yaşamaktadır (Çakır, 2002: 89-91).

Gelir dağılımında eşitsizlik ve yoksulluk, sosyal dışlanmanın nedenleri arasında görülmektedir. Hayatını idame etmek için yeteri kadar gelir elde edemeyen fert yoksullaşmaktadır. Yoksulluk ise sosyal dışlanmanın hem nedeni hem de sonucu olarak görülmektedir. Gelir dağılımında olan uçurumlar sosyal bütünleşmede engel olmaktadır (Hatipler, 2019: 53-54).

Sosyal koruma, bireylerin hayatlarında karşılaşılabilecek risklere ve tehlikelere karşı korunması için yapılan sosyal yardım ve teşvikleri ile bireyin eğitim, sağlık ve iş güvencesi haklarını korumaktadır. Bireyin sıkıntıya düşmesi halinde sosyal koruma kendi kaderine terk etmemektedir. Sosyal koruma ile birlikte çalışan bireyin hastalanması durumunda işinden olmaması yani sonucunda yoksullaşmaması için sağlık hizmetlerinin verilmesi, gelir kaynaklarının güvence altına alınması, eğitim göremeyen çocukları eğitime teşvik etme ve masraflarının karşılanması gibi birçok uygulama kişilerin sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmasını engellemektedir. Ancak az gelişmiş ülkelerde sosyal koruma da olan yetersizlik sosyal dışlanmanın nedenleri arasında görülmektedir (Çakır, 2002: 93).

Sosyal dışlanmanın kültürel boyutuna bakıldığında ise ekonomik nedenlerden bağımsız olarak topluma istediği gibi katılamama durumu olarak söylenebilmektedir. Bireyin aksanlı konuşması veya dilini rahat konuşamaması, dil, din, ırk, mezhep gibi faktörlerden kaynaklı toplum tarafından dışlanmasına sebep olmaktadır. Birey toplumda rahat hareket edememekte, soğuk davranılmakta ve engellerle karşı karşıya kalmaktadır (Adaman ve Keyder, 2006: 10).

4. YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA İLE MÜCADELE

1980'li yıllarda Neo-liberal politikaların hayata geçmesi ile birlikte küreselleşmenin etkileri hissedilmeye başlanmıştır. Hızla gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçlarının daha da yaygın hale gelmesi küreselleşmenin sosyal, siyasi, kültürel, ekonomi gibi birçok alanda kendini daha da belirginleştirmiştir. Ancak gelişimi yakalayamayan ve anlamayan ülkeler sorunlar ile baş başa kalmış, gelir eşitsizliği kendini göstermeye başlamıştır. Küreselleşme ile yoksulluk sorununun daha da dikkat çeken konular arasında olup, yoksulluk ile mücadele için birçok politika ve uygulama hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Dünya Bankası (DB) ve Birleşmiş

Milletler (BM) gibi kuruluşların yoksulluk konusunun dikkate alınması ve önemsenmesi gerektiği vurgusunu yapmaktadır. Ülkeler kendi ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel olarak sahip olduğu özellikleri baz alarak kamu politikaları geliştirmeye başlamıştır. Dünyada ve Türkiye’de artan, teknoloji ve yeni gelişmeler her ne kadar ülkelerin refahını arttırsa da gelir dağılımında olan adaletsizlik ve eşitsizlik daha da artmaktadır (Yıldırım, 2019: 15-16).

Yoksulluk tüm dünyanın en temel sorunlarından biri olup dünyanın geleceğini tehlike altına sokan bir sorundur. Bu sebepten dolayı dünya ülkeleri bu sorun ile mücadele etmektedir. Bu doğrultuda 2000 yılının Kasım ayında 189 ülkenin katılımı ile hükümet başkanları Milenyum Deklarasyonu imzalamışlardır. 2015 yılına kadar Milenyum Kalkınma Hedeflerini hayata geçirmek için taahhütte bulunmuşlardır. Hedefleri sıralamak gerekirse:

- “1-Aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi,
- 2- Evrensel bir temel eğitim sağlanması,
- 3-Cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi,
- 4-Çocuk ölümlerinin azaltılması,
- 5-Anne sağlığının geliştirilmesi,
- 6-Aids, sıtma ve benzeri hastalıklarla mücadele edilmesi,
- 7-Sürdürülebilir bir çevrenin sağlanması,
- 8-Kalkınma için küresel ortaklığın geliştirilmesi.” (Gündoğan, 2008: 48-48).

Yoksulluk ile mücadelenin II. Dünya Savaşı’ndan günümüze kadar sistematik hale gelmiş, uluslararası kuruluşlar ve devletler nezdinde yaygın bir politika aracına dönüşmüştür. Yoksulluk ile ilgili farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Savaş sonrası dönemden 1980 yılına kadar refah devlet anlayışı yoksulluk ile mücadelenin temel anlayışı olarak benimsenmiştir. Bu benimseme devlet nezdinde bir yaklaşım olmuştur. Uluslararası kuruluşların yoksulluk ile mücadele yöntemi ise ekonomik kalkınma odaklı bir yaklaşım olmuştur. Ancak ekonomik büyüme ve kalkınma yoksulluk ile mücadele için tek başına yeterli olmamıştır. Uluslararası kuruluşlarının günümüzde ekonomik büyümenin yoksulluk ile mücadele için önemli bir etken olduğunu ancak eğitim ve sağlık gibi insana dair yatırımların çok daha mühim olduğunu

söylemekte, bugün ise devlet yoksulluk ile mücadele politikalarını geliştirirken insani gelişme yaklaşımı baz alınarak politikalarını geliştirmektedir (Zanbak, 2017: 212).

Yoksulluk ile mücadele yöntemlerinden bahsetmek gerekirse yoksulluk ile mücadelenin karmaşık yapısını sistematik hale getirmek amacıyla iki yaklaşımla bahsedilebilir.

Dolaylı Yaklaşım: Kaynakların etkin kullanılması ile büyümenin hızlandırılması bu hızlanma ile yoksulların gelirlerinde artış ve iyileştirme sağlanması en nihayetinde yoksulluğun azaltılması hedeflenmiştir (Zanbak, 2017: 213).

Doğrudan Yaklaşım: Devletlerin yoksulların hayat standartlarını iyileştirmeye yönelik somut olarak uyguladığı program ve politikaları kapsamaktadır. Bireyin gıda, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarını da baz alan bir yaklaşımdır (Zanbak, 2017: 213).

Uluslararası Kuruluşlar yoksulluk ile mücadelede birçok çalışma yürütmüştür. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler (BM) 2000 yılından çeşitli çalışmalarını hayata geçirmiştir. Bu çalışmalar sonucunda ise temiz suya erişim kolaylığı, anne bebek ölümlerinde düşüş ve eğitim olanaklarında kolayca erişim gibi birçok alanda olumlu dönütler alınmıştır. 2000 yılının Eylül ayında BM üyesi 192 ülkenin katılımı ile Newyork'ta “Bin Yıllık Kalkınma Zirvesi” toplanmıştır (Banazılı ve Ozan, 2019: 399).

Türkiye’de yoksullukla mücadele 1970’li yılların son zamanlarına kadar devletçi kalkınma politikaları ile desteklenmiş, yoksulluk sorunun orta veyahut uzun vadede ekonomik büyüme ile ortadan kaldırılacağını ya da azaltılacağı öngörülmüştür. Bu sebepten ötürü doğrudan bir mücadele politikaları bu yılların sonuna kadar uygulanmamıştır. Türkiye’de ilk doğrudan müdahale 2022 sayılı “Altmış Beş Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” 1977 yılında yürürlüğe koyulmuştur. 1982 yılında ise zor durumda olan öğrencilere burs ve parasız yatılı hizmetleri Millî Eğitim Bakanlığı’na, 1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na (SHÇEK) muhtaç olan bireylere ayni ve nakdi yardım hizmetinde bulunmaları istenmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009: 69).

Türkiye 1980 yılından 2000’li yıllara kadar ekonomik kriz, yüksek kamu açıkları, yüksek enflasyon sorunları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu yıllarda bir diğer sorun ise işsizlik ve gelir dağılımında olan eşitsizlik olarak görülmektedir. Türkiye’de birçok sosyal yardım türü

bulunmaktadır ve bu yardım türleri birçok sosyal yardım kurumları tarafından uygulamaya konulmaktadır.

Genel yardımlar 1986 yılında 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşmaya ve Dayanışmaya Teşvik Kanunu” ile desteklenerek “Sosyal Yardımlaşmaya ve Dayanışmaya Teşvik Fonu” kurulmuş genel sekreterlik olarak hizmet sunmuş daha sonrasında ise 5263 Sayılı Kanun’la birlikte “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü” olarak değişmiştir. 2011 yılında bütün sosyal hizmet ve sosyal yardım alanları tek çatı altında toplanarak “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı” (ASPB) kurulmuştur (Türkoğlu, 2013: 287).

Genel yardımlar şu şekilde sıralanabilir: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından yapılan yardımlar, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yapılan yardımlar, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Belediyeler tarafından yapılmaktadır (Bulut, 2011: 62).

Türkiye sosyal yardım uygulamalarında yoksul kesimin eğitim, sağlık, barınma ve dezavantajlı gruplardan yaşlılar ve bakıma muhtaç özürlü bireylerin ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Yoksul kesimin hem topluma kazandırılması hem de yoksul kesimde ki çocukların eğitimlerini sürekli görmesi için birçok program yapılmıştır.

Bu programlar; Gıda Yardımı, Yakacak Yardımı, Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardımlar, Muhtaç Asker Alilerine Yapılan Yardımlar, Öksüz, Yetim Yardımı, Doğum Yardımı, Ücretsiz Ders Kitap Yardımı, Engelli Öğrencilerin Taşınması Yardımı, Genel Sağlık Sigortası Primi, Kronik Hastalara Yönelik Yardım, Çoklu Doğum Yardımı, Terör Zararı Yardımı gibi birçok yardım bulunmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı: 2020).

Yardımlar genelde başvuru ile verilmektedir. Şener çalışmasında başvuru esasının kişinin ulaşılabilirliğini sınırladığını ve devletin ihtiyaç sahiplerini tespit ederek hizmet vermesi gerektiğini savunmuştur. Düzensiz olan yardımların ise belirsizliği beraberinde getirmektedir (Şener, 2010: 17).

“5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu” yardıma muhtaç insanların ve dezavantajlı gruplar için birçok sosyal yardımı kapsamaktadır. Büyükşehir belediyesi ve nüfusu 50.000 geçmiş belediyelerde kadın koruma ve çocuk koruma evleri açılmasına müsaade edilmiştir. Kadınlar çocuklar ve özürllere yönelik sosyal hizmetler

sunulması maddelerde gözükmektedir. Yoksul ve yardıma muhtaç insanlar için yapılacak yardımların belediye bütçesinden karşılanması istenmiştir (Zengin vd., 2012: 140).

Sosyal dışlanma her ülkenin ve her toplumun sorunudur. Ancak sosyal dışlanma kavramı her topluma göre farklı anlamda algılanabilmektedir. Örneğin gelişmiş olan ülkelerde sosyal dışlanma sorunu, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre daha az şiddetle daha farklı boyutta görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde uzun süreli olarak dışardan alınan göç veya işsizlik olarak görülürken az gelişmiş ülkelerde dışlanmanın boyutu daha çeşitli ve daha fazla olabilmektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte artan işsizlik, yoksulluk sosyal dışlanma sorununa ilişkin endişeleri arttırmış bu sorunun sadece ulusal düzeyde eylemler ile başa çıkmanın yeterli olmayacağı anlaşılmaya başlanmıştır. Avrupa’da sosyal dışlanma ile mücadele engelliler ve yaşlılar gibi yardıma muhtaç özel gruplar ile sınırlı kalmıştır. 1970’li yıllardan sonra Avrupa’da sosyal konulara ilişkin resmi olarak ilgi başlamış, 1970’li yılların ortasında yoksulluk ile ilgili akademik çalışmaların başlaması, siyasi karar vericilerin ilgilerini de arttırmaya başlamıştır. 1985 yılında Fransız Jacques Delors’un Komisyon başkanı ile beraber “Avrupa Sosyal Alanı” düşüncesi güçlenmeye başlamış ve sosyal politika önem kazanmıştır. Bu sayede sosyal dışlanma kavramı AB literatüründe yer kazanmıştır. Yoksullukla mücadele ile ilgili ilk iki uygulamada temel kavram “yoksulluk” iken yoksulluk-3 uygulaması “Sosyal Dışlanma” kavramını baz almıştır. Bunun sebebi ise sosyal dışlanma kavramının yoksulluk kavramına göre daha yumuşak ve daha az suçlayıcı gözükmemesinden kaynaklı olmasıdır. Sonuç olarak sosyal dışlanma 1990’lı yıllardan itibaren AB’nin sosyal politika konularının temel kavramlarından biri olmuştur. 1990 yılında Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından “Sosyal Dışlanmayla Mücadele Ulusal Politikalar Gözlemevi” kurulmuş, raporlar hazırlanmış ve bu bağlamda AB artık sosyal dışlanma ile mücadelede kendini sorumlu kılmıştır. 1993 yılında Avrupa Komisyonunun yeşil kitabında sosyal politikaya dair yazısında şu şekilde bahsetmiştir:

“Dışlanmadan kaynaklı sürekli artan küskünlük umutsuzluğa, şiddete ve uyuşturucu gibi kötü ve yıkıcı alışkanlıklara sürüklenmesine neden olmakta ve bu riski arttırmakta sonucunda olan güvensizlik ise ırkçı olan ideolojilere, hastalığa ve siyasi, sosyal çatışmalara sebep vermektedir.”

7 Şubat 1992 yılında Maastricht’e imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ile sosyal dışlanma kavramı ilk defa resmi bir belgede telaffuz edilmiştir. AB sosyal dışlanma ile ilgili

adımını Amsterdam Anlaşması ile atılmıştır. Bu anlaşma ile birlikte üye ülkeler bu konuda aktif rol alacağına ve sosyal dışlanma ile ilgili mücadele eylemlerini destekleyeceğine dair anlaşma sağlanmıştır. Mart 2000 yılında yapılan Lizbon Anlaşması ile beraber 2010 yılına kadar yoksulluk ve sosyal dışlanmanın kökten ortadan kaldırılmasına dair fikir birliğine varılmıştır (Sapancalı, 2005: 58-66).

Barınma, sağlık, sosyal yardım, sosyal güvence gibi alanların erişilebilirliğinin kolay olması sosyal politikaların açısından önem arz etmektedir. Sosyal hizmetler, okul, sağlık kurumları gibi hizmetlerin vatandaş ile kurulan ilişkinin güçlendirici olması da sosyal içerme politikası açısından çok önemlidir (Akkan vd., 2008: 87).

Türkiye’de devletin ve sivil toplum kuruluşlarının sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylere yönelik yaklaşımı AB ile üyelik süreci ile paralel olarak gitmektedir. 2004 yılının sonlarına doğru Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı öncülüğünde sosyal içerme belgesi hazırlanmaya başlanmış ve AB komisyonuna sunulmak üzere harekete geçilmiştir. Bu durum sosyal dışlanma ile mücadelede Avrupa uygulamalarını göz önünde tuttuğunun bir göstergesi olarak görülmektedir (Karataşoğlu ve İslamoğlu, 2016: 18).

Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) 2007-2009 yılında yayımladığı Orta Vadeli Program’da sosyal içerme konusuna ilk defa yer verilmiştir. Programda sosyal içerme ile ilgili olan kısımda şu şekilde bahsedilmektedir:

“Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski taşıyan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının arttırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanması temel amaçtır.”

Programda kamunun sunduğu barınma, sağlık, eğitim gibi sosyal hizmetlerin her kesimin erişebileceği ve eşit yararlanabileceğinden bahsetmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin topluma entegre edilmesini amaç edinmektedir (SBB, 2007-2009 Orta Vadeli Program: 11).

Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda “Beşerî Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi “sosyal içerme ve yoksullukla mücadele bölümünde, yoksulluk kültürünü önlemek amaçlı hizmetler verilmesine, kayıt dışı çalışan işçilerin daha düzgün ve güvenceli işlerde çalışmasına kadına yönelik şiddetin önlenmesi için toplum bilincinin arttırılması gibi

birçok hedefler bulunmaktadır. Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın sosyal içerme konusunda projeler üretmektedir. 2016-2040 döneminde altı çizilen yoksulluk gelir dağılımı, istihdam eğitim gibi alanlar arasındaki ilişkiler doğrultusunda yeni sosyal politikalar geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla bakanlığın “Sosyal İçerme Politikaları Alanında Kurumsal Kapasitesinin Arttırılması Projesi” bulunmaktadır. Projenin amacı ise eğitim, istihdam gibi alanların sosyal içerme politikaları ile arasında ki bağı kuvvetlendirerek dezavantajlı bireylerin iş piyasasına katılmasını arttırmayı sağlamak ve politikalar yapmayı, uygulamayı ve izleme kapasitesini geliştirmektir (Yücel ve Aytaç, 2018: 930-931).

Sosyal dışlanma ile mücadele de en temel unsurlarından biri istihdam olarak görülmektedir. Eğitim yetersizliğinden ya da işgücü piyasasında yeterli niteliğe sahip olsa da ayrımcılık ile karşı karşıya kalmakta bu sebepten dolayı istihdamda yer alması zor olmakta ve ikinci kez dezavantajlı duruma neden olmaktadır. Hem maddi hem de manevi olarak toplumda kendini değersiz hissedenden birey düzenli bir gelire sahip olmadığı için sosyal hayata katılımından mahrum kalmaktadır. Devletin kurumlarının ya da sivil toplum kuruluşlarının sosyal yardımları sosyal dışlanma ile mücadelede yeterli olmamaktadır. İstihdam edilebilirlik gibi uygulamaların harekete geçirmeye yönelik faaliyetler gündemdedir (Gündüz, 2007: 12-13).

5.ROMAN TOPLULUKLARINDA SOSYAL DIŞLANMA VE YOKSULLUK

Türkiye’de Romanların durumu toplum hiyerarşisinde “aşağıda ya da “dezavantajlı” olarak görülmektedir. Bu durum sadece Türkiye’de geçerli değildir, yaşadıkları birçok ülkede romanlar dışlanmaya maruz kalmaktadır (Taylan ve Barış, 2015: 41).

Toplumda Romanların önyargı ve ayrımcılığa maruz kalmasının tarihsel sosyo-psikolojik ve sosyolojik olarak birçok nedeni vardır. Romanlar için kullanılan sıfatlar, fıkralar roman olan ve olmayanlar arasında ki iletişimi etkilemektedir. Bu tarz önyargılar toplumda Romanların “yabancı” “farklı” olarak adlandırılmasına neden olmaktadır (Kolukırık, 2004: 11).

Romanlar için kullanılan olumsuz ifadeler edebi eserlerde de yer almaktadır. Kolukırık “Türk Toplumunda Çingene İmgesi ve Önyargı” adlı çalışmasında edebi eserlerde Romanlar adına kullanılan ifadeleri konu edinmiştir. Çalışmada ele alınan eserlerde Roman topluluklarında kullanılan sıfatların olumsuz nitelik taşıdığı görülmektedir. Öyle ki Romanlar için “yüzsüz, yılışık, eğitimsiz, pis, kurnaz, kavgacı, küfürbaz, hırsız” gibi sıfatlar kullanılmaktadır (Kolukırık, 2005: 9).

Romanlar için kullanılan yargılamalar ve dışlanma konusunda en iyi örnek Mustafa Aksu'nun "Türkiye'de Çingene Olmak" adlı eseridir. Türkiye'de Roman kökenli vatandaşların nasıl dışlandığı konusunda geniş bir yer verilmiştir. Özellikle de "Çingenelerle evlenmez" "yargılarına maruz kalan Roman kökenli vatandaşların çektikleri zorluklar görülmektedir. Türkiye'de olan Roman gruplarının mahallerine bakıldığında yoksul mahalleler olduğu görülmektedir. Bunun en temel sebebi ise sosyal dışlanma kaynaklı olmasıdır. İnsanların Roman olduğu için iş vermemesi, ailelerin çocuklarına verecekleri maddi kaynak yetersizliği sebebiyle çocukların eğitim görememesi ya da okulda dışlanmaya maruz kalması gibi birçok durum yoksullaşmaya sebep olmaktadır.

Türk Dil Kurumu ve Millî Eğitim Bakanlığı 1988,1998 basımlı Türkçe sözlüklerinde Çingenelerin "Cimri, elisıkı, arsız, yüzsüz, çığırkan" gibi tabirlerle bir zamanlar sözlüklerde yer aldığı da görülmektedir (Aksu, 2009: 50).

Romanlar bulundukları toplumda da "hırsız, tehlikeli, ahlaksız, dilenci, cahil vb. gibi sıfatlarla damgalanmaktadır. (Fırat ve İlhan, 2019: 265).

Farklı coğrafyalarda hayatlarını sürdürmeye çalışan Romanlar yaşadıkları toplum içerisinde yoksulluğu ve sosyal dışlanmanın en ağırına maruz kalmaktadır. BM Kalkınma Programının 20006 yılında yayımladığı rapora göre Güney Avrupa ülkelerinde Romanların toplumun en yoksul kesimini oluşturduğunu, eğitim ve emek piyasası ile aralarında olan zayıf bağın Romanları yoksulluğa iten faktörler arasında bulunduğu görülmektedir. Ayrıca rapora göre Romanların yaşadıkları topluma göre daha fazla borcu olduğu; elektrik, su gibi temel harcamaların aylık kazançlarının 12 katına kadar çıktığının altını çizmektedir (Akkan vd., 2008: 52).

Romanların emek piyasası ile bağlarının zayıf olması, düzensiz işlerde çalışması ve güvencesinin olmaması, Roman toplumunun yoksulluğa itilme nedenlerinden biridir. Öyle ki düzenli gelir getirici işlerde çalışan Roman sayısı çok azdır.

Romanların sosyal dışlanmaya maruz kalmasının bir diğer sebebi ise "mekânsal dışlanma" olarak görülmektedir. Bu süreç Romanların damgalanmasına, ötekileştirilmesine ve ayrımcılığa maruz kalmasına neden olmaktadır. Roman mahallerinin bir tehdit unsuru olarak görülmesi ve sonucunda Roman mahallerine müdahale edilmesi, kentsel dönüşüm alanı olarak algılanan mahallelerde bulunan alt yapı sorunları, kötü durumda olan binalar ve kayıt dışı

ekonomi ile birlikte mahalleler Roman gettosuna dönüşmüş durumdadır. Roman mahallerinin kentin tehlikeli ve suç yuvası bölgeleri olarak görülmesi kent hayatı ile Roman topluluklarının bağının kopmasına neden olmaktadır (Taylan ve Barış, 2015: 42).

Başak Ekim Akkan, Mehmet Baki Deniz ve Mehmet Ertan'ın yazdığı “Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri” adlı çalışmasında Roman topluluklarının sosyal dışlanmanın bir boyutu olan mekânsal dışlanma ile ilgili değindikleri saha çalışmasında şehir halkının “yakınından bile geçilmemesi gereken” mahalle olarak atfedildiği güvenilir olmadıkları ya da paranızı çalarlar gibi birçok damgalayıcı bir üslubun olduğunu belirtmektedirler (Akkan vd. 2011: 34).

Romanların sıkıntılarına yönelik yapılan çalışmalarda Romanların Türkiye toplumunda en dezavantajlı grup olduğu ve Romanlığın bir yoksulluk durumu olduğunun altı çizilmektedir. Roman topluluklarının en temel sorunları genel olarak eğitim, sağlık, barınma alanlarında görülmektedir. Romanlar sosyal yardımları ise belediyelerden veyahut Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gibi kurumlarından almaktadır. Bu sosyal yardımlar Romanlar için önem arz etmektedir. Düzensiz gelirli olan Romanlar için sosyal yardım keyfiyete dayalı verildiğinde sosyal yardımların hayatlarını iyileştirme anlamında etkisini de azaltmaktadır (Akkan vd., 2011: 25).

UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) “Roma Children” adlı çalışmasında romanların Avrupa’da en büyük ve en dezavantajlı grup olduğunu vurgulamaktadır. 10 ile 12 milyon Romanın üçte ikisinin orta ve doğu Avrupa bölgelerinde yaşadığı belirtilmektedir. Romanların eğitim, sağlık ve temiz suya erişiminden yoksun olan romanlar gecekondularda yaşamaktadır. Çalışmada Roman çocuklarına yönelik ayrımcılığın erkenden başladığını ve ömür boyu süren bir etkiye sahip olduğunun altı çizilmektedir. Bosna Hersek’te doğan Roman çocuklarının Roman olmayan çocuklara göre düşük kiloda doğma olasılığının dört kat daha fazla olduğu görülmektedir (UNICEF, 2022).

Romanların Avrupa’da bin yıldır yaşadıkları bilinmektedir. Avrupa’da Nazi ölüm kamplarında yarım milyon Roman’ın katledildiği birçok baskı ve ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Dünya’da birçok ayrımcılığa maruz kalan Romanlar 16.yüzyılda ulus devletlerin ortaya çıkması ile birlikte hoşgörüsüzlüğü de beraberinde getirmiştir. Öyle ki Fransa ve İngiltere’ye girişleri yasaklandı. İsveç, Portekiz ve Danimarka’dan sınır dışı edilmişlerdir.

Romanlar 17. Yüzyılda ise barınma ve ticaret kısıtlamalarına maruz kalmış, geleneksel kıyafetlerin giyilmesi yasaklanmıştır. 18 yüzyılda ise etnik kökene dayalı cezalar uygulanmış öyle ki Avusturya-Macaristan'da Roman çocukları ailelerinden alınıp başka aileler tarafından büyütölmüştür (Hajioff ve McKee, 2000:864).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

1. ÇOCUK KAVRAMI

Çocuk kavramı çok eski dönemlerden beri çeşitli tanımları barındırmıştır. Her toplum çocuk kavramını yaş ya da çocuğun beden gelişimine göre tanımlayabilir. Başka bir toplum aynı yaştaki bireyi çocuk olarak tanımlarken diğer toplum bireyi yetişkin olarak tanımlayabilir (Ege,2016: 3).

Kısacası çocuk, her topluma göre farklılık gösteren ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, fiziki, ya da psikolojik düzeyleri baz alındığında farklılıklar gösteren bir kavramdır (Karaman ve Özçalık, 2007: 37).

Türk Dil Kurumu çocuk kavramını, “Küçük yaştaki erkek veya kız “veya “Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2020).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinde çocuk tanımını yaparken “18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır” olarak tanımlamaktadır (Çocuk Hakları Barolar birliği “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme “).

Çocuk kavramı her topluma göre farklı algılanabilmektedir. Az gelişmiş olan ekonomilerde yaygın olarak görülen geleneksel anlayışa göre çocuk; aile ekonomisine katkı sağlayabilecek, büyüdüğünde ise “sosyal güvenlik aracı” olarak düşünülmektedir. Çocuk geleneksel anlayışa göre yoksul olan ailenin sermayesi olarak algılanmaktadır. Geleneksel anlayıştan uzak kentsel yaşam tarzına göre ise çocuk daha çok geleceğe hazırlanan ve çalışma hayatından uzak tutulan bir birey olarak görülmektedir (Kulaksız,2014: 97).

Yapılan birçok tanım bu bakış açıları sebebiyle karmaşık hale gelmektedir. Sanayi döneminde bir işçi olan çocuk, yeri geldiğinde çocuk yaşıta “genç anne” adını dahi almaktadır. Eski dönemlerde kız çocukları ya da erkek çocuklarının evlendirilmesi ile beraber yetişkin sıfatını alabilmektedir. Bu durum toplumdan topluma farklılık göstermektedir. BM’nin temel olarak baz aldığı 18 yaş sınırı altında olan çocukların, bazı topluluklarda ergin çağda yetişkin

sıfatını almasının en temel sebeplerinden biridir. Bu sebepten çocuk kavramı tanımlanırken farklılıklar olabilmektedir.

2. ÇOCUK İŞÇİ

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çocuk işçiyi şu şekilde tanımlamıştır:

“Çoğu zaman çocukları çocukluklarından potansiyellerinden ve haysiyetlerinden mahrum bırakan ve fiziksel zihinsel gelişimine zararlı olan iş” (ILO,2020).

ILO, çocuk işçiliği kapsamlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- 1) “Çocuklar için zihinsel, fiziksel, toplumsal ya da ahlaki açılarından tehlikeli ve zararlı işler
- 2) “Okula düzenli devam etmelerini engelleyerek eğitim hakkından mahrum kalmalarına, okullarından erken ayrılmalarına yol açacak işler”
- 3) “Çocukların okullarıyla birlikte yürütmek zorunda kaldıkları ağır işler. (ILO, 2020)

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün ve diğer uluslararası örgütlerin yaptıkları raporlarda küresel tedarik zincirlerinin denetimi konusunda çok hassas olunması gerektiği savunulmaktadır. Çünkü tedarik zincirlerinin çocuk işçileri zorla çalıştırma gibi insan haklarını veya çocuk haklarını ihlal eden birçok eylemi bulunmaktadır. Özellikle Özgür Yürü Vakfı’nın (Bundan sonra WFF olarak kısaltılacak) Küresel Kölelik Endeksi 2018 Raporunda sunulan Modern kölelerin %71’inin çocuk ve kadınlardan oluştuğunu özellikle vurgulamaktadır (Walk Free Foundation, Global Kölelik Endeksi Raporu, 2018: 4).

Küresel tedarik zincirlerinin denetiminin çok zayıf olması ve çocuk işçiliğine fırsat veren yoksulluğun, göçün ya da çatışmanın yaygın olduğu yerlerde çocuk haklarına olan ihlaller her geçen gün artmaktadır. Zorla çalıştırmanın yoğun olduğu Afrika Bölgesinde özellikle çocuk işçilerin tarım sektöründe çalıştırıldığı ve çocuklara yapılan işkencelerin (sırtlarına kırbaçla vurulması) gibi örnekler halen devam etmektedir (TED Konferans 2010, “Modern Kölelikle Nasıl Mücadele Edilir?”).

Birçok uluslararası örgütler özellikle çocuk işçiliği hakkında mücadele vermeye çalışmaktadır. Bu mücadeleler yeterli değildir. Gösterilen birçok veri, raporlar ve araştırmacıların kayda aldıkları video görüntülerinden verilen mücadelenin ne kadar zayıf olduğu fikrinde bulunmak kaçınılmaz olacaktır. ILO 2002 yılında 12 Haziran tarihini “Çocuk

İşçiliği Mücadele Günü” olarak ilan etmiştir. Ülkemizde de 23 Nisan Günü “Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı” olarak ilan edilmiştir (Yayla, 2017: 413).

3. ÇALIŞAN ÇOCUK KAVRAMI

Çalışan çocuk kavramı ile çocuk işçiliği kavramı arasında farklar vardır. Çocuk işçi kavramı kapsamına girmeyen çalışan çocuk kavramı daha çok çocukların eğitime veya sağlıklarına herhangi bir zarar vermeden çocukların ekonomik faaliyetlerde bulunması olarak tanımlanabilir. ILO çocukları olumsuz etkilemeyecek işleri çocuk işçiliği kapsamına almamaktadır. Çocukların beceri ve deneyimlerini olumlu etkileyen işlerde çalışmaları çocukları daha özverili ve sorumluluk sahibi kılmaktadır. Bu tarz işlerde çalışan çocuklar meslek edinme kabiliyetlerini geliştirmektedir (T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020: 12).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ’sinin 1.Maddesinde genç işçi, çocuk işçi ayrımı olmaksızın 18 yaş altı her bireyin çocuk olduğu kabul edilmektedir. 138.no’lu Asgari Yaşa İlişkin Sözleşmesine göre 15 yaşın altında olan bireylerin aile ekonomisine katkıda bulunmak ya da hayatını kazanmak amacıyla çalışması ya da çalıştırılmasına “çocuk” denmektedir. 15-18 yaş arasında ki bireyler “genç çalışanlar” olarak adlandırılmaktadır (Gökalp,2011: 127).

Türk İş Mevzuatında ise genç ve çocuk işçilerin çalışma koşulları ayrı düzenlenmektedir. Bunun sebebi ise çocukların öğrenim hayatına devamlılığı, fiziksel, zihinsel ahlaksal gelişimini sağlamak, çocukların güvenliği ve sağlığını korumak, ekonomik istismarı önlemek olarak sıralanabilmektedir (ÇSBG,2017: 5).

İş mevzuatında çocukların çalıştırma yaşı sınırlılığı 15 yaş olarak görülmektedir. 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. İstisna olarak 14 yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar, zihinsel, bedensel, sosyal ve ahlaksal gelişimlerini zarara uğratmayacak, eğitime devam eden çocukların eğitimini sekteye uğratmayacak hafif işlerde çalışabilmektedir. Okul öncesi ve okula devam eden çocukların eğitim hayatlarındaki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında en fazla günde iki saat ve haftada on saat olarak düzenlenmiştir (ÇSBG,2017: 6).

4. ÇOCUK İŞÇİ VE ÇALIŞAN ÇOCUK KAVRAMI ARASINDAKİ FARKLAR

Birçok araştırmada çocuk işçi ve çalışan çocuk kavramları bir arada kullanılmaktadır. Ancak aralarında bulunan farkları incelemek gerekmektedir.

Çocuğun çalışmasında anlatılmak istenen, çocuğun 6-7 yaşlarında ailesine ev içerisinde yardım etmesi ya da eğitim saatleri dışında ailesine katkı sağlamak için zaman ayırması gibi faaliyetler yer almaktadır. Çocuğun çalışmasındaki en temel unsur çocuğun çalışma faaliyetinde; onun sağlığı, eğitimi ve güvenliğinin zarar görmemesidir. Çocuk işçiliği kavramı ise çocuğun emeğinin sömürülmesi, eğitim, sağlık gibi temel haklarının zarar görmesi anlamına gelmektedir. Çocukların çalışması sosyal açıdan olumlu olabilmektedir ancak çocuk işçiliği konusunda aynı şeyler söylenememektedir. Çocuk işçiliği, emeği istismar edebilmektedir (Çöpoğlu,2018: 369).

Çalışan çocuk kavramı ise çocuk işçiliği ve çalışan çocuk kavramını içinde barındıran bir kavramdır. Bu sebepten dolayı kavramları birbirinden ayırmak gerektiği savunulmaktadır. Çalışan çocuk kavramı, “Çocuğun çalıştığı işin, çocuğun eğitim devamlılığını zarara uğratmayan, ahlaksal, bedensel ve zihinsel gelişimini olumsuz yönde etkilemeyen işleri belirtmektedir.” Çocuk işçi kavramı ise, “Çocuğun eğitim hayatının devamlılığını zarara uğratan, onun bedensel, ruhsal, ahlaksal gelişimini sekteye uğratmasına neden olmaktadır” (Çöpoğlu,2018: 369).

5. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN TARİHİ ÇERÇEVEDE İNCELEME

Çocuk işçiliği, sadece günümüze ait bir uygulama değildir. Çocuk emeği, karmaşık ve uzun bir tarih geçmişine sahiptir. Günümüze nazaran geçmiş yıllarda çocuk emeği çok daha yaygın biçimde kullanılmıştır. Öyle ki sanayileşmenin başlangıcından daha önce, insanlığın yaşam ve geçim biçiminin tarıma dayalı olduğu dönemlerde çocukların akranlarının ya da ailelerin işlerinde çalıştırılması doğal bir uygulama olarak görülmekteydi. Tarıma dayalı dönemde topluluklar aileleri gözetimi altında fazla demoralize olmadan çalıştırılırken diğer yandan toplumsal kurallar çocuk ve gençlere aktarılmaktaydı (Duyar ve Özener,2003: 11).

Feodal Dönemde toprak ağalarının köylüleri köle gibi çalıştırdığı, sözü geçen dönemde çocukların da tarım alanlarında çok ağır koşullarda çalıştırıldığı görülmektedir. Borç esaretinde kalan çocuklar da ömürleri boyunca çalışmak zorunda kalmışlardır. Herhangi bir ücret bile

alamayan köylüler sadece hayatlarını idame ettirmek için tarlalarda çalışmış, günlük ihtiyaçlarını toprak ağaları karşılamıştır.

Çıraklık ise orta çağ ile birlikte baş göstermeye başlamıştır. Kentlerin ve ticaretin gelişmesi ile birlikte zanaatkarlar ve esnafın önemi artmıştır. Meslekler için örgütlenen esnaf ve zanaatkarlar daha sonrasında “Lonca” adı verdikleri yerlerde atölyelerde ürettikleri ürünlerin kalitesini ya da çıraklar için mesleki eğitim kurslarını localarda idame etmiştir. Genel olarak ustalar eğitirken fiziki cezalar verme yetkisine sahiptir. Çocukların bu dönemde işgücü faktörü olarak görülmesinden ziyade daha çok mesleki eğitime tabii tutularak zanaatkar olmaları amaç edinilmiştir (Talas, 1981: 31).

Çocuklar bu dönemde ustalara teslim edildikten sonra izinleri ustalara kalmıştır. Nasıl eğitilecekleri ustaların yükümlülükleri altındadır. Barınma, yeme, giyinme gibi temel ihtiyaçlar usta tarafından karşılamaktadır (Talas, 1981: 32).

Sanayi Döneminin çocuk emeği ve istismarının mahiyetinde büyük dönüşümlere yol açtığı görülmektedir. Sanayi Döneminde yetişkin olan erkeklerin yaptıkları işler makineler vasıtası ile kadın ve çocuklar tarafından yapılabilir bir vaziyete dönüşmüştür. Bahsi geçen dönem ile birlikte tarım ile ilgilenen aileler ve küçük işletme sahipleri varlıklarını korumakta güçlük çekmekteydiler. Kitleler halinde kente göçen insanlar, fabrikalara işçi olarak başvuru yapmak durumunda kalmışlar, sonucunda ise kitleler halinde göç, “kurumsal” işgücüne dönüşmüştür. Bu durum çocuk çalışmasının artık çocuk işçiliğine dönüştüğünün bir göstergesidir (Duyar ve Özener,2003: 12).

16.yüzyılda köle ticaretinde kullanılan çocuklar, 18. ve 19.yüzyıllarda Sanayi Devrimi ile birlikte daha da kötü ortamlarda çalışmaya başlamışlardır. Sanayi Döneminde İngiltere’de çalışanların üçte ikisinin kadın ve çocuklardan oluşması ve çocuk işçilerin 6 yaşına kadar inmesi çocuk emeğinin işgücünde nasıl istismar edildiğinin göstergesidir. Çalışma saatleri 6-17 hatta 18 saate kadar sürmüştür (Avşar ve Öğütoğlu, 2011-2012: 7).

Sanayi Devrimi ile birlikte kurulu olan bütün düzen yerini başka bir düzene bırakmıştır. 18. yüzyılda buhar gücüyle çalışan makinelerin yer almasıyla başlayan bu büyük devrim ilk olarak Birleşik Krallıkta başlamıştır. Sanayi ile birlikte Lonca sistemine ket vurulmaya başlanmış artık kırsal kesimde olan insanlar kentlere doğru yol almıştır. Temel ihtiyaçlarını karşılamak için ailelerin çalışması gerektiğinden hangi iş olursa olsun çalışma eğiliminde olan

insanlar az ücret ile geçim sıkıntısına düşmüş bunun dışında dezavantajlı grup olan çocuklar ve kadınlar da işgücünde yer almaya başlamıştır. İşverenler ucuz iş gücü olarak gördükleri kadın ve çocukları makine başına geçirmeye başlamışlardır. Bunun en temel sebebi ise hırs ve rekabet olarak görülmektedir. Sanayi Döneminde kadın ve çocuklar 20 saate varan yorucu ve yıpratıcı bir sürece zorunlu tutulmuşlardır. Zorunlu kılınmaların sebebi ise sanayi döneminde insanların köyden kente göçmesi ve kentlerde çalışmak zorunda kalmalarıdır. Uzun süren çalışma saatleri özellikle küçük çocukların bedeni ve sağlığı için olumsuz etkilenmekle beraber çocuklar kaldıkları koğuşlarda cinsel istismara uğramışlardır. Kimsesiz çocuklar ise fabrika sahipleri için bir nimet olarak görülmüştür. Çocukları korumak ile görevli kurumlar iş verenleri menfaatlerine kazanç sağlanmıştır. 12-19 saat arasında çalışan çocuklar hem sağlıkları hem eğitimlerinden yoksun hem de psikolojik sıkıntılarla savaşmak zorunda kalmışlardır. İş kazalarının yoğun olduğu sanayi döneminde çocuklar ellerini makine dişlilerine kaptırarak ve çocuklar daha gelişimlerini tamamlamamışken omurgalarında sakatlıklar meydana gelmiştir. Çalışma saatleri haricinde ise mola zamanlarında çocuklar yine çalıştırılmışlardır. Makineleri temizleme gibi görevler veren ustabaşı, uykusuz kalan çocukları uyuklarken gördüğünde ise fiziksel şiddetle işlerine devam etmelerini sağlamıştır (www.Dünyalılar.org, 2018).

Sanayi Dönemi öncesinde çocuklar bir mesleği öğrenmek için uzun yıllarını vermişlerdir. Sanayi Dönemi sonrasında ise çocuklar, bir işçi statüsünde olmuş ve makineleri kullanmayı öğrenmek için yoğun bir çabaya gerek duymamışlardır. Çocukların hemen öğrenmesi işverenler için büyük bir fırsat olarak görülmüştür. Bu dönemde çocukların emekleri sömürülmekte olup, işverenler açısından çok büyük kazançlar elde edilmiştir. Sebebi ise sanayi döneminde çok fazla çocuk işçinin bulunmasıdır. Bu dönemde çocukların iş güvenliğini denetleyen herhangi bir sistem bulunmamaktaydı. İşverenler çocukların emeklerini istediği gibi kullanmakta, çocuk ölümlerinin sayısında da çok büyük artışlar gözlemlenmekteydi. Zamanla dikkat çekmeye başlayan iş güvencesi sıkıntısı gibi birçok sorun baş göstermeye başlayınca artık devlet müdahale etmeye başlamıştır. 1802 yılında çıkarılan “Çocukların Bedensel ve Tinsel Sağlıları” iş sağlığı yasası ile çocukların iş güvencesi için ilk ciddi müdahale olarak görülmektedir. Bu kanunun içeriği şu şekildedir:

- 1) “Çocuklar için çalışma süresi 12 saatten fazla olmamalı”
- 2) “Saat 21.00- 06.00 arası çocuklar çalıştırılmamalı”
- 3) “Her yıl çalışan çocuklar için iki yeni iş takım elbisesi verilmeli “

- 4) “Bir yatakta ikiden fazla çocuk olmamalı”
- 5) “Çocuklar çıraklık dönemi boyunca en az dört yıl okuma yazma ve aritmetik öğrenmek için okula gitmeli “ (Education in England, 2016, “Factory Act 1802”).

Maddeler çalışan çocukların ne denli sıkıntılarla karşı karşıya kaldıklarının bir göstergesidir. Bu yasa çıktıktan sonra işverenler yasayı göz ardı etmişlerdir. En büyük sebep ise bu yasa çıktıktan sonra denetleyen herhangi bir mercii olmamasıdır.

Özellikle sanayi döneminde çalışan çocukların ekonomik faaliyette fazlasıyla katkısı olduğu ancak çocukların emeklerinin sömürüldüğü bilinen bir gerçektir. Başta birçok yasa çıkmasına rağmen denetime tabii tutulmaması veyahut çıkan önerilerin kabul edilmemesi sanayi döneminde çalışan çocukların korunmadığının göstergesidir. Sanayi dönemi ile birlikte çalışan çocukların sadece emekleri değil vücutları da istismar edilmiştir. Fabrikalarda çalışan çocuklar işverenlerin tacizlerine maruz kalmışlardır.

İngiltere’de çocukların haklarını korumak için “Çocuk Sağlığı ve Ahlakı Yasası” ve “Pamuklu Dokuma Fabrikaların Düzenlenmesi” yasası çocuk haklarını korumak için ilk yasalar olarak kabul edilmiştir. Bu yasalara göre:

- 1) “9 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır”
- 2) “9-16 yaş aralığında çocukların geceleri çalıştırılmaları yasaklanmıştır”
- 3) “Çocukların ve gençlerin çalışma saatleri günde 9 saat ile kısıtlanmıştır” (Demir,2010: 550).

6. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN NEDENLERİ

Dünyanın her yerinde çocuklar, yetişkin bireylere karşı savunmasız durumdadır. Bu yönüyle çalışma hayatında da çocukların emekleri istismar edilmektedir. Çocuk işçiliğinin nedenlerine bakıldığında ise en başta yoksulluk gelmektedir (CSGB,2020).

6.1. Yoksulluk

Çocuk işçiliğinin en önemli ve ana nedenlerinden biri yoksulluktur. Öyle ki ailede çalışan yetişkinlerin gelirleri yetmediğinde çocuklar da çalışmak zorunda kalırlar. Yoksulluk ortadan kalktığında çocuk işgücünün de ortadan kalkacağı öngörülmektedir. Çocuğun eğitim masraflarını karşılayamamak ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayamaması çocuğun okuldan alınmasına sebep olmaktadır. Okula gidemeyen çocuk ailesine ek gelir sağlamak için

çalışmaktadır (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “Çocuk İşçiliği Ulusal Program”, 2017:14).

Yoksul ailenin nüfusunun kalabalık olması çocuğun çalışma hayatına katılmasına daha kolay neden olmaktadır (ÇSGB,2020).

6.2. Eğitimsizlik

Eğitim ve çocuk işçiliği arasında önemli bir bağlantı vardır. Çocuk işçiliğinin azaltılmasında zorunlu eğitimin etkisi vardır. Öyle ki yoksul ailelerdeki çocukların eğitimleri masraf olarak görünmekte ve çocuklar okuldan alınmaktadır.

Zorunlu eğitimin 2012 yılında 12 yıla çıkarılmış olması çocukların emek piyasasına katılma oranını düşürmüştür. Çocuklar, özellikle kırsal kesimlerde eğitim hayatında zorlanmakta, okula ulaşmakta güçlük çekmektedir. Sonucunda çocuklar eğitimden mahrum kalmaktadır. Bu durumda çocuk ailenin ekonomik faaliyetlerine yardım etmektedir (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,” Çocuk İşçiliği Ulusal Program”, 2017:14).

Çocukların eğitimden uzak olması veya okula gitme isteğinin olmadığı durumlarda, aileler çocuklarının boş gezmesini istememekte ve çocuklarının çalışma hayatında bulunmasının sokakta gezmesinden daha güvenli olacağını düşünmektedir (Çöpoğlu,2018: 378).

6.3. Göç

Çocuk işçiliğinin diğer sebeplerinden biri de göçlerdir. Kırsal kesimden kente gelen aileler kentte temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmışlar bu sebepten ötürü çocuklar çalışmak zorunda kalmışlardır.

Çocuklar sokaklarda veyahut küçük işletmelerde çalışan çocukların güvenliği ve sağlığı konusunda büyük tehdit oluşturmaktadır. Düzensiz göçler de aynı şekilde çocuk işçiliğine neden olan sebeplerden biridir. Çatışma veyahut baskı rejiminden kaçan göçmenler sığındıkları ülkelerde kayıt dışı çalışmak durumunda kalmıştır. Kayıt dışı çalışanlar arasında çocuk emeğinden de yararlanan işverenler olabildiğince ucuz işgücünden yararlanmaktadır. Çocuklar emek piyasasında yer aldıktan sonra çok cüzi ücretlerle çalıştırılmaktadır (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Program”, 2017: 17).

6.4. İşverenlerin Çocuk İşgücü Talebi

İşverenlerin çocuk emeğine olan talebinin nedenlerinden biri çocuk işçilerin yetişkin işçilere nazaran daha sorunsuz olmasıdır (Warshaw ,2001: 43).

Çocuk emeğini talep eden işverenler açısından çocuk işçi, daha az maliyet anlamına gelmektedir. İhracata dayalı endüstrilerde bulunan işletmeler de çocuk işgücü talebinde bulunmaktadır. Özellikle dünya pazarında rekabet gücü açısından çocuk işgücü talebinin en önemli faktör olduğu kanısına varılmaktadır (Tunçcan,2000: 250).

İşverenlerin çocuk emeğine olan talebi kayıt dışı ekonominin varlığının sürmesinde neden olan faktörler arasında yer almaktadır (Tunçcan,2000: 250).

Sonuç olarak yoksulluk, eğitimsizlik, işsizlik, nüfus artışı gibi birçok sorun çocuk işçiliği nedenleri arasında yer almaktadır. Çocukların özellikle eğitim alamadıkları için kendi becerilerinden mahrum bırakılmakta ve hakları sömürülmektedir.

Nüfusun git gide artması ile birlikte iş piyasasında istihdamın azalması işsizliği arttırmaktadır. İşsiz kalan insanlar temel ihtiyaçlarını karşılamak için çocukların emeklerinden yararlanmaktadır. Sorunlar zincirleme olarak birbirini doğurmakta ve çocuk işçiliğine etki etmektedir. Günümüzde halen devam eden bu sorun yoksulluğun ortadan kalkması gerektiğinin en temel göstergesidir.

7. ÇOCUK İŞÇİLİĞİ HAKKINDA YASAL DÜZENLEMELER

Çocuk işçiliği hakkında uluslararası örgütlerin ve birçok ülkenin anayasasında yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Çocukların eğitim, sağlık gibi imkanlarını asla kısıtlamaması gereken ve çok küçük yaşta çocukların çalıştırılmasını her şekilde reddeden birçok sözleşme bulunmaktadır. Altını çizmek gereken en önemli hususlardan biri de her ne kadar yasal düzenlemeler çocukların yanında olsa da örgütlerin ve ülkelerin zayıf kaldığı aşıkardır. Özellikle de göçmen olan çocukların sığındıkları ülkelerde çok kötü koşullarda çalıştırıldığı görülmektedir. Öyle ki az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde çocuk işçiliği en büyük sosyal sorunlar arasında yer almaktadır. Yalnızca bahsi geçen ülkeler değil, gelişmiş ülkelerde de çocuk işçiliği önlenmesi gereken sosyal sorunlar arasında yer almaktadır (Şihaliyev, 2020: v).

Yasal düzenlemeler ve çocuk işçiliğinin engellenmesi için yapılan mücadeleler tabi ki göz ardı edilmemekle birlikte bunun için sadece örgütlerin mücadele etmesi yeterli olmamaktadır. Bu bir küresel sorundur ve asla hafife alınmamalıdır. Yasal düzenlemeler için yapılan cezai yaptırımlar artmalı ve çocuklar her zamankinden daha çok devletlerin güvencesi altında olmalıdır. Bunun için ise denetimde sıkı bir yola başvurulmalıdır.

7.1. 182 No’lu Sözleşme “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri “

17 Haziran 1999’da hazırlanan “182 No’lu En kötü Biçimlerde ki Çocuk İşçiliği Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılması İçin Acil Eylem Sözleşmesi” çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini madde 3’de şu şekilde kaleme almıştır:

1)“Çocukların alım satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburi çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimleri “

2)” Çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını bunlar için tedarikini ya da sunumunu “

3)” Çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ve sunumunu doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işi kapsar “(ILO, 2020).

Sözleşmenin 3. Maddesinde görüldüğü üzere çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini nasıl çalıştırılmaması veyahut hangi ortamlardan uzak tutulması gerektiği belirtilmiştir. Sözleşmenin diğer maddelerinde ise özellikle kız çocuklarına ve eğitime vurgu yapılmaktadır. Çocuk işçiliğinde eğitime engel olacak işler konusunda keskin sınırlar çizen sözleşmede en kötü biçimdeki işlerde çalışan çocukların tespit edilmesi hususunda ceza yaptırımları veya çocuğun rehabilitasyon süreçleri de sözleşmede kaleme alınmıştır. Çocuklar dezavantajlı bir gruptur ve kız çocuklarına ayrı bir hassasiyet gösterilmiştir. Ancak gelişmemiş ya da çatışma bölgelerinde ne yazık ki çocuklar en kötü biçimlerde çalışmaktadır ve bunu engelleyen ya da denetleyen bir mekanizma ne yazık ki çok zayıf kalmıştır.

7.2. 138 No’lu Asgari Yaş Sözleşmesi

138 No’lu Asgari Yaş Sözleşmesi’nin asgari olarak belirlediği yaş 15’tir. 15 yaşının altında olan çocukların çalıştırılmasını uygun bulmayan bu sözleşme 1973 yılında kabul edilmiş bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin amacı ise çocuk işçiliğini ortadan kaldırmak ve çocukların zorunlu olan eğitimlerini devam ettirmesini sağlamaktır. Bilhassa çocukların eğitim, sağlık gibi birçok temel haklarından mahrum kalmaması gerektiği sözleşme maddelerinde görülmektedir. Zorunlu olan eğitim bitmeden çocukların çalıştırılmasını yani 15 yaşın altındaki çocukların

istihdamda olmasını kabul etmemektedir. Sözleşmede 13- 15 yaş arası çocukların sağlıklarına veya eğitimlerine zarar vermeyecek ya da engellemeyecek şekilde mesleki eğitim kurslarında hafif işlerde bulunmasına izin verilmektedir.

Tablo 3. ILO'ya göre Çalışma Şekilleri ve Yaş Aralığı

Yaş Gurupları	Çalışma Şekilleri			
	<u>Tehlikeli Olmayan işler</u> (Tehlikeli olmayan sektörlerde ve haftada 43 saatten az)		<u>Cocuk Emeginin En Kötü Biçimleri</u>	
	<u>Hafif İşler</u> (Haftada 14 saatten Az)	<u>Sıradan İşler</u> (Haftada 14 saat ile 43 saat Arası)	<u>Tehlikeli İşler</u> (Tehlikeli Sektörlerde Veya Sıradan İşlerde Haftada 43 Saatten çok)	<u>Koşulsuz En Kötü Biçimleri</u> (Kaçırılma, zorla ve prangalı çalıştırma, çocuk askerler, fuhuş, pornografi ve yasa dışı işler)
5-11				
12-14				
15-17				

Kaynak :" Onur Sual, Kavramlar “ (2015) , <https://fisek.org.tr/projeler/cocuk-emeginin-cografya-atlasi/2015-2/kavramlar/>,

Not: Tablo 'da boyalı gösterilen yerler çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak belirtilmiştir.

Tablo 3' de görüldüğü üzere 182 no'lu “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri Yasaklanması” sözleşmenin belirlediği çalışma biçimleri ve yaş aralıklarını göstermektedir.

1) 5-11 yaş aralığında olan çocukların hafif, sıradan, tehlikeli veya koşulsuz en kötü çalışma biçimlerinin hiçbirinde çocukların çalışmasını istememektedir. 5 – 11 yaş arası olan çocuğun fiziki şartları zaten çalışmaya el vermemektedir. Her ne tür çalışma olursa olsun kesinlikle yasaklanması gereken bir durumdur.

2) 12-14 yaş aralığında çocukların ise haftada sadece 14 saat ve daha az çalışması tehlikeli olarak görülmemektedir.

3) 15- 17 yaş aralığında olan çocukların ise haftada 14 veya 43 saat arası sıradan işlerde çalışmasını çocuk işçiliğinin en kötü biçimi olarak görmemektedir

Çocukların tehlikeli ve kötü biçimlerde çalıştırılması söz konusu olamaz dense bile halen devam eden bu sorun insanlık tarihinin en utanç verici sorunudur. Halen gelişmemiş çoğu ülkede çok küçük yaşta çocukların çalıştırıldıkları bilinen bir gerçektir. ILO bu iki sözleşme dışında çocuk haklarını korumak için yasal düzenlemeler uygulamaktadır ve çok geniş programlar yapmaktadır. ILO 1992’de Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılmasına yönelik uluslararası bir program geliştirmiştir

1946 yılında BM Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) kurulmuştur (T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2020).

UNICEF 1953 yılında ise uzun vadeli olarak kalkınma çalışmalarında bulunmaya başlamış sadece acil yardım fonu olarak kalmamıştır. UNICEF kurumunun amaçları ise şu şekilde sıralanabilir:

- 1) 1989 yılında BM tarafından onaylanan “Çocuk Hakları Sözleşmesi” ışığında, uluslararası toplulukların yerine getirmesi gereken sözleri için çaba göstermektedir.
- 2) Çocuk sağlığı, eğitim, beslenme, çocukların korunması, temiz suya erişim
- 3) Anneden çocuğa geçen HIV/AIDS ve çocukların yaşamlarını etkileyecek kararların katılımına imkân sağlayan uzun vadeli programlar yürütmektedir.
- 4) Acil durum, kriz zamanında çocuklar için insani yardımlar yapmaktadır (UNICEF, 2020) .

BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin 32.maddesinde çocukların çalıştırılması hususunda gereken tedbirleri şu şekilde kaleme almıştır:

“Taraflar devletler çocuğun ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul eder.” (UNICEF, 2020).

Maddede özellikle işe kabul edilme aşamasında asgari yaş sınırının tespit edilmesi gerektiği görülmektedir. Eğitim ve çalışma saatleri gibi hususlarda olumsuz koşullar için cezai yaptırım uygulanmasını istenmektedir.

7.3. TBMM 4857 Sayılı İş Kanunu Çalıştırılma Yaşı

Türkiye ILO'nun 138 ve 182 No'lu Sözleşmelerini onaylayan ülkelerden biridir.

4857 Sayılı İş Kanunun 71. Maddesinde “Çalıştırma Yaşı ve Çocukları Çalıştırma Yasağı” maddesini Avrupa Birliği mevzuatlarına uygun hale getirerek 2015 yılında yeniden düzenlenmiştir. Bu maddeye göre

“On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırabilirler. On dört yaşını doldurmamış çocuklar ise bedensel zihinsel sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı bir imza almak artıyla çalıştırılabilir.” (TBMM, 2020).

ILO 138 No'lu sözleşmesinde 14 yaşını tamamlamış çocukların çalıştırılması hususunda üye ülkelerin işçi ve işveren örgütlerine danışarak 14 yaşını baz alabileceklerini belirtmektedir. Bunlar belli şartların neticesinde olmak zorundadır. Türkiye 14 yaşını bitirmiş çocukların ilköğretim çağını tamamlamış ise çocukları olumsuz etkilemeyecek hafif işlerde çalışmasına izin vermektedir. Okuluna devam eden çocukların ise eğitime engel olunmaması şartıyla çalışmalarına izin vermiştir (TBMM,2020)

1) Zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış bir çocuk ancak örgün eğitime devam etmiyorsa çalışma süreleri günde 7 ve haftada 35 saati geçemez.

2) Eğer ki 15 yaşını tamamlamış ise günde 8 saat haftada 40 saate kadar arttırılabilir (TBMM, 2020).

TBMM İş mevzuatında da görüldüğü üzere Türkiye, BM, Avrupa Birliği gibi birçok uluslararası düzenlemeleri doğrultusunda çalışan çocukların hangi yaş aralığında ve nasıl çalışması gerektiğini mevzuatlarına eklemiştir. 71. Madde 2015 yılında tekrar gözden geçirilmiş, değiştirilmiştir. Sanat, kültür, reklam gibi faaliyetlerde çalışacak çocuklar için (özellikle 14 yaşını doldurmamış çocuklar) ilgili kurumlardan izin alınarak bu çocukların çalışmasına müsaade etmektedir. Bu müsaadeyi kültür, sanat ve reklam olarak kısıtlanmıştır.

8. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ÇOCUKLARIN EKONOMİK FAALİYETLERE KATILMA DURUMU

Bu bölümde Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanarak Türkiye’de çocuk işgücünü incelemek amaç edinilmiştir. Çalışan çocuklar ülkemizde de çözülmesi gereken sorunlar arasında yer almaktadır. Çocukların ekonomik faaliyetlerde yer almaları çalıştıkları işlere göre olumlu ya da olumsuz tartışılabilir. Çalışan çocukların bedeni, fiziki ve ruhen sağlıklarına olumsuz etkisi olmayan ve eğitimlerine engel olmayan işler meslek edinimleri ve tecrübeleri için önemli bir adım olarak görülebilir ancak olumsuz etkileyen işler kesinlikle çözülmesi gereken sorunlardan biridir. Ülkemizde de ne yazık ki çocukların olumsuz yönde etkileyen işlerde çalıştıkları bilinmektedir. Özellikle de yabancı çocuk işçilerin kayıt dışı çalıştırılmaları araştırılmalarda altı çizilen hususlardan biridir.

Türkiye’de ilk çocuk işgücü araştırmaları ILO ile imzalanan anlaşmalar neticesinde 1994 yılında uygulanmaya başlanmıştır. 2006 yılında ise güncel verilere ihtiyaçla birlikte araştırmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar ILO ile Türkiye’nin imzaladığı projeler kapsamındadır. Türkiye’de 2018 yılı “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılı” ilan edilmiştir bu kapsamda çocukların kötü biçimde çalışmalarını engelleyecek 2023 yılını kapsayan bir ulusal program geliştirmiştir. Bu anketlerin en temel amacı ise çocukların hangi sektörlerde hangi koşullarda çalıştıklarını saptamak ve bu verilere göre politikalar geliştirmektir (TÜİK, 2020).

8.1. Türkiye’de Çalışan Çocukların Ekonomik Faaliyete Katılma Oranları

TÜİK verilerine göre 2012 yılında yapılan çocuk işgücü anketinde toplamda ekonomik faaliyette bulunan çocuk sayısı 893 bin olarak verilere kaydedilmiştir. 2019 TÜİK verilerine göre ise 720 bin olarak verilere geçmiştir. Bu durum gösteriyor ki 2012 yılından 2019 yılına kadar çocukların ekonomik faaliyete katılma oranları düşmüştür. 2012 TÜİK verilerinde yaş grupları 6-14 ve 15-17 olarak ayrılırken 2019 TÜİK verilerinde yaş grupları 5-11, 12-14 ve 15-17 olarak yaş gruplarına ayrılmıştır (TÜİK, 2020).

8.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım

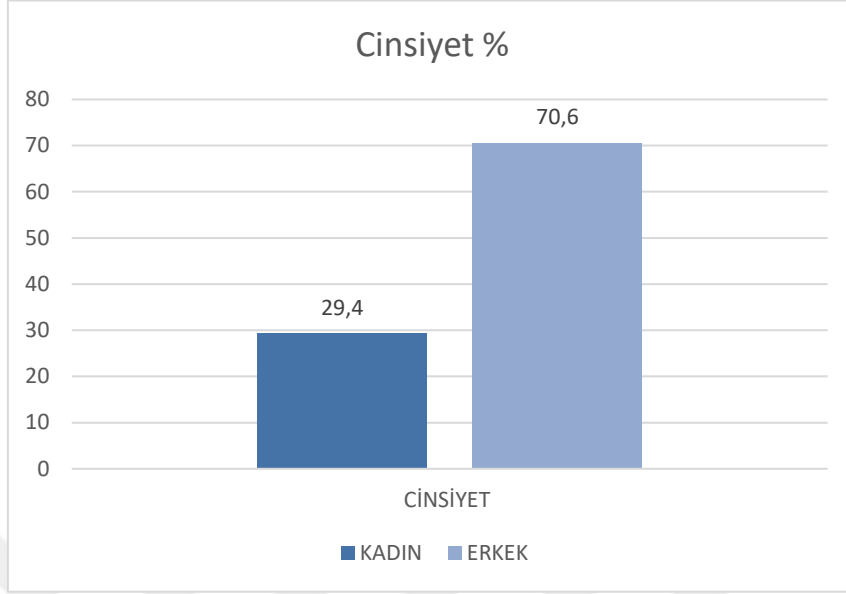
2012 verilerine göre çalışan çocukların %68,8 ‘i erkek ve %31,2’ i kadın olarak verilere kaydedilmiştir.

Tablo 4. TÜİK 2012 Çocuk İşgücü Verileri

Göstergeler	2006 ⁽¹⁾		2012	
	(Ekim-Kasım-Aralık)		(Ekim-Kasım-Aralık)	
	(Bin Kişi)	(%)	(Bin Kişi)	(%)
6-17 yaş grubu nüfus istihdamı (6-17 yaş)	15 025	-----	15 247	-----
	890	100,0	893	100,0
Yaş Grubu				
6-14	285	32,0	292	32,7
15-17	605	68,0	601	67,3
Cinsiyet				
Erkek	601	67,5	614	68,8
Kadın	289	32,5	279	31,2
Yerleşim Yeri				
Kent	490	55,1	400	44,8
Kır	400	44,9	493	55,2
Sektör				
Tarım	326	36,6	339	44,7
Sanayi	275	30,9	217	24,3
Hizmet	289	32,5	277	31,0
İşteki Durum				
Ücretli veya yevmiyeli	505	56,7	470	52,6
Kendi Hesabına	24	2,7	10	1,1
Ücretsiz Aile İşçisi	362	40,7	413	46,2
İstihdam Oranı (6-17 yaş)				
6-14	-	5,9	-	5,9
15-17	-	2,5	-	2,6
	-	16,6	-	15,6

Kaynak: TÜİK 2012 Çocuk İşgücü Anketi

Tablo 4’ de görüldüğü üzere çalışan çocuklarda erkek çocukların oranı çalışan kız çocukları oranına göre daha yüksektir. 2006 yılına kıyasla çalışan erkek çocuk sayısı 2012 yılında ki çalışan erkek çocuk sayısına göre daha azdır. 2012 de çalışan erkek çocuk sayısı artıŖta iken çalışan kız çocuk sayısı azalmaya baŖlamıŖtır ancak oranlar arasında çok büyük bir fark gözükmemektedir.

Şekil 4.TÜİK Çocuk İşgücünde Çalışan Çocukların Cinsiyet Dağılımı

Kaynak: TÜİK 2019 Çocuk İşgücü Anketi

Şekil 4’de ise 2019 verilerinde çalışan erkek çocuk oranı %70,6 ve çalışan kız çocuk oranı %29,4 olarak görülmektedir. 2012 verilerine kıyasla 2019 yılında çalışan erkek çocuk oranı artmış ve çalışan kız çocuk oranı düşmüştür.

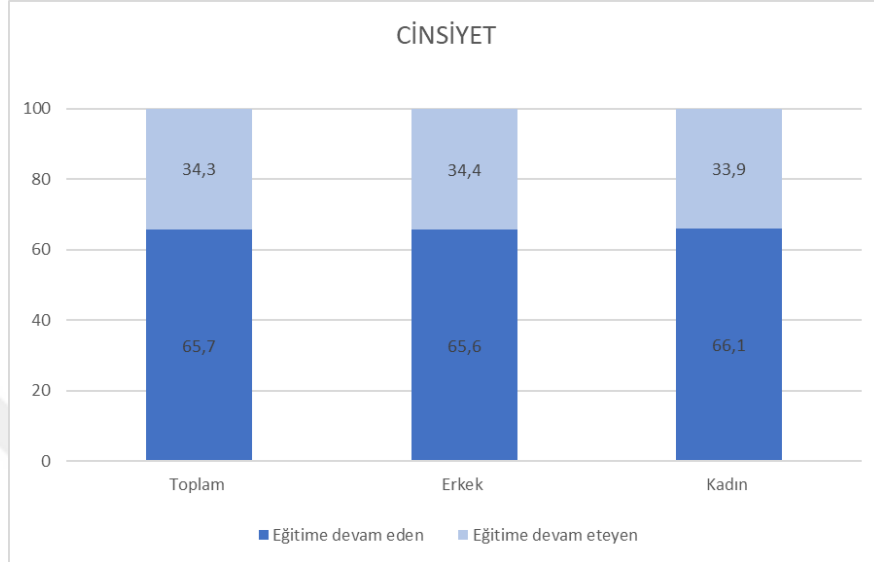
8.1.2. Eğitime Devam Durumuna Göre Dağılım

Eğitim her çocuğun en temel hakkıdır ancak çalışmakta olan çocuklar bu haktan ne yazık ki mahrum bırakılmaktadır. Özellikle kırsal kesimlerde çocukların eğitime erişimi ne kadar zor olursa o kadar eğitimden uzak kalmaktadırlar. Türkiye’de 2012 verilerine göre okula devam eden çalışan çocuk sayısı %49,8 okula devam etmeyen çalışan çocuk sayısı 50,2 olarak kayıtlara geçmiştir. Okula devam edemeyen çocuk sayısı fazla olarak saptanmıştır (TÜİK, 2020).

Eğitim almayan çocukların küçük yaşlarda iş hayatlarına atılmaları çocukların yeteneklerini ve becerilerini keşfetmeye engel olarak görülmektedir. Çalışma hayatına atılan çocuk daha sonrasında eğitim alamadığı için hakkını aramakta zorluk çekmektedir. Çocukların eğitim haklarını bir masraf olarak gören aileler ise çocuklarını okuldan almaktadırlar.

Bir ülkenin eğitim zorunluluğunu denetlemesi ve çocukların eğitim hakkını ücretsiz olarak sunması çocukları eğitime daha da çekmektedir. Türkiye’de çalışan çocukların eğitime

devam durumu 2019 verilerinde daha da artmaktadır. Bu durum gösteriyor ki eğitim zorunluluğunun 12 yıla çıkarılması çocukları ekonomik faaliyette bulunmalarını azaltmaktadır.

Şekil 5. TÜİK 2019 Çocuk İşgücünde Çalışan Çocukların Eğitime Devam Durumu Cinsiyete Göre

Kaynak: TÜİK 2019 Çocuk İşgücü Anketi

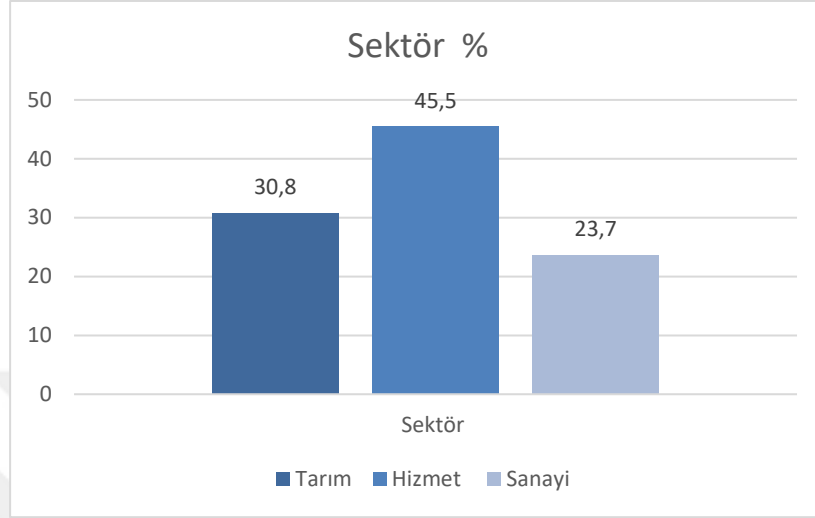
Şekil 5’de görüldüğü üzere Eğitime devam eden çocuk sayısı %65,7 olarak gözükmektedir. Eğitime devam etmeyen sayısı ise %34,3 olarak saptanmıştır. Okula devam eden sayısında olan artış kız çocuklarında daha fazladır. Kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla okula devam etmeme oranı daha düşük olarak gözükmektedir.

2019 verilerine göre eğitime devam etmeyen çalışan çocukların yaş aralığı en çok %35,9 ile 15-17 yaş aralığında çalışan çocuklar olarak incelenmiştir. Okula en çok devam eden çalışan çocuk oranı %72 ile 5-14 yaş aralığında çalışan çocuklar olarak incelenmiştir.

8.1.3. Sektörlere Göre Dağılım

Türkiye’de çalışan çocuklar 2012 verilerine göre %44,7 oranla tarım sektöründe çalışmıştır. Sanayi %24,3 ve hizmet sektörü %31,0 olarak incelenmiştir. Türkiye’de 2012 yılında en fazla tarım sektöründe çalışan çocuk olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliğine çocuk işgücü de katılmaktadır. Özellikle Suriye’de çatışmalardan kaçan çocukların Türkiye’ye sığınması ile birlikte mevsimlik tarım işçiliğinde daha fazla çocuk yer almaya başlamıştır. Gezici tarımda çalışan çocukların %68’ i haftada 7 gün çalışmaktadır. Mevsimlik işçi olarak çalışan çocuklar ülkemiz açısından büyük sorunlardan biridir. Çalışan çocuklar çalıştıkları tarım iş kolunda hayatlarını kaybetmektedir. 2013-2016 yılları arasında 98

çocuk tarım sektöründe çalışırken hayatını kaybetmiştir (Hayata Destek Derneği, “Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliği”, 2016: 6).

Şekil 6. TÜİK Çocuk İşgücünde Çalışan Çocukların Sektör Dağılımı

Kaynak: TÜİK 2019 Çocuk İşgücü Anketi

Şekil 6’da görüldüğü üzere %45,5 oranla çocuklar daha çok hizmet sektöründe çalışmaktadır. Hizmet sektöründe çalışan çocuk sayısı diğer sektörlerde çalışan çocuk sayısına nazaran daha fazladır. 2012 yılında çocuklar en fazla tarım sektöründe çalışmaktaydı.

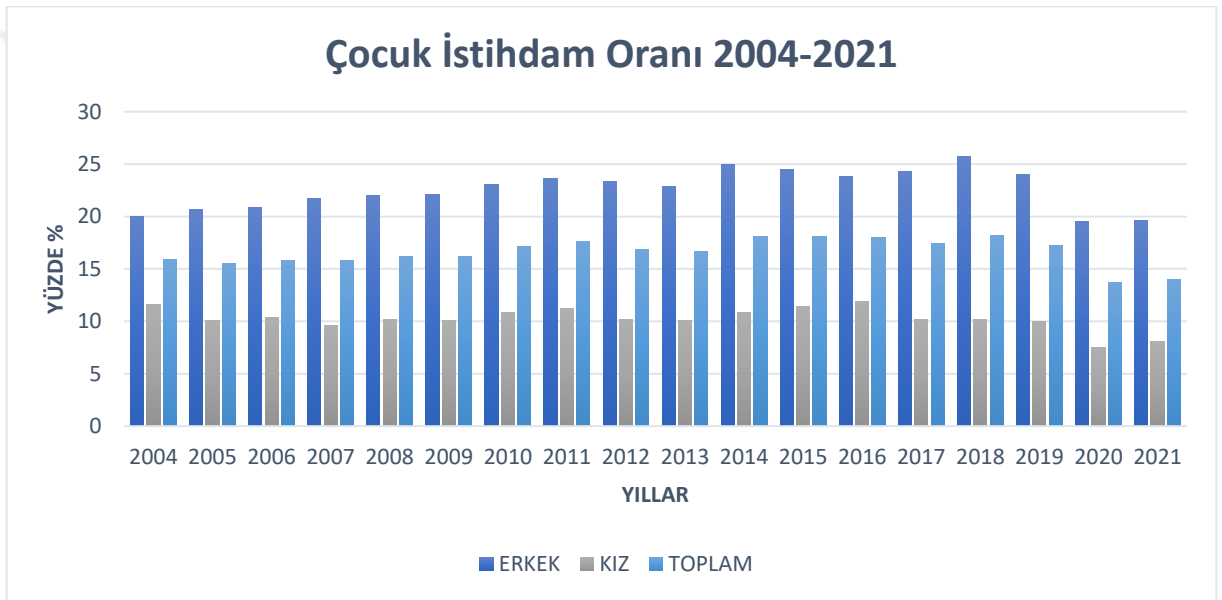
8.1.4. Çalışan Çocukların İşyerindeki ve İşteki Durumuna Göre Dağılımı

Ekonomik faaliyetlere katılan çocukların işyerlerindeki durumuna bakıldığında Türkiye’de çocukların %66,0’ı düzenli işyerlerinde çalışmakta ve %63,3’ü ücretli veya yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Çocukların %36,2’si ise ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Çocukların tekrar işyerlerindeki duruma tekrar baktığımızda ise %30,4’ü tarlalarda veya bahçelerde çalışmaktadır. Genel olarak ailenin ekonomik faaliyetlerine katılan çocukların oranı ise %35,9 olarak kayıtlara geçmiştir (TÜİK, 2020).

Bu verilere dayanarak analiz yapmak gerekirse çocuklar daha çok ailenin gelirine katkı sağlamaya veya ailenin ekonomik faaliyetine yardım etmek amacıyla çalışmaktadır. Çocukların işyerlerindeki durumu mühim bir konudur. Çalışan çocukları en çok etkileyen olaylar iş yerlerinde yaşanmaktadır. Çocukların bedensel, zihinsel sağlıkları korunmalı ve yaşlarına uygun işyerlerinde çalışması gerekmektedir. Öyle ki çocukların ağır makine veya aşırı sıcak, aşırı soğuk gibi mekanlarda çalışması bedensel sağlıklarını diğer yetişkin insanlara göre daha çok etkilemektedir. TÜİK verilerine göre çalışan çocukların %1,3’ü işyerlerinde

yaralanma veya sakatlanma yaşamaktadır. İşyerlerindeki koşullara bağlı olarak herhangi bir rahatsızlık geçiren çocuklar ise %0,6 olarak kayıtlara geçmiştir. Fiziksel veya sözlü şiddete maruz kalan çocuklar ise %0,1 olarak görülmektedir. Çocuklar işyerlerinde yaralanma sakatlanma olaylarına daha çok tanık olmuşlardır (TÜİK, 2020).

Çocukların çalıştıkları işyerlerinde daha çok olumsuz olaylara tanık olması çocukların ruh sağlığı açısından zararlıdır. Öyle ki çocukların ruh ve beden sağlığını olumsuz etkileyecek hiçbir işte çalışmaması gerekmektedir. İster maruz olsun ister tanık olsun her türlü olumsuz eylem kabul edilemez bir durumdur.

Şekil 7. Çocuk İstihdam Oranı Cinsiyetlere Göre (15-17 yaş)

Kaynak: TÜİK İstatistiklerle Çocuk. 2021

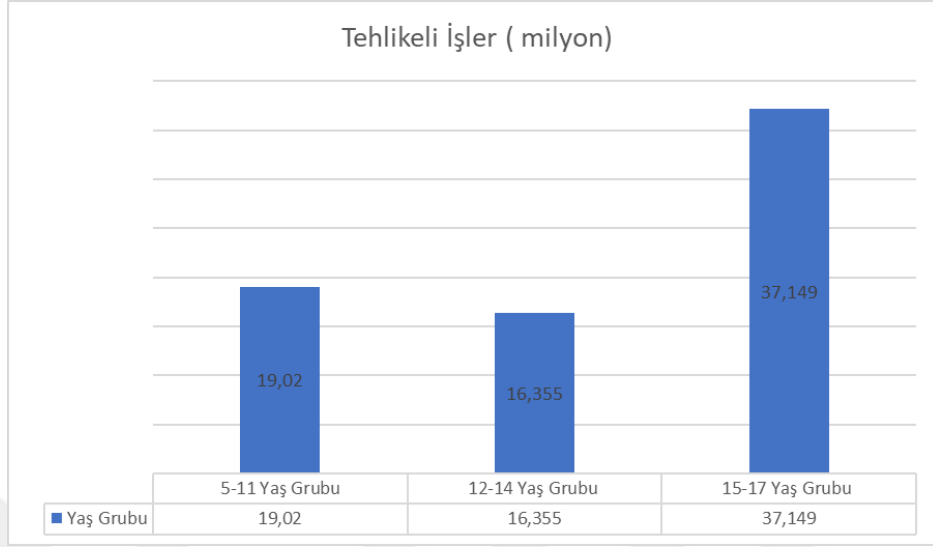
Yukarıdaki şekilde 2004 yılından 2021 yılına kadar Türkiye’de çocuk istihdam oranı gösterilmiştir. Verilere bakıldığında istihdam oranı 2004 yılına göre 2020 yılında düşüş yaşanmıştır. 2020 yılına ait verilerde %13,7 oranında olan çocuk istihdamı, 2021 yılında artış yaşayarak %14 oranına ulaşmıştır. Ancak yakın zamanda en fazla çocuk istihdamı 2018 yılında olmuştur. Cinsiyet açısından bakıldığında ise erkek çocukları istihdamın en fazla oranını oluşturmaktadır.

8.2. Dünya’da Çocuk İş Gücü Durumu

Sanayi dönemi ile birlikte çocuk işçiliğinin artması ve küreselleşme ile birlikte çok uluslu şirketlerin ucuz iş gücü arama derdine girmesi, bu sebepten dolayı yoksul ülkeleri hedef alması yoksul ülkelerde yaşayan çocukları da olumsuz etkilemiştir. Özgür Yürü Vakfı’nın yaptığı Kölelik endeksi raporuna göre dünyada 40 milyon modern köle bulunmakta ve modern kölelerin %71’i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır (Walk Free Foundation, Global Kölelik Endeksi Raporu, 2018).

ILO 2025 yılına kadar çocuk işçiliğini sona erdirmeyi planlamaktadır ancak görülen o ki bu plan çok yavaş ilerlemektedir. Çünkü çocuk işçiliği küresel bir sorundur ve tüm devletlerin ortak olması gerekmektedir.” ILO 2017 Küresel Tahminlere “göre Dünyada 5-17 yaş aralığında 151,6 milyon çocuk işçi bulunmaktadır. Afrika bölgesi ise %19,6’lık oranla çocuk işçiliğinin en fazla olduğu bölgedir. Her 10 çocuktan biri çocuk işçi olan dünyada Afrika bölgesinde her 5 çocuktan biri çocuk işçi olarak kayıtlara geçmiştir. ILO, 2000 yılına kadar çocuk işçiliğinde azalmalar yaşandığını ancak 2012 ve 2016 yılları arasındaki süreçte azalma hızının yavaşladığından bahsetmektedir (ILO, 2017, “ILO Çocuk İşçiliğinin 2025 Yılına Kadar Sona Erdirilmesine Yönelik Politikalar Öneriyor “).

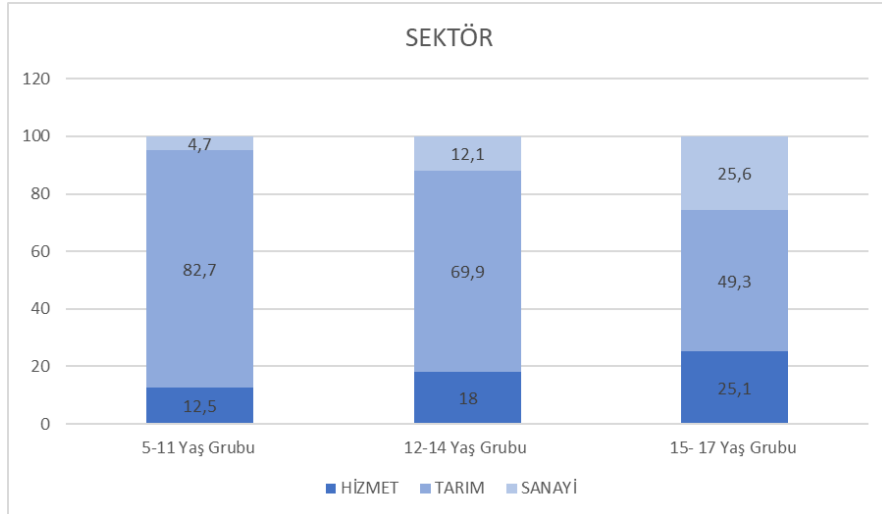
Dünyada 72,5 milyon çocuk tehlikeli işlerde çalışmaktadır. Tehlikeli işler çocukların bedensel ve psikolojik sağlıklarını etkileyen ve çocukların ahlaki gelişimlerini olumsuz etkileyen işler olarak bilinmektedir. Neredeyse çalışan çocukların yarısı tehlikeli işlerde çalışmaktadır. Bu durum acil önlem alınması gereken hususlardan biridir. Öyle ki çocuk işçiliğinde azalma durumu söz konusudur ancak halen çocuk işçiliği tüm dünyanın en önemli sosyal sorunları arasında yer almaktadır.

Şekil 8. ILO Çocuk İşçiliği Küresel Tahminlere Göre Tehlikeli İşlerde Çalışan Çocukların Yaş Aralığı

Kaynak: ILO Çocuk İşçiliği 2017 Küresel Tahminler

Verilere bakıldığında 15-17 yaş aralığında çocukların daha fazla tehlikeli işlerde çalıştığı gözlemlenmektedir. Tehlikeli işlerde çocuklar cinsel saldırılara, fiziksel veya sözlü şiddete maruz kalmaktadır. 19 milyona yakın 5-11 yaş aralığında çocuk işçi tehlikeli işlerde çalışmaktadır. Raporda cinsiyet dağılımına bakıldığında ise erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 9. Çocuk İşçiliği Küresel Tahminlere Göre Sektör Dağılımı

Kaynak: ILO Çocuk İşçiliği 2017 Küresel Tahminler

Dünyada en fazla çocuk işçi barındıran sektör tarım sektörüdür. Tarım sektöründe en çok çalışan çocukların yaş aralığı ise 5-11 yaş grubu olarak gözlemlenmiştir.

Saatlerce çalışan çocuklar ve eğitimlerine devam edemeyerek gelişimlerini engelleyen ve zorla çalıştırılarak emekleri sömürülen bir sistemde erimektedir. Dünyada haftada 43 saat ve daha fazla çalışan çocuk sayısı en fazla 15- 17 yaş aralığında olan çocuklardır.

Çocuk işçi sayısının yarısından fazlası yalnız yoksul ülkelerde değil gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde de bulunmaktadır (ILO, 2017, “Çocuk İşçiliği 2017 Küresel Tahminler”).

ILO Çocuk İşçiliği 2020 Küresel Tahminlere göre 2020 yılının ilk dönemlerinde dünya genelinde “97 milyon erkek çocuk ve 63 milyon kız çocuk” toplamda 160 milyon çocuk işçiliği yapmaktadır. Bu her on çocuktan biri anlamına gelmektedir. 79 milyon çocuk işçinin ise bedensel, ahlaki ve ruhsal sağlıklarını riske atan tehlikeli işlerde çalıştığı görülmektedir (ILO, 2020).

2016 yılına göre 2020 yılında dünya genelinde çalışan çocukların yüzdesinde bir değişme görülmemiş ancak mutlak sayı 8 milyon üzerinde bir artış olduğu seyrindedir. Ayrıca tehlikeli işlerde çalışan çocukların yüzdesinde bir değişme görünmezken mutlak sayı 6,5 kadar artış görülmektedir (ILO,2020) .

Çocuk işçiliği ciddi ve küresel bir sorundur. Çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için eğitime yatırımın arttırılması ve küresel tedarik zincirlerinin denetiminin daha da arttırılması gerekmektedir. Çocuk işçiliği; göç, savaş, baskıcı rejim gibi etmenlerden dolayı olabilmektedir. Savaştan kaçan aileler sığındıkları ülkelerde hayatlarını idame ettirmekte zorlanmaktadır. Bu süreçte ise “Yabancı Çocuk İşçiler” terimi ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki sığındıkları ülkelerde ucuz iş gücünden yararlanan işverenler özellikle yabancı çocuk işçilere yönelmektedir. ILO 2025 yılında çocuk işçiliğini sona erdirmeyi hedeflemektedir. Hedefleri arasında işgücü piyasalarının yönetimini iyileştirmeyi, ücretsiz ve kaliteli eğitim sağlamayı, kanunların sağlamaştırılmasını ve koruyuculuğunu daha da arttırmayı planlamıştır (ILO, 2017, “ILO Çocuk İşçiliğinin 2025 Yılına Kadar Sona Erdirilmesine Yönelik Politikalar Öneriyor”).

9. ROMAN TOPLULUĞUNDA ÇOCUKLAR

Roman topluluklarında çocuklar bütün yoksul ailelerin çocukları gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak durumunda olduğu için yoksul olmayan ailelerin çocuklarına kıyasla daha erken çalışma hayatına atılmaktadır. Çocukların Roman kültürü ile özdeşleşmiş olan meslekleri icra ettiği görülmektedir. Çalgıcılık, çiçekçilik, kalaycılık gibi mesleklerde hayatlarını idame eden çocukların hurdacılık, kâğıt toplayıcılığı gibi işlerde de yer aldığı görülmektedir (Yiğitler, 2018: 90).

Roman topluluklarında çocukların okullarına devamlılığının olmaması veyahut başarısız olmasında birçok etken barındırmaktadır. Öyle ki hanede olan ekonomik yetersizlik bunların en başında gelmektedir. Eğitim hayatlarında kimlikleri sebebi ile dışlanması, diğer sebeplerden biridir (Alp, 2015: 12).

9.1. Eğitim Durumu

1739 sayılı Milli Eğitim Kanunu'nun 4.maddesinde "Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz."

1739 sayılı Milli Eğitim Kanunu'nun 7.maddesinde ise "İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır."

Yukarıda bulunan maddelerde de görüldüğü üzere Türk vatandaşlarına eğitim hakkı verilmekte ve devlet eğitim için gerekli teşvikleri yapmaktadır. Eğitimde hiçbir ayrım gözetmeksizin tüm vatandaşların, eğitim hakkından yararlanmasının altı çizilmektedir.

Roman çocuklarının eğitim hayatında birçok engeli bulunmaktadır. Bunların en başında ekonomik yetersizlik gelmektedir. Çocukların (kırtasiye, ayakkabı, üniforma, ders araç gereçleri gibi) materyallere ihtiyaçları vardır. Eğitim her ne kadar ücretsiz olsa da roman aileleri bu ihtiyaçları karşılamakta zorlanmaktadır. Ayrıca çocukların erken yaşlarda çalışma hayatına katılmaları da eğitim hayatlarının sürekliliği için engel niteliği taşımaktadır. Eğitimlerinin devamlılığında bir diğer engel ise önyargılardır. Öğretmenlerin olumsuz tavırları ve öğrencilerin bu tavırları taklit etmesi ile birlikte Roman çocukların eğitim hayatlarının sekteye uğramasına hatta kopmasına neden olmaktadır. Eğitim yardımlarının öğretmenlerin gözetiminde olması ve Roman çocukların bu yardımdan kapsam dışı edilmesi, okul yönetiminin çocuklara ve velilere karşı ön yargılı olan tavırları, velilerin okuldan uzaklaşmasına ve

çocukların eğitim hayatlarına ilginin azalmasına sebep olmaktadır. Öyle ki Roman çocukların velilerinin okul alanında çocuklarını beklemeleri hoş görülmediği için okul dışında kapılarda beklemek zorunda kaldıkları görülmektedir (Marsh ve Danko, 2006-2008: 56).

9.2. Beslenme ve Sağlık Durumu

Roman toplulukları sosyal dışlanmaya maruz kalan topluluklardan biridir. Bulundukları topluma göre en düşük ekonomiye sahip olan Roman toplulukları sağlık erişiminde de birçok engellerle karşılaşmaktadır. Birçok ayrımcılığa maruz kalan Romanlar, sağlık hizmetlerini yeterince kullanamamaktadır (Emekçi, 2015:142).

Ekmekçi'nin yaptığı "Sağlık ve Romanlar; Türkiye'de Yaşayan Romanlara Yönelik Niteliksel Bir Araştırma" adlı çalışmada Roman çocuklarının sık karşılaşılan sağlık sorunlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Gelişme Geriliği
- Hepatit A
- Hepatit B
- Böbrek Hastalıkları
- Kronik Hastalıklar
- Besin Zehirlenmesi
- Psikolojik Problemler

Yapılan saha çalışmasında katılımcılar, barındıkları meskenlerin sağlığa uygun olmaması, eğitim, sosyal imkana erişimin kısıtlılığı, ayrımcılığa maruz kalma, çevre kirliliği, yetersiz beslenme ve ebeveynlerin ilgisizliği gibi birçok unsuru sıralamaktadır (Ekmekçi, 2015: 145).

9.3. Ebeveynlerin Durumu

Roman aileleri için çocuklar ailede önemli bir parçadır ve küçümsenmeyecek işlevlere sahiptir. Bohçacılık yapan anneye refakatçilik yapan erkek çocukları, kız kardeşlerini denetlemekte ve kollamaktadır. Kız çocukları ailede temizlik yapma, yemek pişirme ve bulaşık yıkama gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca Roman çocukları ailenin ekonomisine katkı yapabilmektedir. Ayakkabı boyacılığı, dilencilik, simit satıcılığı gibi işlerde çalışmakta ve aile ekonomisine katkı sağlamaktadır (Barış, Eve Barış, 2015: 82).

Roman ailelerinde genel olarak erken evlenme yaygındır. Ailenin Sosyo-ekonomik yapısı ya da erken yaşta alınan sorumluluklar evlilik yaşının düşmesine neden olmaktadır (Aksu, 2006: 52).

10. ÇOCUK İŞÇİLİĞİ İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

Türkiye, çocuk işçiliği ile mücadele konusunda birçok mevzuat ve kanun çıkarmakla beraber uzun ve kısa vadeli programlar hazırlayarak çocuk işçiliğini azaltmaya yönelik programlar yapmaktadır. Türkiye, 1992 yılında ILO'nun “Çocuk Emeginin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı’na (Bundan sonra IPEC olarak kısaltılacaktır.) katılan ilk altı ülkeden biridir. (Aile ve Çalışma Bakanlığı, Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Program, 2017: 30).

6098 Sayılı Borçlar Kanunu’nun 422. Maddesinde yıllık izinlerin düzenlenmesinde 18 yaş altında çalışan çocuklara 3 haftalık ücretli yıllık izin vermektedir. Yine 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 173.maddesinde 12 yaş altı çocukların imalathane ve fabrika gibi ağır işlerde çalışması yasaklanmıştır. Yine aynı kanunda 12- 16 yaş arası çocukların 8 saatten fazla çalışması yasaklanmıştır (Aile ve Çalışma Bakanlığı, Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Program, 2017: 30).

2005 yılında “Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Ulusal Politika ve Program Çerçevesi” adında bir program hazırlanmıştır. Bu programın amacı çocuk işçiliğinin en temel sorundan biri olan yoksulluğu engellemek ve eğitim kalitesini yükseltmek gibi çocuk işçiliğini azaltacak önlemleri içermektedir. Bu program 2005- 2015 yıllarını kapsamaktaydı.

2017 – 2023 yıllarını kapsayan “Çocuk işçiliği ile Mücadele Ulusal Programı” hazırlanmıştır. Bu program da aynı şekilde çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini ortadan kaldırmayı ve eğitimi ve eğitime daha kolay ulaşmayı ve yoksulluğu ortadan kaldırmayı hedef edinmiştir. (Aile ve Çalışma Bakanlığı, Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Program, 2017:1).

Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması da çocuk işçiliği mücadelesi için önemli bir adımdır. Zorunlu eğitim çocukların gelişimi için vazgeçilmez bir haktır. Türkiye çocuk işçiliği mücadelesinde öncelikli hedef guruplarını şu şekilde sıralamıştır:

- 1) Sokakta Çalışan çocuklar
- 2) Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerde Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalışan Çocuklar
- 3) Mevsimlik Çocuk İşçiler

Kırsal alandan kente göçen ailelerin, kent hayatının pahalılığı nedeniyle ekonomik yetersizlik çekmektedir. Bunun sonucunda bahsi geçen ailelerin çocukları sokaklarda ayakkabı boyacılığı yapmakta; mendil, simit, sakız gibi ürünler satarak aile ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ancak sokakta çalışmak, çocuklar açısından tehlike ve risk taşımaktadır. Sokakta çalışan çocuklar öncelikli önlenmesi gereken sorunlardan biridir. Çocuklar sokakta çalıştıkları zaman içerisinde istismara maruz kalma riski ile karşılaşmaktadır. Sağlık koşullarını çok kötü etkileyen yerlerde hayatlarını idame ettirme çalışmaktadırlar.

Orta ve küçük işletmelerde tehlikeli işlerde çalışan çocuklar ise sokakta çalışan çocuklar gibi göz önünde değillerdir. Denetim ile ancak tespit edilebilmektedir. Tehlikeli işler çocukların hayatları açısından çok tehlikelidir. Çocuklar yetersiz donanımlarla çalışmakta ve işyerleri aşırı nemli veya aşırı sıcak olmakla beraber, toz, boya gibi maddeler çocuğun sağlığını olumsuz etkilemektedir. Çocukların sanayi sektöründe çalışması işverenlerin ucuz iş gücü arama arzusundan dolayı kaynaklanmaktadır (Aile ve Çalışma Bakanlığı, Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Program, 2017: 33).

Mevsimlik işlerde çalışan çocuklar ise yine en öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Türkiye’de Gezici tarım işleri, çocuk işçinin yoğun bulunduğu işler arasında yer almaktadır. Gezici tarım işinde çalışan çocuklar eğitime ulaşmakta zorlanmaktadır. Çocukların bu işlerde kayıt dışı çalışması denetim gerektiren işlerden biri olarak görülmektedir. 4 ila 7 ay arasını kapsayan tarım faaliyetinde çocuklar, aileleri ile birlikte gitmek zorunda kalmaktadır. Gezici tarım işleri çocuklar için hiç uygun şartlar barındırmamaktadır. Çocuklar tarım ilaçlarının zararlı etkilerine maruz kalmakla beraber eğitime erken veda etmesi sebebiyle eğitim hakkını tam alamamaktadır. Aşırı sıcak havalarda çalışan çocuklar yorgun düşmekte ve çalıştıkları ortamda istismar, taciz gibi saldırılara maruz kalabilmektedir (Aile ve Çalışma Bakanlığı, Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Program, 2017: 34).

“Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı” öncelikli hedefler grubu olarak yukarıda belirtilen grupları ele almıştır. Çocuk işçiliği le mücadelede denetim çok önemli bir husustur. Çocukların kayıt dışı olarak çalıştırılması ve çalıştıkları yerlerin ihbar dahi edilmemesi mücadeleyi yavaşlatan bir nedendir. Denetim sıkı olmalı ve vatandaşlar duyarlı olmalıdır. Burada sorumluluk hem devlet hem de vatandaşa düşmektedir. 2023 yılını da kapsayan programda bakanlıklara denetim için birçok görev verilmektedir. İşverenlerin para hırsı ve

ailelerin yoksul olması sebebi ile çocukların kayıt dışı çalışması çocuk işçiliği mücadelesinde ön önemli sorunlardan biridir.

ILO-UNICEF tarafından hazırlanan 2020 Küresel Tahminlere göre çocuk işçiliğini durdurmaya yönelik faaliyetlerin kritik bir dönemeçte olduğu görülmektedir. Çocuk işçiliğinin küresel ilerlemesi, sekiz yıl öncesinde yavaşlamış ancak son dört yıldır durma noktasına gelmiştir. Küresel seviyelerin ölçümü 2000 yılında başlamıştır. 2000 yılından beri çocuk işçiliği sayısı hemen hemen 86 milyon azalmış ancak güncel tablo incelendiğinde 2025 yılına kadar sona erdirmek istenen hedefler yolunda mücadelede çok geri kalınmıştır (ILO,2020).

ILO'nun çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik politikaları şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Çocuk işçiliğinin en temel sebeplerinden biri olan yoksulluk ve ekonomik yetersizliği azaltmak amacı ile ailelere ve çocuklara sosyal koruma sağlamak.
- 2) Çocuklara daha iyi bir gelecek sağlamak için fırsatlar sunmak, asgari istihdama giriş yaşına katılana kadar kaliteli ve ücretsiz eğitim sağlamak.
- 3) Dünyaya gelen her çocuğun doğum kaydının bulunmasını sağlamak. Çocukların doğum kaydına sahip olması, haklarını güvence altına almayı sağlamaktadır.
- 4) Yoksulluk sebebiyle ailelerin çocuk işçiliğinden kurtulmasını sağlamak amacı doğrultusunda, kayıt dışı ekonomiye dikkat çekerek yetişkin ve genç işçilerin insana yaraşır işlere teşvik edilmesi
- 5) Özellikle kız çocukları açısından, toplumsal cinsiyete dayalı sosyal kuralların ve ayrımcılığı ele almak.
- 6) Kırsal kesimlerde bulunan ailelere, yeterli geçim kaynaklarını teşvik etmek, Çocuk emeğine başvuran aile çiftliklerinin ya da işletmelerin geçim imkanlarını sağlamlaştırarak, çocuk emeğine muhtaç kalmamak için daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadır (ILO,2020).

11. EMEK SÖMÜRÜSÜ/İSTİSMARI

Emek sömürüsü kavramı insanların emeklerinin karşılığını hakkıyla alamaması durumudur. Bireyin hakkını alması gerekirken başkası tarafından gasp edilmesi sonucunda bireyin emeği başkalarının menfaatine kullanılmakta maddi yönden zengin olmasına neden olmaktadır (Dündar, 2020: 328).

Ayrıca emek sömürsü kavramı fazla çalıştırma az ücret durumunu da açıklar niteliktedir. Sanayi devrimi sonrasında emek sömürsünün yasa koyucular tarafından her ne kadar çalışma sürelerini ve çalışma biçimlerini esnek tutsa da bu durum kendini kötü ve sağlıksız yerlerde çalıştırma veyahut kadın ve çocuk işçi çalıştırmaya devam edildiğinden bahsetmektedir. Emek sömürsü sanayi devrimi; köylülerin kentlere göçmesi ile birlikte başlamıştır. Bu büyük devrimle birlikte işçi sınıfı doğmuş, emeği en düşük ücretlerle sömürmeye ve insanı bir birey olarak algılamak yerine onu makineleştirmeye başlamıştır. Bu zor süreçte insanlar bu işlere muhtaç kalmış ve çalışmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Emek sömürülen bir hal almıştır. Emeğin istismarı, düşük ücret, uzun mesai, hijyenik olmayan iş ortamlarında çalışmak, bedensel gelişime uymayan işlerde çalışan çocuk ve kadınlarla kendini hissettirmiştir (Mahiroğulları, 2011: 45).

Emek sömürsü sadece bununla sınırlı olmayıp mültecilerin sığındıkları ülkelerde kayıt dışı çalışması da örnek verilebilir. Acar ve Soydemir çalışmasında işçinin yoğun ve uzun saatlerde çalışması sonunda kendi işi haricinde başka işleri yapma mecburiyetinde kalması sonucunda psikolojik yıpranmaya maruz kaldığını daha sonrasında topluma karşı yabancılaşması kendini hayatını idame etmek için yaşadığını hissetmesinden bahsetmektedir. (Acar, Soydemir, 2017: 64)

Charles Dickens Sanayi Devriminde yaşanan yoksulluğu, açlığı ve sefaleti liberal ve gerçekçi bir perspektiften anlatmaktadır. Ayrıca dayanılmaz çalışma koşulları, çocuk emeğinin sömürülüşünden de bahsetmektedir (Dickens,2015).

Dickens'in kaleme aldığı "Oliver Twist" adlı eserde yetimhanede doğan Oliver'in daha fazla yemek istemesi sebebiyle yönetimin Oliver için bir duyuru yetimhane kapısına asılmıştır. Yetimhanenin kapısına asılan duyuruyu okuyan baca temizleyicisinin Oliver'in baca temizlemesine uygun bir "çırak" olabileceğini düşünmekteydi. Ancak küçük yaşta bir çocuk için uygun olmayan baca temizleme işinden Oliver son anda kurtulmuştur. Romanda geçen dönemde baca temizleme işinde küçük çırakların dumandan boğulduğundan, yaralanarak öldüğünden bahsetmektedir (Dickens,2015: 31-33).

Ayrıca yetimhanede bir çocuk için "istenilene uygun" demek fazla yemek yemeden çok iş yapması ve patronun çocuğu belirlenen yıl kadar dilediği gibi kullanabileceği anlamına gelmekteydi (Dickes,2015: 43).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

1.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yoksulluk hem gelişmiş hem gelişmekte olan hem de gelişmemiş tüm ülkelerde her zaman en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Yoksulluğun en şiddetli halini yaşayan hep çocuklar olmuştur. İşverenler açısından ucuz işgücü olarak görülen çocuklar, çalışma hayatında hem bedensel hem de ruhsal sağlıkları açısından zarar görmektedir. Bu araştırmanın amacı Roman çocukların yoksulluk düzeyini ve emeklerinin istismar durumunu öğrenebilmektir. Sosyal dışlanmanın yoksulluğu ne denli arttırdığını, Roman topluluklarında çocukların eğitim hayatına devam edilebilirliği açısından dışlanma faktörünün etkinliğini görebilmek diğer amaçlardan biridir. Çocuklar geleceğin sermayesidir. Bu her ülke için geçerli olup, çocukların hayatlarının her alanında sağlıklı yaşam hakkı vardır. Ancak yoksulluk gibi etmenler çocukların bu yaşamını ellerinden almaktadır.

Roman toplulukları ile ilgili araştırmalar çok kısıtlı olmakla beraber literatüre araştırma katkısı sağlamak araştırmanın önemlerinden biridir. Özellikle alan araştırması ile durumun tespitinin aktarılması araştırmayı güçlendirmektedir.

2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmanın ilk bölümünde Roman kavramı, yoksulluk kavramı ve sosyal dışlanma kavramlarına yer verilmiştir. Ayrıca Roman topluluklarının tarihsel süreci incelenmiştir. İkinci bölümde ise çocuk işçiliği kavramı, çalışan çocuk ve emek istismarı kavramları incelenmiştir. Türkiye ve Dünya’da çocuk işçiliği hakkında verilere yer verilmiştir. Bu iki bölümde de birçok makale, belgesel ve kitaptan yararlanılmıştır. Bu literatür ışığında ise geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş anketler bulunmaktadır. Bu çalışmada önceki bu (Taylan ve Barış,2015; Sosyal Demokrasi Vakfı,2021; Ankara Kalkına Ajansı,2016) anketlerden de yararlanılmıştır. Anket soruları yapılan araştırmaya uygun olmakla beraber, çocuk yoksulluğu ve sosyal dışlanma ölçümü için veri toplama tekniği olan likert (beşli) ölçekli anket tekniği kullanılmıştır. Bandırma İlçesinde Roman aileler ile birebir görüşülerek anketler yapılmıştır. Anketin amacı ise sosyal dışlanmanın hem sonucu hem de nedeni olan yoksulluk faktörünün roman

çocuklarının eğitim, beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını ne denli etkilemekte olduğunu ve çocukların emeklerinin istismarının ne düzeyde olduğunu öğrenmektir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırmada Balıkesir Bandırma İlçesi'nde (Çınarlı Mahallesi ve Yüzüncü yıl Mahallesi)'nde ikamet eden Roman aileler ile araştırmacı tarafından birebir görüşülerek anket yapılmıştır. Katılımcılar gönüllük esası ile 18 ve 50 yaş üstü aralığındadır.

4.ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

H₁ : Roman çocuklarının emek istismarı yüksektir.

H₂ : Roman çocuklarının aile gelirlerine göre emek istismarı farklılık gösterir.

H₃ : Roman çocuklarının aile gelirlerine göre ayrımcılığa maruz kalması farklılık gösterir.

H₄: Roman ailelerinin eğitim durumuna göre çocukların maruz kaldığı ayrımcılık farklılık göstermektedir.

H₅ : Roman ailelerinin yaşadığı ayrımcılık durumuna göre çocukların eğitim hayatında yaşadığı ayrımcılık durumu farklılık gösterir.

5.ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZLERİ

5.1 Çalışmaya Katılan Bireylerin Sosyo-Demografik Verilerine Ait Bulgular

Romanların sosyo-demografik verilerine ait bulguların dağılımları Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Çalışmaya Katılan Bireylerin Sosyo-Demografik Verilerine Ait Bulgular

Sosyo-demografik veriler		Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	167	88,4
	Erkek	22	11,6
Yaş	18-25 yaş	35	18,5
	26-33 yaş	54	28,6
	34-41 yaş	49	25,9
	42-49 yaş	29	15,3
	50 yaş ve üzeri	22	11,6
Medeni durum	İmam nikahı	12	6,3
	Resmi nikah	143	75,7
	Bekar	30	15,9
	Diğer	4	2,1
Eğitim durum	Okuma yazma bilmiyor	48	25,4
	Okuryazar	17	9,0
	İlkokul	80	42,3
	Ortaokul	34	18,0
	Lise	8	4,2
	Önlisans	1	0,5
	Lisans	1	0,5
	Yüksek lisans	0	0,0
	Doktora	0	0,0
Toplam		189	100

- Çalışmaya katılan bireylerin %88,4'ü (167 kişi) kadın ve %11,6'sı (22 kişi) erkektir. 18-25 yaş arası %18,5 (35 kişi), 26-33 yaş arası %28,6 (54 kişi), 34-41 yaş arası %25,9 (49 kişi), 42-49 yaş arası %15,3 (29 kişi) ve 50 yaş ve üzeri %11,6 (22 kişi)'dir.

Romanların %6,3'ü (12 kişi) imam nikahlı, %75,7'si (143 kişi) resmi nikahlı, %15,9'u (30 kişi) bekar ve %2,1'i (4 kişi) diğer olarak ifade etmiştir. Çalışmaya katılan romanların %25,4'ü (48 kişi) okuma yazma bilmemektedir. Okur yazar oranı %9 (17 kişi), ilkokul mezunu oranı %42,3 (80 kişi), ortaokul mezunu oranı %18 (34 kişi), lise mezunun oranı %4,2 (8 kişi), Önlisans ve lisans mezunu oranı %1 (2 kişi)'dir.

- Çalışmaya katılan bireylerin %88,4'ü (167 kişi) kadın ve %11,6'sı (22 kişi) erkektir. 18-25 yaş arası %18,5 (35 kişi), 26-33 yaş arası %28,6 (54 kişi), 34-41 yaş arası %25,9 (49 kişi), 42-49 yaş arası %15,3 (29 kişi) ve 50 yaş ve üzeri %11,6 (22 kişi)'dir. Romanların %6,3'ü (12 kişi) imam nikahlı, %75,7'si (143 kişi) resmi nikahlı, %15,9'u (30 kişi) bekar ve %2,1'i (4 kişi) diğer olarak ifade etmiştir. Çalışmaya katılan romanların %25,4'ü (48 kişi) okuma yazma bilmemektedir. Okur yazar oranı %9 (17 kişi), ilkokul mezunu oranı %42,3 (80 kişi), ortaokul mezunu oranı %18 (34 kişi), lise mezunun oranı %4,2 (8 kişi), Önlisans ve lisans mezunu oranı %1 (2 kişi)'dir.

Çalışmaya katılan bireylerin büyük bir çoğunluğu annelerden oluşmaktadır. “Mamak İlçesi Çocuk Yoksulluğu Haritalandırması Projesi” adlı çalışmada da annelerin oranı %82,6 oranında görülmektedir. Gündüz yapılan çalışmada babaların, hane ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile çalışma hayatında olduğu görülmektedir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2016). Tablo 5’de yaş aralıklarına bakıldığında ise 26-33 yaş aralığında olan bireylerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu bulgu genç ailelerin daha fazla olduğu anlamına gelmektedir. Medeni durumlara bakıldığında resmi nikahlı bireylerin %75,7 olduğu görülmektedir. Bu oran çalışmaya katılan bireylerin dörtte üçünden fazlasının resmi nikahlı olduğunu göstermektedir. Resmi nikah hanede bulunan bireylerin (özellikle kadın ve çocuklar) açısından önem taşımaktadır. Çalışmaya katılan bireylerin eğitim durumuna bakıldığında ise ağırlık olarak ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Bu oran çalışmaya katılan bireylerin eğitim seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. Yüksek lisans ve doktora mezunu görülmezken, ön lisans ve lisans mezunu 189 birey içerisinde sadece 2 kişi (%0,10) olarak görülmektedir.

5.2. Çalışmaya Katılan Bireylerin Hane ve Hane Geliri Verilerine Ait Bulgular

Romanların ailelerin, hane ve hane geliri verilerine ait bulguların dağılımları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Çalışmaya Katılan Bireylerin Hane ve Hane Geliri Verilerine Ait Bulgular

Hane ve hane geliri verileri		Sayı	%
Hane çocuk sayısı	1 çocuk	40	21,2
	2 çocuk	64	33,9
	3 çocuk	56	29,6
	4 çocuk	19	10,1
	5 çocuk	4	2,1
	6 çocuk ve daha fazlası	6	3,2
Hanede eğitim gören çocuk sayısı	Yok	45	23,8
	1 çocuk	72	38,1
	2 çocuk	49	25,9
	3 çocuk	18	9,5
	4 çocuk	3	1,6
	5 çocuk	2	1,1
	6 çocuk ve daha fazlası	0	0,0
Hanenin düzenli gelir durumu	Var	69	36,5
	Yok	120	63,5
Hanede çalışan sayısı	Yok	24	12,7
	1 kişi	146	77,2
	2 kişi	18	9,5
	3 kişi	0	0,0
	4 kişi ve daha fazlası	1	0,5
Hane toplam geliri	0-2500 TL	72	38,1
	2501-4000 TL	38	20,1
	4001 TL ve üzeri	79	41,8

Tablo 6'nın devamı

Hane ve hane geliri verileri		Sayı	%
En fazla harcama yapılan alan	Kira	9	4,8
	Gıda	132	69,8
	Giyim	1	0,5
	Eğitim	2	1,1
	Sağlık	6	3,2
	Fatura	22	11,6
	Borç	3	1,6
	Diğer	14	7,4
Ayda yapılan pazar/arket alış-veriş sayısı	Hiç	27	14,3
	1	40	21,2
	2	52	27,5
	3	19	10,1
	4 ve daha fazlası	51	27,0
Evin ısınma şekli	Soba	97	51,3
	Kombi	46	24,3
	Elektrik	32	16,9
	Merkezi sistem	6	3,2
	Isınma yok	8	4,2
Salonla birlikte oda sayısı	1 oda	3	1,6
	2 oda	98	51,9
	3 oda	71	37,6
	4 oda	14	7,4
	5 ve daha fazla oda	3	1,6
Yaşanılan hanenin kendine aitlik durumu	Evet	90	47,6
	Hayır	99	52,4

Çekirdek aile dışında yaşayan bireyin varlığı	Evet	37	19,6
	Hayır	152	80,4
Çocukların kendine ait odasının bulunma durumu	Evet	56	29,6
	Hayır	133	70,4

- Romanların hane çocuk sayıları incelendiğinde; %21,2'si (40 kişi) 1 çocuk, %33,9'u (64 kişi) iki çocuk, %29,6'sı (56 kişi) 3 çocuk, %10,1'i (19 kişi) 4 çocuk, %2,1'si (4 kişi) ve %3,2'si (6 kişi) 6 çocuk ve daha fazla çocuklu ailelerdir.
- Romanların eğitim gören çocuk sayıları incelendiğinde; %38,1'i (72 kişi) 1 çocuk, %25,9'u (49 kişi) iki çocuk, %9,5'i (18 kişi) 3 çocuk, %1,6'sı (3 kişi) 4 çocuk, %1,1'i (2 kişi) ve %0'ı (0 kişi) 6 çocuk ve daha fazla sayıda çocuğu eğitim görmüştür.
- Romanların düzenli geliri olanların oranı %36,5 (69 kişi) ve düzenli geliri olmayanların oranı %63,5 (120 kişi)'dir. Hanede çalışmayan sayısı oranı %12,7 (24 kişi)'dir. 1 kişi çalışan sayısı %77,2 (146 kişi), 2 kişi çalışan sayısı %9,5 (18 kişi), 3 kişi çalışan sayısı %0 (0 kişi), 4 kişi ve daha fazla çalışan sayısı %0,5 (1 kişi)'dir.
- Romanların %38,1'inin (24 kişi) geliri 0-2500 tl arasında, %20,1'inin (38 kişi) geliri 2501-4000 tl arasında ve %41,8'inin (79 kişi) ise geliri 4001 tl ve üzeridir.
- Ayda yapılan pazar/market alış-veriş sayısı incelendiğinde; hiç alış-veriş yapmayanların oranı %14,3 (27 kişi), 1 kez alış-veriş yapanların oranı %21,2 (40 kişi), 2 kez alış-veriş yapanların oranı %27,5 (52 kişi), 3 kez alış-veriş yapanların oranı %10,1 (19 kişi) ve 4 kez ve daha fazlası alış-veriş yapanların oranı ise %27 (51 kişi)'dir.
- Romanların ısınma şekilleri incelendiğinde; soba ile ısınanların oranı %51,3 (97 kişi), kombi ile ısınanların oranı %24,3 (46 kişi), elektrik ile ısınanların oranı %16,9 (32 kişi), merkezi sistem ile ısınanların oranı %3,2 (6 kişi) ve ısınma sistemi olmayanların oranı %4,2 (8 kişi)'dir.
- Romanların solanla birlikte 1 odası olanların oranı %1,6 (3 kişi), solanla birlikte 2 odası olanların oranı %51,9 (98 kişi), solanla birlikte 3 odası olanların oranı %37,6 (71 kişi), solanla birlikte 4 odası olanların oranı %7,4 (14 kişi) ve solanla birlikte 5 ve daha fazla odası olanların oranı %1,6 (3 kişi)'dir.

- Ev sahibi olanların oranı %47,6 (90 kişi) ve ev sahibi olmayanların oranı %52,4 (99 kişi)'tür. Sosyal Demokrasi Vakfı'nın Roman toplulukları ile yaptığı araştırmada ev sahibi olmayan kişilerin oranı %57,5 olarak bulgulara tespit edilmiştir. Bu araştırmada tespit edilen bulgular ile yakın bir oran söz konusudur. (SODEV,2021). Romanların çekirdek aile dışında yaşayanların varlığı %19,6 (37 kişi) ve sadece çekirdek aile olarak yaşayanların oranı %80,4 (152 kişi)'tür. Romanların çocuklarının odası bulunmayanların oranı %70,4 (133 kişi)'tür.

Tablo 6'da hane içerisinde çocuk sayısının ağırlık olarak %33,9 oranı ile 2 çocuk, %29,6 oranı ile 3 çocuk olarak yanıtlanmıştır. Hanede eğitim gören çocuk sayısının ise 1 çocuk olarak yanıtlandığı görülmektedir. Yürütülen çalışmada hanelerin büyük çoğunluğun düzenli geliri bulunmadığı tespit edilmiştir. Hanede çalışan sayısına bakıldığında ise çoğunluğun tek çalışan olduğu görülmektedir. Hanenin toplam gelirine bakıldığında ise 2002 yılı ikinci yarısında 4001 TL ve üzeri şikkının ağırlıklı yanıtlandığı görülmektedir. En fazla harcamanın ise gıda harcaması olduğu yanıtı alınmıştır. Çalışmaya katılan bireylerin ayda kaç kere pazar ve market alışverişi yaptığı ile ilgili soruda ağırlık olarak ayda 2 defa (%27,5) pazar ve markete çıktıkları görülmektedir. Ayda 4 ve daha fazla (%27) pazar ve markete çıkan bireylerin oranının da ayda 2 defa pazar ve markete çıkan bireylerin oranına çok yakın görünmektedir. 2022 yılının dört kişinin ailenin gıda harcamalarına bakıldığında "Açlık Sınırı" 6391 TL olarak hesaplanmıştır (TÜRK-İŞ, 2022). Yoksulluk sınırına bakıldığında ise 20.818 TL olarak hesaplanmıştır (TÜRK-İŞ, 2022). Bu istatistikler göz önüne alındığında araştırmamıza katılan ailelerin çoğu açlık sınırının altındadır. Ayrıca tamamı yoksulluk sınırının altındadır. Hanenin ısınma durumuna bakıldığında %51,3 oranında soba yanıtı verildiği görülmektedir. Bu bulgu çalışmaya katılan bireylerin yarısının sobalı hanelerde yaşadığı anlamına gelmektedir. Hanelerin oda sayılarına bakıldığında, salon ile birlikte 2 oda şikkının %51,9 oranında işaretlendiği görülmektedir. Verilen yanıtlara göre hanede oda sayısının ağırlık olarak az olduğu görülmektedir. Tablo 6'da hanenin kendine aitlik durumuna bakıldığında %52,4 'ünün hayır şikkını yanıtladıkları görülmektedir. Ancak evet şikkını işaretleyenlerle aralarında pek bir fark görülmemektedir. Hanelerde çekirdek aile (%80,4) sayısının ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Tablo 6'da çocukların büyük çoğunluğunun kendine ait odası bulunmamaktadır. Bu durum çocukların eğitim hayatını etkileyebilmektedir. Çocukların kendilerine ait odasının

bulunması evde ders çalışma açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca çocukların oyun alanlarının da kısıtlı olduğu kanısına varılabilmektedir.

5.3. Roman Çocuklarının Çalışma Durumu ile İlgili Verileri

Roman çocuklarının çalışma durumu ile ilgili verilerin dağılımları Tablo 7’de gösterilmiştir.

- 189 romanın sadece 17 ‘sinin çocuğu çalışmaktadır. Çalışan çocukların 1’i 11 yaşında, 2’si 13 yaşında, 1’i 14 yaşında, 2’si 15 yaşında, 3’ü 16 yaşında ve 8’i 17 yaşındadır. Çalışan çocukların 2’si 1-3 saat, 2’si 4-6 saat, 9’u 7-9 saat ve 4’ü 9 saat ve fazlasıdır.Çocukların %52,9’u hizmet sektöründe (9 kişi), %11,8’i sanayi sektöründe (2 kişi), %5,9’u tarım sektöründe (1 kişi) ve %29,4’ü diğer sektörlerde (5 kişi) çalışmaktadır.
- Çalışan çocukların sadece 12’sinde sigorta bulunmamaktadır. 5 çocuğun sigortası bulunmamaktadır.

Tablo 7. Roman Çocukların Çalışma Durumu ile İlgili Verilerin Dağılımları

Çocukların çalışma durumları		Sayı	%
Ailede çalışan çocuk bulunma durumu	Evet	17	9,0
	Hayır	172	91,0
Çalışan çocukların yaşı	11 yaş	1	,5
	13 yaş	2	1,1
	14 yaş	1	,5
	15 yaş	2	1,1
	16 yaş	3	1,6
	17 yaş	8	4,2
Çalışan çocukların günlük çalışma saati	1-3 saat	2	11,8
	4-6 saat	2	11,8
	7-9 saat	9	52,9
	9 saat fazla	4	23,5

Tablo 7'nin Devamı

Çocukların çalışma durumları		Sayı	%
Çalışan çocukların sektörleri	Hizmet	9	52,9
	Sanayi	2	11,8
	Tarım	1	5,9
	İnşaat	0	0,0
	Diğer	5	29,4
Çalışan çocukların sigorta durumu	Evet	5	70,6
	Hayır	12	29,4
Toplam		17	100

Tablo 7’de verilen yanıtlara bakıldığında toplam 189 hanenin sadece 17 hanesinde bulunan çocukların çalışma hayatında olduğu görülmektedir. Bulgular ışığında çocuk işçi sayısının fazla oranda olmadığı söylenebilir. TÜİK verilerine göre çocukların işgücüne katılma oranları 2014 yılında %21 olarak kayıtlara geçmiştir. 2021 yılında ise bu oran %16,4 olarak görülmüştür (TÜİK,2021). Verilere bakıldığında Türkiye’de çocuk işgücünün katılma oranında düşüş yaşanmıştır. Çalışan çocukların yaşlarına bakıldığında ise en fazla 17 yaş aralığının olduğu görülmektedir. Çalışan çocukların %52,9’u 7-9 saat çalışmaktadır. Çalışan çocukların 52,9 hizmet sektöründe çalışmaktadır. Çocukların yarısı hizmet sektöründe iş faaliyeti göstermektedir. TÜİK 2019 verilerine bakıldığında %45,5 oranla, çocukların en fazla bulunduğu sektör hizmet sektörü olarak görülmektedir (TÜİK,2019). Çalışan çocukların sigorta durumuna bakıldığında büyük çoğunluğun sigortasız olduğu görülmektedir. Ayrıca 4 çocuğun 6-14 yaş aralığında olduğu görülmüştür. İş Mevzuatında 14 yaşını doldurmuş çocukların çalışma hayatına girebilmesi için birçok sınırlılık var iken 14 yaşından küçük çocukların çoğu işte çalışması kanuna aykırıdır. Ayrıca 8 çocuğun 17 yaşında olduğu tespit edilmiştir. 4721 Sayılı Medeni Kanun’un 11.maddesine göre kişinin ergin olması için 18 yaşında olması gerekmektedir. Bu anlamda 18 yaşından küçük olan her birey çocuk olarak kabul edilmektedir.

Yapılan çalışmada 17 yaş kriterini Medeni Kanun baz alınarak yapıldığı altı çizilmesi gereken hususlardan biridir.²

5.4. Romanların Göç Etme Durumları ve Göç Etme Sebepleri

Romanların göç etme durumları ve göç etme sebepleri Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Romanların Göç Etme Durumları ve Göç Etme Sebepleri

Göç etme durumu		Sayı	%
Bulunduğu yere göç etme durumu	Evet	77	40,7
	Hayır	112	59,3
Bulunduğu yere göç etme nedeni	Maddi zorluklar	1	1,3
	Evlilik	56	72,7
	İş nedeni ile	6	7,8
	Diğer	14	18,2

Romanların bulunduğu yere göç edenlerin oranı %40,7’dir. Romanlardan 77 kişiden 1’i maddi zorluklar, 56’sı evlilik, 6’sı iş nedeni ve 14 kişi ise diğer nedenlerden dolayı göç etmek zorunda kalmıştır. Çalışmada katılan bireylerin göç etme nedeni %72,7 oranı ile evlilik olarak saptanmıştır. Bunun sebebi ise katılımcıların büyük oranda kadın olmasından kaynaklıdır. Genellikle kadınların evlilik nedeni ile göç etmesinin sebebi “kocanın ailesinin yerine göç etme geleneği” olarak görülmektedir. Dünya genelinde evlilik nedeni ile göçlerde kadınların kocalarının yerleşim yerine göç ettiği yapılan uygulamalarda saptanmıştır (Yılmaz, 2019:390).

5.5. Çalışan Roman Çocuklarının Emek İstismarı İlgili Verileri

Çalışan roman çocuklarının emek istismarı ilgili verileri Tablo 9’da gösterilmiştir.

² 1) TMK, madde 11: “Erginlik on sekiz yaşının doldurulmasıyla başlar, Evlenme kişiyi ergin kılar.”

2) 4857 sayılı İş Kanunu göre 18 yaşından küçük olan bireyler “genç ya da “çocuk” işçi olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. 14 yaşını tamamlamış ancak 15 yaşını tamamlamamış olan işçilere “çocuk” 15 yaşını tamamlamış ancak 18 yaşını tamamlamamış işçiler için “genç işçi” ifadesi kullanılmıştır.

Tablo 9. Çalışan Roman Çocuklarının Emek İstismarı İlgili Verileri

Emek istismarı ile ilgili sorular	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuğumun kazandığı gelir ile çocuğumun eğitim, beslenme, giyim gibi temel ihtiyaçları için harcıyorum.	2	11,80	1	5,90	14	82,40
Çocuğumun kazandığını ev harcamaları için kullanıyorum	7	41,20	1	5,90	9	52,90
Çocuğumun kazandığı kendisi tarafından olumsuz faaliyetlerde (içki, kumar vs.) harcanıyor	17	100,00	0	0,00	0	0,00
Çocuğumun kazandığı ailenin başka bir ferdi tarafından olumsuz faaliyetlerde (içki, kumar vs.) harcanıyor	17	100,00	0	0,00	0	0,00
Çocuğum çalışma yaşamında diğer kişiler tarafından sömürülüyor	13	76,50	0	0,00	4	23,50
Çocuğum kötü çalışma şartlarında çalışıyor/çalıştırılıyor	10	58,80	1	5,90	6	35,30
Çocuğum fazla mesai ödenmeden uzun süreli çalıştırılıyor	11	64,70	1	5,90	5	29,40
Çocuğum düşük ücretle çalıştırılıyor	4	23,50	0	0,00	13	76,50
Çocuğum çalıştığı ortamda mobbinge uğruyor	12	70,60	0	0,00	5	29,40
Çocuğumun çalışma hayatındaki izinleri (hafta sonu, bayram vb.) oldukça kısıtlı	14	82,40	0	0,00	3	17,60
Çocuğum çalıştığı için okul hayatına erken veda etmek zorunda kaldı	15	88,20	0	0,00	2	11,80
Çocuğum hem çalışıp hem de okul hayatına devam etmektedir	12	70,60	0	0,00	5	29,40
Çocuğum sadece okul tatillerinde çalışmaktadır	13	76,50	0	0,00	4	23,50
Çocuğum çalıştığı işten memnun olduğunu söylüyor	5	29,40	1	5,90	11	64,70
Çocuğum çalıştığı zamanlar dışında arkadaşları ile vakit geçirebiliyor.	1	5,90	1	5,90	15	88,20

- Romanlar “Çocuğumun kazandığı gelir ile çocuğumun eğitim, beslenme, giyim gibi temel ihtiyaçları için harcıyorum” sorusuna %11,80’i katılmadığını, %5,90’ı kararsız olduğunu ve %82,40’ı ise katıldığını ifade etmiştir. Romanlar “Çocuğumun kazandığını ev harcamaları için kullanıyorum” sorusuna %41,20’si katılmadığını, %5,90’ı kararsız olduğunu ve %52,90’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğumun kazandığı kendisi tarafından olumsuz faaliyetlerde (içki, kumar vs.) harcanıyor” ve “Çocuğumun kazandığı ailenin başka bir ferdi tarafından olumsuz faaliyetlerde (içki, kumar vs.) harcanıyor” sorularına %100’ü katılmadığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum çalışma yaşamında diğer kişiler tarafından sömürülüyor” sorusuna %76,50’si katılmadığını ve %23,50’si ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum kötü çalışma şartlarında çalışıyor/çalıştırılıyor” sorusuna %58,80’i katılmadığını, %5,90’ı kararsız olduğunu ve %35,30’u ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum fazla mesai ödenmeden uzun süreli çalıştırılıyor” sorusuna %64,70’i katılmadığını, %5,90’ı kararsız olduğunu ve %29,40’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum düşük ücretle çalıştırılıyor” sorusuna %23,50’si katılmadığını ve %76,50’si ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum çalıştığı ortamda mobbinge uğruyor” sorusuna %70,60’ı katılmadığını ve %29,40’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğumun çalışma hayatındaki izinleri (hafta sonu, bayram vb.) oldukça kısıtlı” sorusuna %82,40’ı katılmadığını ve %17,60’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum çalıştığı için okul hayatına erken veda etmek zorunda kaldı” sorusuna %88,20’si katılmadığını ve %11,80’i ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum hem çalışıp hem de okul hayatına devam etmektedir” sorusuna %70,60’ı katılmadığını ve %29,40’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum sadece okul tatillerinde çalışmaktadır” sorusuna %76,50’si katılmadığını ve %23,50’si ise katıldığını ifade etmiştir.

- Romanlar “Çocuğum çalıştığı işten memnun olduğunu söylüyor” sorusuna %29,40’ı katılmadığını, %5,90’ı kararsız olduğunu ve %64,70’i ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum çalıştığı zamanlar dışında arkadaşları ile vakit geçirebiliyor.” sorusuna %5,90’ı katılmadığını, %5,90’ı kararsız olduğunu ve %88,20’si ise katıldığını ifade etmiştir.

Tablo 9’da çalışmaya katılan ailelerin çocuklarının emek istismarı düzeyi düşük çıkmıştır. Bunun sebeplerine bakıldığında:

- 1) %82,40 oranında çocukların kazandığı geliri, ailelerin çocukların temel ihtiyaçlarına harcadığı görülmektedir. Ailelerin çocuklarının emeklerini istismar etmediği kanısına, elde edilen bulgular ışığında varılmaktadır. %52,9 oranında çocukların kazandığı geliri, aileler ev harcamaları için kullanmaktadır. Bu oran çoğunluğun çocuğun elde ettiği geliri ev harcamalarında kullandığına “katılıyorum” görüşündedir. 17 hanede çalışan çocukların elde ettiği geliri ne kendisi ne de ailenin herhangi bir ferdi olumsuz faaliyetler (İçki, kumar vb.) için kullanmamaktadır.
- 2) Elde edilen verilerde çoğunluğun çocuklarının kötü çalışma koşulunda çalıştığını düşünmemektedir. Ayrıca işverenin, fazla mesai yaptırıp ücret ödemediği kanısına varmamaktadır. Ancak çocukların işverenlerinin düşük ücretle çalıştırdığı gözlemlenmektedir. İşverenlerin çocuk işgücünü tercih etme sebeplerinin daha az maliyetli olmasından kaynaklıdır. (Tunçcan,200:250) Bu düşünce elde edilen bulgularla örtüşmektedir.
- 3) Elde edilen verilerde büyük çoğunluğun işverenin çocuklara, mobbing uygulamadığı kanısındadır. Bu durum yine emek istismarının düşük olmasının nedenlerinden biridir. Ayrıca çalıştığı için okula veda eden çocuk sayısı 2 kişi hem çalışıp hem okula giden çocuk sayısı 5 kişi, sadece okul tatillerinde çalışan çocukların sayısı ise 4 kişi olarak görülmektedir. Bu verilere doğrultusunda çalışmak zorunda kaldığı için eğitimine devam edemeyen çocuk sayısı düşüktür. Çocukların arkadaşları ile sosyalleşmesi oranı yüksek saptanmıştır. Ayrıca çocuklar çalıştıkları işten memnun olduğunu söylemektedir. Bu veriler aileler tarafından yanıtlanmıştır. Bu durum altı çizilmesi gereken bir husus olduğu gözden kaçmamalıdır. Mamak İlçesi’nde yapılan çocuk yoksulluğu ile ilgili çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun çocuklarının çalışmadığı yönünde bulgular tespit edilmiştir (Ankara Kalkınma Ajansı,2016:148)

Tablo 10. Romanların Çalışan Çocuklarının Emek İstismarı Düzeyleri

Emek istismarı düzeyi	Sayı	%
Düşük düzeyde emek istismarı	12	70,6%
Orta düzeyde emek istismarı	4	23,5%
Yüksek düzeyde emek istismarı	1	5,9%
Toplam	17	100
	Ort.±S.S	Min.-Max.
Emek istismarı	2,21±0,61	1,13-3,60

Ort.: Ortalama, S.S.: Standart sapma, Min.: Minimum, Max.: Maximum

Romanların çalışan çocuklarının emek istismarı düzeyleri belirlenmiş olup, Tablo 10’da gösterilmiştir. 17 roman çocuğun 12’si düşük düzeyde, 4’ü orta düzeyde ve 1’i ise yüksek düzeyde emek istismarına uğradığı görülmüştür. Roman çocuklarının emek istismarı ortalaması 1 ile 5 arasında değerlendirilen likert ölçeğine göre 2,21 bulunmuştur. Bu ortalamaya göre roman çocuklarının genel emek istismar düzeyi düşük olduğu görülmüştür. En düşük emek istismar puanı 1,13 ve en yüksek emek istismar puanı ise 3,60’tır. Düşük istismar düzeyi ile yüksek istismar düzeyi arasındaki yüksek farkın nedeni, “Katılıyorum” ve “Katılmıyorum” şıklarını işaretleyenlerin aralarında fazla fark olmasından kaynaklıdır. Ayrıca sadece 17 hane ile katılım sağlandığı için aradaki fark fazla olabilmektedir.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Bandırma İlçesi’nde ikamet eden Roman topluluklardaki çocukların emek istismarı düzeyi düşük saptanmıştır. Bu bulguya göre H₁ hipotezi reddedilmiştir. Çünkü öngörülen sav, yüksek emek istismarı düzeyi olarak görülmektedir.

5.6. Roman Çocuklarının Ayrımcılığa Maruz Kalmasına İlişkin Bulgular

Roman çocuklarının ayrımcılığa maruz kalmasına ilişkin bulgular Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Roman Çocuklarının Ayrımcılığa Maruz Kalmasına İlişkin Bulgular

Ayrımcılığa maruz kalma ile ilgili sorular	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuğum okul hayatında kimliği nedeniyle arkadaşları tarafından sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır	107	73,30%	3	2,10%	36	24,70%
Çocuğum yaşadığı mahalle nedeniyle okul hayatında dışlanmaktadır	132	90,40%	1	0,70%	13	8,90%
Çocuğum okul hayatında müdürler ve öğretmenler tarafından dışlanmaktadır	136	93,20%	1	0,70%	9	6,20%
Çocuğum okul hayatında neredeyse her gün ayrımcılığa maruz kalmaktadır	116	79,50%	0	0%	30	20,50%
Çocuğum okul hayatında sosyal dışlanmaya maruz kaldığı için okula gitmek istemiyor	116	79,50%	0	0%	30	20,50%

- Romanlar “Çocuğum okul hayatında kimliği nedeniyle arkadaşları tarafından sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır” sorusuna %73,30’u katılmadığını, %2,10’u kararsız olduğunu ve %24,70’i ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum yaşadığı mahalle nedeniyle okul hayatında dışlanmaktadır” sorusuna %90,40’ı katılmadığını, %0,70’i kararsız olduğunu ve %8,90’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum okul hayatında müdürler ve öğretmenler tarafından dışlanmaktadır” sorusuna %93,20’si katılmadığını, %0,70’i kararsız olduğunu ve %6,20’si ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum okul hayatında müdürler ve öğretmenler tarafından dışlanmaktadır” sorusuna %93,20’si katılmadığını, %0,70’i kararsız olduğunu ve %6,20’si ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum okul hayatında neredeyse her gün ayrımcılığa maruz kalmaktadır” sorusuna %79,50’si katılmadığını ve %20,50’si ise katıldığını ifade etmiştir.

- Romanlar “Çocuğum okul hayatında sosyal dışlanmaya maruz kaldığı için okula gitmek istemiyor” sorusuna %79,50’si katılmadığını ve %20,50’si ise katıldığını ifade etmiştir.

Roman çocuklarının ayrımcılığa maruz kalması ile ilgili 5 madde açıklayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri 0,768 Bartlett’s testinin sonucu ise $p=0,000$ olarak bulunmuştur. KMO değerinin yüksek çıkması, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu göstermektedir (KMO değeri: 0,70-0,80 arasında iyi örneklem büyüklüğü, referans: Karagöz, 2021).

$p=0,000<0,05$ olduğundan Bartlett’s testinin sonucu da anlamlıdır. Bu sonuç faktör analizinde kullanılan maddeler arasında yüksek korelasyonun mevcut olduğu ve verilerin çoklu normal dağılıma uyduğunu göstermektedir. Elde edilen her iki sonuca göre veriler faktör analizi için uygundur.

Açıklayıcı faktör analizinde tüm ölçekler için faktör yüklerinin hesaplanmasında temel bileşen Principal Component Analysis yöntemi ve varimax döndürme tekniği uygulanmış; özdeğerleri 1’den büyük olan faktörler dikkate alınmış, faktör yüklerinin ise 0.50’den büyük olması koşulu aranmıştır. Roman çocuklarının ayrımcılığa maruz kalması ölçeği faktör analizi sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir. Roman çocuklarının ayrımcılığa maruz kalma ölçeğinin tek faktör ve 5 ifadeden oluşan bir yapıda olduğu görülmüştür. 5 madde toplam varyansın %60,356’sini açıklamaktadır. 5 maddenin güvenirlik katsayısı 0,832 olduğu görülmüştür. Yapılan güvenirlik analizlerinde α katsayısının 0,70 üzeri olması beklenmektedir (Pallant, 2020). Buna göre araştırmada kullanılan Roman Çocuklarının Ayrımcılığa Maruz Kalması Ölçeğinin güvenirliklerinin yeterli olduğu görülmüştür.

Tablo 12. Roman Çocuklarının Ayrımcılığa Maruz Kalması Ölçeği

İfadeler	Madde yük değerleri
Çocuğum okul hayatında kimliği nedeniyle arkadaşları tarafından sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır	,881
Çocuğum yaşadığı mahalle nedeniyle okul hayatında dışlanmaktadır	,716
Çocuğum okul hayatında müdürler ve öğretmenler tarafından dışlanmaktadır	,595
Çocuğum okul hayatında neredeyse her gün ayrımcılığa maruz kalmaktadır	,755
Çocuğum okul hayatında sosyal dışlanmaya maruz kaldığı için okula gitmek istemiyor	,897
KMO and Bartlett's Test: 0,768, Approx. Chi-Square: 340,76, p=0,000	
Öz değer	3,18
Açıklanan varyans (Toplam varyans %)	60,359

Romanların çocuklarının ayrımcılığa maruz kalma düzeyleri belirlenmiş olup, Tablo 13’de gösterilmiştir. 146 romanın %60,5’i düşük düzeyde, %10,50’si orta düzeyde ve %5,8’i ise yüksek düzeyde ayrımcılığa maruz kaldığı görülmüştür. Romanların ayrımcılığa maruz kalma ortalaması 1 ile 5 arasında değerlendirilen likert ölçeğine göre 1,56 bulunmuştur. Bu ortalamaya göre romanların genel ayrımcılığa maruz kalma düzeyi düşük olduğu görülmüştür. En düşük ayrımcılığa maruz kalma puanı 1,00 ve en yüksek ayrımcılığa maruz kalma puanı ise 5,00’tir

Tablo 13. Roman Çocuklarının Ayrımcılığa Maruz Kalma Düzeyleri

Ayrımcılığa maruz kalma düzeyi	Sayı	%
Düşük düzeyde ayrımcılık	115	60,5%
Orta düzeyde ayrımcılık	20	10,5%
Yüksek düzeyde ayrımcılık	11	5,8%
Toplam	146	100
	Ort.±S.S	Min.-Max.
Ayrımcılığa maruz kalma	1,56±1,01	1,00-5,00

Ort.: Ortalama, S.S.: Standart sapma, Min.: Minimum, Max.: Maximum

Ayrımcılık, dezavantajlılık, eşitsizlik, sosyal dışlanma gibi sosyal problemler insanlığın yaşadığı en mühim problemler arasında yer almaktadır. Bu problemleri yaşayan topluluklar arasında Romanlar da yer almaktadır. Toplum genel olarak ırkçılık, ayrımcılık gibi tutumlara karşı tepki verse de gereken davranışları sergileyememektedir (Özbaş,2017:42).

Romanlar dünyanın yoksul kesimlerinden biridir. Ayrıca Romanlar, sosyal hayatlarında birçok ayrımcılığa maruz kalmaktadır (Özbaş,2017:47).

Romanlar her yönden ayrımcılığa maruz kalmıştır. Ancak Türkiye’de diğer ülkelere göre daha kabul gören bir topluluktur. Türkiye’de Roman toplulukları, diğer ülkelere kıyasla kendini geliştirme fırsatı bulabildiği öne sürülmektedir (Özbaş,2017:54).

Bu iddialar doğrultusunda elde edilen veriler örtüşmektedir. Çalışmada verilen yanıtlara göre %60,5 oranı ile düşük ayrımcılık saptanmıştır. Ayrıca SODEV’ in yaptığı saha çalışmasında %65,7 oranında “Çocuğum eğitim hayatında ayrımcılığa maruz kalmıyor” ifadesi işaretlenmiştir. Bu çalışma ile tespit edilen bulgular örtüşmektedir. (SODEV,2021).

5.7. Romanların Sosyal Yardım Almasına İlişkin Bulgular

Romanların sosyal yardım almasına ilişkin bulgular Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14. Romanların Sosyal Yardım Almasına İlişkin Bulgular

Sosyal yardım ile ilgili sorular	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuğumun okul için gerekli olan giyim, kırtasiye gibi ihtiyaçlarını karşılayamadığım durumunda okul karşılamaktadır.	82	56,20%	4	2,70%	60	41,10%
Çocuğumun eğitimi için sosyal yardım almaktayım	106	72,60%	2	1,40%	38	26,00%
Belediyeden sosyal yardım almaktayım.	131	69,30%	0	0%	58	30,70%
Kaymakamlıktan sosyal yardım almaktayım.	90	47,60%	2	1,10%	97	51,30%
Sosyal yardımları düzenli olarak almaktayım	32	30,50%	8	7,60%	65	61,90%

- Romanlar “Çocuğumun okul için gerekli olan giyim, kırtasiye gibi ihtiyaçlarını karşılayamadığım durumda okul karşılamaktadır” sorusuna %56,20’si katılmadığını, %2,70’i kararsız olduğunu ve %41,10’u ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğumun eğitimi için sosyal yardım almaktayım” sorusuna %72,60’ı katılmadığını, %1,40’ı kararsız olduğunu ve %26’sı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Belediyeden sosyal yardım almaktayım.” sorusuna %69,30’u katılmadığını ve %30,70’i ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Kaymakamlıktan sosyal yardım almaktayım” sorusuna %47,60’ı katılmadığını, %1,10’u kararsız olduğunu ve %51,30’u ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Sosyal yardımları düzenli olarak almaktayım” sorusuna %30,50’si katılmadığını, %7,60’ı kararsız olduğunu ve %61,90’ı ise katıldığını ifade etmiştir.

Tablo 14’de elde edilen bulgulara göre ailelerin “eğitim masraflarını karşılamadığında okul karşılamaktadır” sorusuna çoğunluk katılmamaktadır. Ayrıca çalışmaya katılan ailelerin çoğu eğitim için sosyal yardım almamaktadır. Kaymakamlıktan alınan yardım oranı belediyeden alınan yardım oranına kıyasla fazladır. Sosyal Demokrasi Vakfı’nın yürüttüğü çalışmada elde edilen bulgularla, bu çalışmanın bulguları örtüşmektedir (SODEV,2021). Çalışmada sosyal yardım alan bireylerin büyük bir çoğunluğu yardımları düzenli aldığını belirtmektedir.

5.8. Romanların Çeşitli Sosyo-Ekonomik Konulardaki Görüşlerinin İncelenmesi

Romanların çeşitli sosyo-ekonomik konulardaki görüşlerinin incelenmesi Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 15. Romanların çeşitli Sosyo-Ekonomik Konulardaki Görüşlerinin İncelenmesi

Çeşitli sosyo-ekonomik konular ile ilgili sorular	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sosyal güvencem bulunmaktadır.	24	12,70%	1	0,50%	164	86,80%
Kurumlarda bulunan personeller kimliğim nedeniyle ayrımcılık yapmaktadır	163	86,20%	3	1,60%	23	12,20%
Belediyenin mahallede yaptığı hizmetlerden memnunum	110	58,20%	18	9,50%	61	32,30%
Herhangi bir sağlık sorunun olduğunda sağlık hizmetlerine erişebiliyorum	20	10,60%	2	1,10%	167	88,40%
Hayatımdan genel olarak memnun değilim.	81	42,90%	36	19,00%	72	38,10%
Gelecek adına bir umudum var.	98	51,90%	15	7,90%	76	40,20%
Çocuğumun gelecekte ki hayatından kaygılıyım.	37	19,60%	8	4,20%	144	76,20%
Kendimi yoksul olarak görüyorum	80	42,30%	8	4,20%	101	53,40%
Çocuğumun kendine ait odası vardır	134	70,90%	1	0,50%	54	28,60%
Çocuğumun sağlıklı beslendiğini düşünüyorum.	53	28,00%	15	7,90%	121	64,00%
Çocuğumun ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanıyorum	32	16,90%	12	6,30%	145	76,70%
Çocuğumun suça karışmasından korkuyorum	23	12,20%	1	0,50%	165	87,30%
Çocuğum başka mahallede yaşayan çocuklarla arkadaşlık ilişkisi kurabilmektedir	42	27,80%	2	1,30%	107	70,90%

- Romanlar “Sosyal güvencem bulunmaktadır.” sorusuna %12,70’i katılmadığını, %0,50’i kararsız olduğunu ve %86,80’i ise katıldığını ifade etmiştir.

- Romanlar “Kurumlarda bulunan personeller kimliğim nedeniyle ayrımcılık yapmaktadır.” sorusuna %86,20’si katılmadığını, %1,60’ı kararsız olduğunu ve %12,20’si ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Belediyenin mahallede yaptığı hizmetlerden memnunum.” sorusuna %58,20’si katılmadığını, %9,50’si kararsız olduğunu ve %32,30’u ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Herhangi bir sağlık sorunun olduğunda sağlık hizmetlerine erişebiliyorum” sorusuna %10,60’ı katılmadığını, %1,10’u kararsız olduğunu ve %88,40’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Hayatımdan genel olarak memnun değilim.” sorusuna %42,90’ı katılmadığını, %19,00’ı kararsız olduğunu ve %38,10’u ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Gelecek adına bir umudum var.” sorusuna %51,90’ı katılmadığını, %7,90’ı kararsız olduğunu ve %40,20’si ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğumun gelecekte ki hayatından kaygılıyım.” sorusuna %19,60’ı katılmadığını, %4,20’si kararsız olduğunu ve %76,20’si ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Kendimi yoksul olarak görüyorum.” sorusuna %42,30’u katılmadığını, %4,20’si kararsız olduğunu ve %53,40’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğumun kendine ait odası vardır.” sorusuna %70,90’ı katılmadığını, %0,50’si kararsız olduğunu ve %28,60’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğumun kendine ait odası vardır.” sorusuna %70,90’ı katılmadığını, %0,50’si kararsız olduğunu ve %28,60’ı ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğumun sağlıklı beslendiğini düşünüyorum.” sorusuna %28’i katılmadığını, %7,90’ı kararsız olduğunu ve %64’ü ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğumun ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanıyorum.” sorusuna %16,90’ı katılmadığını, %6,30’u kararsız olduğunu ve %76,70’i ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğumun suça karışmasından korkuyorum.” sorusuna %12,20’si katılmadığını, %0,50’si kararsız olduğunu ve %87,30’u ise katıldığını ifade etmiştir.
- Romanlar “Çocuğum başka mahallede yaşayan çocuklarla arkadaşlık ilişkisi kurabilmektedir.” sorusuna %27,80’i katılmadığını, %1,30’u kararsız olduğunu ve %70,90’ı ise katıldığını ifade etmiştir.

Romanların büyük çoğunluğunun sosyal güvencesi bulunmaktadır. Ancak sosyal güvence içinde en yüksek oranda Yeşil Kart ve sonrasında SSK gelmektedir. Bu veriler Ankara Kalkınma Ajansı'nın yürüttüğü çalışmadaki veriyle örtüşmektedir (Ankara Kalkınma Ajansı,2016:144).

Ayrıca Başak Ekim Akkan, Mehmet Baki Deniz ve Mehmet Ertan'ın yazdığı “Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri” adlı çalışmada tespit edilen bulgulara göre yeşil kart uygulamasından Roman topluluklarının memnuniyetinden bahsetmektedir. Yeşil kart uygulamasının sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırdığı kanısında varılmaktadır ((Akkan vd. 2011: 75).

Çalışmaya katılan Roman bireylerin büyük çoğunluğu %86,80 kurumlarda sosyal dışlanmaya maruz kalmadığını belirtmektedir. Bu veri ışığında Romanların eski yıllara göre daha az dışlanmaya maruz kaldıkları kanısına ulaştırmaktadır.

Belediye hakkında yapılan memnuniyet oranında ise katılmıyorum görüşü daha hakimdir. Belediyenin mahalle için yaptığı hizmetten çoğunluk memnun değildir. Çalışmaya katılan Romanların büyük çoğunluğu sağlık hizmetlerine erişebilmektedir.

Elde edilen verilerde bireylerin çoğunluk olarak hayatından memnun (%42,90) olduğunu görülmektedir. Ancak memnun olmayan kişilerin oranları (%38,10) arasında çok fazla fark yoktur. %19 oranında kararsız kişiler de bulunmaktadır.

Çalışmaya katılan Romanların çoğunluğun gelecek adına umutları bulunmamaktadır. Ancak verilerde büyük çoğunluk çocuğunun gelecek hayatından kaygı duymaktadır. Elde edilen verilerde büyük çoğunluk kendini yoksul olarak görmektedir. Ayrıca çoğunluk çocukların sağlıklı beslendiğini düşünmekte ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıklarını belirtmektedir. Ailelerin çoğu çocuklarının suça karışmasından korkmaktadır. “Çocuğumun sağlıklı beslendiğini düşünüyorum” ifadesinin subjektif bir ifade olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu ifadelerin çocukların aileleri tarafından işaretlenmekte ve ailelere göre sağlıklı beslenme olgusu değişebilmektedir. Çocukların büyük çoğunluğunun kendine ait odasının olmadığı bulgulara rastlanmıştır. “Mamak İlçesi Çocuk Yoksulluğu Haritalandırması Projesi” adlı çalışmada yoksul olan hanelerde yaşayan çocukların büyük çoğunluğunun kendine ait odasının olmadığı yönünde bulgulara rastlanmaktadır. (Ankara Kalkınma Ajansı,2016:150).

5.9. Romanların Çeşitli Demografik Verileri ve Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Tablo 16. Romanların Çeşitli Demografik Verilerine Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüzdelik)

Tanımlayıcı bilgiler		Emek istismarı düzeyi						Test istatistiği
		Düşük düzeyde		Orta düzeyde		Yüksek düzeyde		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Cinsiyet	Kadın	12	70,6	4	23,5	1	5,9	-
	Erkek	0	0,0	0	0,0	0	0,0	
Yaş	41 yaş ve altı	7	63,6	4	36,4	0	0,0	$\chi^2=4,229$
	42 yaş ve üzeri	5	83,3	0	0,0	1	16,7	p=0,096
Eğitim durumu	Eğitim almayan	6	66,7	3	33,3	0	0,0	$\chi^2=1,948$
	Eğitim alan	6	75,0	1	12,5	1	12,5	p=0,546
Çocuk yaşı	15 yaş altı	3	50,0	3	50,0	0	0,0	$\chi^2=3,864$
	16 yaş ve üzeri	9	81,8	1	9,1	1	9,1	p=0,237
Hane düzenli gelir durumu	Evet	3	60,0	1	20,0	1	20,0	$\chi^2=2,550$
	Hayır	9	75,0	3	25,0	0	0,0	p=0,457
Hane geliri	0-2500 TL	5	83,3	1	16,7	0	0,0	$\chi^2=1,956$
	2501-4000 TL	3	75,0	1	25,0	0	0,0	p=1,000
	4001 TL ve üzeri	4	57,1	2	28,6	1	14,3	
Hane çocuk sayısı	0-3 çocuk	7	70,00	2	20,00	1	10,00	$\chi^2=0,830$
	4 çocuk ve üzeri	5	71,40	2	28,60	0	0,00	p=1,000
Bulunduğu yere göç etme durumu	Evet	3	75,0	1	25,0	0	0,0	$\chi^2=0,327$
	Hayır	9	69,2	3	23,1	1	7,7	p=1,000

*p<0,05, **p<0,01, χ^2 : Ki-kare testi

Romanların çeşitli demografik verilerine göre çocukların emek istismarı düzeylerinin karşılaştırılması Tablo 16’da gösterilmiştir. Romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri, hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu verilerine göre çocukların emek istismarı düzeylerinin dağılımları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$). Bu bulgu, romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri, hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu ile çocukların emek istismarı düzeyleri arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Tablo 17. Romanların Çeşitli Demografik Verilerine Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması (Ondalık)

Tanımlayıcı bilgiler		<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.S</i>	<i>t veya F</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	Kadın	17	2,22	,61	-	-
	Erkek	-	.	.		
Yaş	41 yaş ve altı	11	2,30	,51	0,697 ^t	0,497
	42 yaş ve üzeri	6	2,08	,79		
Eğitim durumu	Eğitim almayan	9	2,16	,54	-0,395 ^t	0,698
	Eğitim alan	8	2,28	,71		
Çocuk yaşı	15 yaş altı	6	2,49	,36	0,697 ^t	0,497
	16 yaş ve üzeri	11	2,07	,68		
Hanenin düzenli gelir durumu	Evet	5	2,36	,92	0,600 ^t	0,557
	Hayır	12	2,16	,47		
Hane geliri	0-2500 TL	6	2,10	,53	0,180 ^F	0,837
	2501-4000 TL	4	2,23	,40		
	4001 TL ve üzeri	7	2,31	,81		
Hane çocuk sayısı	0-3 çocuk	10	2,17	,73	-0,364 ^t	0,721
	4 çocuk ve üzeri	7	2,29	,42		
Bulunduğu yere göç etme durumu	Evet	4	2,25	,43	0,110 ^t	0,914
	Hayır	13	2,21	,67		

* $p<0,05$, ** $p<0,01$, t: Independent Sample T Testi, F: One Way ANOVA

Romanların çeşitli demografik verilerine göre çocukların emek istismarı ortalama puanlarının karşılaştırılması Tablo 17’de gösterilmiştir. Romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri, hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu verilerine göre çocukların emek istismarı ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 17’de çıkan bulgulara göre H_2 hipotezi reddedilmiştir. H_2 hipotezinde öngörülen sav, Roman ailelerin gelirlerine göre emek istismarı farklılık göstermesi yönündedir. Bu bulgular, romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri, hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu ile çocukların emek istismarı düzeyleri arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Ancak 41 yaş ve altı emek istismarı puanı 2,30 ve 42 yaş ve üzeri emek istismarı ortalama puanı 2,08’dir. Emek istismarı puanlarının 41 yaş altı olan romanların çocuklarında daha fazla olduğu söylenebilir. 15 yaş altı çocukların emek istismarı ortalama puanı 2,49 ve 16 yaş ve üzeri olan çocukların emek istismarı ortalama puanı 2,07’dir. Emek istismarı puanlarının 15 yaş altı olan çocuklarda daha fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 18. Romanların Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüzdelik)

Çeşitli sorular		Emek istismarı düzeyi						Test istatistiği
		Düşük düzeyde		Orta düzeyde		Yüksek düzeyde		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Çocuğun ayrımcılık düzeyi	Düşük düzey	10	71,4	3	21,4	1	7,1	$\chi^2=1,745$
	Orta düzey	0	0,0	0	0,0	0	0,0	p=0,542
	Yüksek düzey	1	50,0	1	50,0	0	0,0	
Ailenin kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz k.	Hayır	10	66,7	4	26,7	1	6,7	$\chi^2=0,944$
	Evet	2	100,0	0	0,0	0	0,0	p=0,624
Hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi	Memnun değil	5	71,4	1	14,3	1	14,3	$\chi^2=2,429$
	Kararsız	1	50,0	1	50,0	0	0,0	
	Memnun	6	75,0	2	25,0	0	0,0	p=0,734
Çocuğun geleceğinden kaygı duyma	Hayır	2	100,0	0	0,0	0	0,0	$\chi^2=1,518$
	Kararsızım	1	100,0	0	0,0	0	0,0	p=0,741
	Evet	9	64,3	4	28,6	1	7,1	
Yoksul olarak görme	Hayır	4	66,7	1	16,7	1	16,7	$\chi^2=2,503$
	Kararsız	1	100,0	0	0,0	0	0,0	p=0,643
	Evet	7	70,0	3	30,0	0	0,0	
Çocuğun suça karışmasından korkma	Hayır	0	0,0	1	100,0	0	0,0	$\chi^2=3,453$
	Evet	12	75,0	3	18,8	1	6,3	p=0,294

*p<0,05, **p<0,01, χ^2 : Ki-kare testi

Romanların çeşitli sorulara verdikleri cevaplara göre çocukların emek istismarı düzeylerinin karşılaştırılması Tablo 18’de gösterilmiştir.

Romanların çocuğun ayrımcılık düzeyi, ailenin kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz kalması, hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi, çocuğun geleceğinden kaygı duyma, yoksul

olarak görme ve çocuğun suça karışmasından korkma sorularına verilen cevaplara göre çocukların emek istismarı düzeylerinin dağılımları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$).

Bu bulgu, çocuğun ayrımcılık düzeyi, ailenin kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz kalması, hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi, çocuğun geleceğinden kaygı duyma, yoksul olarak görme ve çocuğun suça karışmasından korkma ile çocukların emek istismarı düzeyleri arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir

Tablo 19. Romanların Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Emek İstismarı Düzeylerinin Karşılaştırılması (Ondalık)

Tanımlayıcı bilgiler		<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.S</i>	<i>t veya F</i>	<i>p</i>
Çocuğun ayrımcılık düzeyi	Düşük düzey	14	2,23	,65	0,05 ^F	0,947
	Orta düzey	0	.	.		
	Yüksek düzey	2	2,27	,66		
Ailenin kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz k.	Hayır	15	2,26	,64	0,695 ^t	0,498
	Evet	2	1,93	,19		
Hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi	Memnun değil	7	2,23	,77	0,470 ^F	0,634
	Kararsız	2	2,60	,38		
	Memnun	8	2,12	,51		
Çocuğun geleceğinden kaygı duyma	Hayır	2	2,13	,38	0,054 ^F	0,947
	Kararsızım	1	2,07	.		
	Evet	14	2,24	,67		
Yoksul olarak görme	Hayır	6	2,28	,84	0,239 ^F	0,970
	Kararsız	1	1,80	.		
	Evet	10	2,23	,49		
Çocuğun suça karışmasından korkma	Hayır	1	2,73	.	0,861 ^t	0,403
	Evet	16	2,19	,61		

* $p<0,05$, ** $p<0,01$, t: Independent Sample T Testi, F: One Way ANOVA

Romanların çeşitli sorulara verdikleri cevaplara göre çocukların emek istismarı düzeylerinin karşılaştırılması Tablo 19’da gösterilmiştir.

Romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri, hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu verilerine göre çocukların emek istismarı ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$).

Bu bulgular, romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri, hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu ile çocukların emek istismarı düzeyleri arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Ancak 41 yaş ve altı emek istismarı puanı 2,30 ve 42 yaş ve üzeri emek istismarı ortalama puanı 2,08’dir.

Emek istismarı puanlarının 41 yaş altı olan romanların çocuklarında daha fazla olduğu söylenebilir. 15 yaş altı çocukların emek istismarı ortalama puanı 2,49 ve 16 yaş ve üzeri olan çocukların emek istismarı ortalama puanı 2,07’dir.

Emek istismarı puanlarının 15 yaş altında olan çocukların daha fazla olduğu söylenebilir.

5.10. Romanların Çeşitli Demografik Verileri ve Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Düzeylerinin Karşılaştırılması

Romanların çeşitli demografik verilerine göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeylerinin karşılaştırılması Tablo 20’de gösterilmiştir.

Romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri, hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu verilerine göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeylerinin dağılımları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$). Bu bulgu, romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri, hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu ile çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeyleri arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir. Bu duruma göre H_3 ve H_4 hipotezinde öngörülen sav reddedilmiştir. Çünkü Roman ailelerin gelir ve eğitim durumuna göre çocukların maruz kaldığı ayrımcılık farklılık göstermemektedir.

Tablo 20. Romanların Çeşitli Demografik Verilerine Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüzdelik)

Tanımlayıcı bilgiler		Çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeyi						Test istatistiği
		Düşük düzeyde		Orta düzeyde		Yüksek düzeyde		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Cinsiyet	Kadın	99	78,6	18	14,3	9	7,1	$\chi^2=0,423$
	Erkek	16	80,0	2	10,0	2	10,0	p=0,834
Yaş	41 yaş ve altı	85	81,7	13	12,5	6	5,8	$\chi^2=2,277$
	42 yaş ve üzeri	30	71,4	7	16,7	5	11,9	p=0,337
Eğitim durumu	Eğitim almayan	43	74,1	11	19,0	4	6,9	$\chi^2=2,262$
	Eğitim alan	72	81,8	9	10,2	7	8,0	p=0,323
Çocuk yaşı	15 yaş altı	6	100,0	0	0,0	0	0,0	$\chi^2=1,371$
	16 yaş ve üzeri	8	80,0	0	0,0	2	20,0	p=0,500
Hane düzenli gelir durumu	Evet	48	87,3	3	5,5	4	7,3	$\chi^2=5,197$
	Hayır	67	73,6	17	18,7	7	7,7	p=0,074
Hane geliri	0-2500 TL	45	77,6	8	13,8	5	8,6	$\chi^2=5,301$
	2501-4000 TL	18	66,7	7	25,9	2	7,4	p=0,201
	4001 TL ve üzeri	52	85,2	5	8,2	4	6,6	
Hane çocuk sayısı	0-3 çocuk	95	81,2	13	11,1	9	7,7	$\chi^2=3,340$
	4 çocuk ve üzeri	20	69,0	7	24,1	2	6,9	p=0,207
Bulunduğu yere göç etme durumu	Evet	10	83,3	0	0,0	2	16,7	$\chi^2=0,087$
	Hayır	4	100,0	0	0,0	0	0,0	p=0,957

*p<0,05, **p<0,01, χ^2 : Ki-kare testi

Romanların çeşitli demografik verilerine göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık ortalama puanlarının karşılaştırılması Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21. Romanların Çeşitli Demografik Verilerine Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Ortalama Puanlarının Karşılaştırılması (Ondalık)

Tanımlayıcı bilgiler		<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.S</i>	<i>Medyan</i> (<i>Min.-Max.</i>)	<i>z veya</i> χ^2	<i>p</i>
Cinsiyet	Kadın	167	1,57	0,99	1,00 (1-5)	-0,435 ^z	0,664
	Erkek	22	1,55	1,16	1,00 (1-5)		
Yaş	41 yaş ve altı	138	1,49	0,92	1,00 (1-4,2)	-1,356 ^z	0,375
	42 yaş ve üzeri	51	1,76	1,19	1,00 (1-5)		
Eğitim durumu	Eğitim almayan	65	1,69	1,06	1,00 (1-5)	-1,764 ^z	0,078
	Eğitim alan	125	1,48	0,97	1,00 (1-5)		
Çocuk yaşı	15 yaş altı	6	1,51	1	1,00 (1-5)	-1,248 ^z	0,313
	16 yaş ve üzeri	11	1,77	1,03	1,00 (1-4,2)		
Hanenin düzenli gelir durumu	Evet	69	1,41	0,98	1,00 (1-5)	-1,918 ^z	0,058
	Hayır	120	1,66	1,02	1,00 (1-5)		
Hane geliri	0-2500 TL	72	1,6	1,06	1,00 (1-5)	3,799 ^K	0,150
	2501-4000 TL	38	1,79	1,05	1,00 (1-3,8)		
	4001 TL ve üzeri	79	1,44	0,94	1,00 (1-5)		
Hane çocuk sayısı	0-3 çocuk	117	1,47	0,47	1,40 (1-2,2)	-1,732 ^z	0,083
	4 çocuk ve üzeri	29	1,6	1,27	1,00 (1-4,2)		
Bulunduğu yere göç etme durumu	Evet	167	1,59	1,04	1,00 (1-5)	-0,222 ^z	0,824
	Hayır	22	1,55	0,99	1,00 (1-5)		

*p<0,05, **p<0,01, z: Mann Whitney U Testi, χ^2 : Kruskal Wallis H Testi

Romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri, hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu verilerine göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (p>0,05). Bu bulgular, romanların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk yaşı, hane düzenli gelir durumu, hane geliri,

hane çocuk sayısı, bulunduğu yere göç etme durumu ile çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Romanların çeşitli sorulara verdikleri cevaplara göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeylerinin karşılaştırılması Tablo 22’de gösterilmiştir.

Romanların çocuklarının emek istismarı, ailenin kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz kalması, hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi, çocuğun geleceğinden kaygı duyma, yoksul olarak görme ve çocuğun suça karışmasından korkma sorularına verilen cevaplara göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeylerinin dağılımları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0,05$).

Ancak Romanların ailenin kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz kalması sorusuna verilen cevaplara göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeylerinin dağılımları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p<0,05$).

Bu bulgular, çocuğun emek istismarı, hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi, çocuğun geleceğinden kaygı duyma, yoksul olarak görme ve çocuğun suça karışmasından korkma ile çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeyleri arasında bir ilişkinin olmadığını, ailenin kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz kalması ile çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeyleri arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir. Kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz kalan romanların çocuklarının da maruz kaldıkları ayrımcılık düzeyleri de yüksektir.

Bu bulguya göre H_5 hipotezi doğrulanmıştır. Roman ailelerin yaşadığı ayrımcılık durumu ile çocukların eğitim hayatında yaşadığı ayrımcılık arasında farklılık görülmektedir.

Tablo 22. Romanların Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüzdelik)

Çeşitli sorular		Çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık düzeyi						Test istatistiği
		Düşük düzeyde		Orta düzeyde		Yüksek düzeyde		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Emek istismarı düzeyi	Düşük düzey	10	90,9	0	0,0	1	9,1	$\chi^2=1,745$
	Orta düzey	3	75,0	0	0,0	1	25,0	p=0,542
	Yüksek düzey	1	100,0	0	0,0	0	0,0	
Ailenin kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz k.	Hayır	107	83,6	15	11,7	6	4,7	$\chi^2=19,96$
	Kararsızım	1	50,0	0	0,0	1	50,0	p=0,001**
	Evet	7	43,8	5	31,3	4	25,0	
Yoksul olarak görme	Hayır	49	87,5	4	7,1	3	5,4	$\chi^2=4,859$
	Kararsız	4	66,7	1	16,7	1	16,7	p=0,276
	Evet	62	73,8	15	17,9	7	8,3	
Hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi	Memnun değil	48	78,7	9	14,8	4	6,6	$\chi^2=4,085$
	Kararsız	23	85,2	4	14,8	0	0,0	p=0,401
	Memnun	44	75,9	7	12,1	7	12,1	
Çocuğun geleceğinden kaygı duyma	Hayır	22	88,0	3	12,0	0	0,0	$\chi^2=5,052$
	Kararsızım	7	100,0	0	0,0	0	0,0	p=0,271
	Evet	86	75,4	17	14,9	11	9,6	
Çocuğun suça karışmasından korkma	Hayır	14	87,5	1	6,3	1	6,3	$\chi^2=0,941$
	Evet	101	77,7	19	14,6	10	7,7	p=0,719

* $p<0,05$, ** $p<0,01$, χ^2 : Ki-kare testi

Romanların çeşitli sorulara verdikleri cevaplara göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık ortalama puanlarının karşılaştırılması Tablo 23’de gösterilmiştir

Tablo 23. Romanların Çeşitli Sorulara Verdikleri Cevaplara Göre Çocukların Maruz Kaldıkları Ayrımcılık Ortalama Puanlarının Karşılaştırılması (Ondalık)

Tanımlayıcı bilgiler		<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.S</i>	<i>Medyan</i> (<i>Min.-Max.</i>)	<i>z veya</i> χ^2	<i>p</i>
Emek istismarı düzeyi	Düşük düzey	12	1,40	,96	1,00 (1-4,20)	3,056 ^K	0,217
	Orta düzey	4	2,10	1,24	1,80 (1-3,80)		
	Yüksek düzey	1	1,00	.	1,00 (1-1)		
Ailenin kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz k.	Hayır	163	1,42	,86	1,00 (1-5)	20,394 ^K	0,000**
	Kararsızım	3	2,60	2,26	2,60 (1-4)		
	Evet	23	2,60	1,30	2,70 (1-5)		
Yoksul olarak görme	Hayır	80	1,37	,87	1,00 (1-5)	3,676 ^K	0,159
	Kararsız	8	1,83	1,29	1,00 (1-3,60)		
	Evet	101	1,67	1,06	1,00 (1-5)		
Hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi	Memnun değil	81	1,55	1,00	1,00 (1-5)	0,907 ^K	0,675
	Kararsız	36	1,36	,66	1,00 (1-3)		
	Memnun	72	1,67	1,14	1,00 (1-5)		
Çocuğun geleceğinden kaygı duyma	Hayır	37	1,29	,73	1,00 (1-3,40)	6,425 ^K	0,040*
	Kararsızım	8	1,00	,00	1,00 (1-5)		
	Evet	144	1,66	1,07	1,00 (1-5)		
Çocuğun suça karışmasından korkma	Hayır	23	1,27	,78	1,00 (1-3,80)	-1,517 ^Z	0,129
	Evet	165	1,60	1,03	1,00 (1-5)		

*p<0,05, **p<0,01, z: Mann Whitney U Testi, χ^2 : Kruskal Wallis H Testi

Romanların çocuğun emek istismarı düzeyi, hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi, yoksul olarak görme ve çocuğun suça karışmasından korkma sorularına verilen cevaplara göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (p>0,05). Ancak Romanların ailenin kimliği nedeni ve çocuklarının geleceği

hakkında duymasına göre çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p<0,05$). Aile kimliği nedeni ile ayrımcılığa maruz kalan ve çocuklarının geleceğinden kaygı duyan romanların çocuklarının maruz kaldıkları ayrımcılık puanları yüksektir. Bu bulgular, romanların çocuğun emek istismarı düzeyi, hayattan genel olarak memnuniyet düzeyi, yoksul olarak görme ve çocuğun suça karışmasından korkma ile çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık arasında bir ilişkinin olmadığını, Romanların ailenin kimliği nedeni ve çocuklarının geleceği hakkında kaygı duyması ile çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık arasında bir ilişkinin olduğunu göstermiştir.

6. VERİLERİN ANALİZLERİ

Verilerin analizi bir istatistik programı ile gerçekleştirilmiştir. Roman bireylerin demografik verileri ve çocukların çalışma durumları gibi kategorik değişkenleri sayı ve yüzde olarak hesaplanmıştır. Sayısal değişkenlerde normal dağılım çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanarak bulunmuştur. Normal dağılımın kurallarına göre çarpıklık değerlerinin $\pm 1,5$ arasında olması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidel, 2013). Bu kapsamda çocukların emek istismarı puanları normal dağılım kuralına uyduğu görülürken, çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık puanları normal dağılıma uymamıştır. Bu nedenle sayısal değişkenlerde normal dağılıma uyan çocuk emek istismarı puanları ortalama ve standart sapma, normal dağılıma uymayan çocukların maruz kaldığı ayrımcılık puan ortalamaları ortalama, standart sapma, medyan, minimum ve maksimum değerleri ile birlikte verilmiştir. Normal dağılıma uyan verilerin ikili gruplarının karşılaştırılmasında *Independent Sample T* testi, ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında *One Way ANOVA*, normal dağılıma uymayan verilerin ikili gruplarının karşılaştırılmasında *Mann Whitney U* Testi ve ikiden fazla olan grupların karşılaştırılmasında ise *Kruskal Wallis H testi* kullanılmıştır. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında *Ki-Kare Testi* kullanılmıştır. Tüm çalışmada anlamlılık düzeyleri 0,05 ve 0,01 değerleri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Hindistan'dan göç ettikleri bilinen Roman toplulukları hayatlarının her alanında dışlanmaya maruz kalmıştır. Öyle ki dışlanmanın sonucunda yoksulluğun şiddetli halini yaşayan Roman ebeveynleri, çocuklarının temel hakları olan barınma, eğitim, beslenme gibi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. Geçmiş yıllarda yapılan çalışmalarda görülüyor ki sosyal dışlanma, yoksulluğun kapısını açmaktadır. Bu durum kronik yoksulluğun nedenleri arasında sıralanabilmektedir. Sonucunda ise, yapılan araştırmalarda bireylerin suça eğilimin gösterdiği gözlemlenmektedir. Ailelerin maddi durumunda olan yetersizlik, çocukların yaşadıkları zorlu hayatlara ve onların sokaklarda çalışmasına sebep olmaktadır. Bazen insanlardan yardım isteyen, bazen mendil satan birçok çalışan çocuk görülmektedir. Çocukların geç saatlere kadar sokaklarda vakit geçirmesi, tehlikeye yol açmaktadır. Çocukların hem fiziksel hem de psikolojik gelişimi açısından zararlar ortaya çıkmaktadır.

Erken yaşta evliliğin yaygın olduğu Roman topluluklarında, aile kurumunun bilinçli bir şekilde kurulmaması doğacak olan çocuklar için zorlu hayatın, geleceğinin belirtisi olarak görülmektedir.

Yapılan anket çalışmasının bulgularına bakıldığında ise Bandırma İlçesi'nde Roman topluluklarındaki çocuklarının %60 oranında, düşük düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Bu sonuç bizlere, geçmişe nazaran Roman topluluklarının daha az sosyal dışlanmaya maruz kaldığı kanısına vardırmaktadır. Çocukların eğitim hayatında diğer topluluklardan olan arkadaşları ile kaynaşması, arkadaşlık etmesi; sosyal dışlanmanın etkisini azaltmaktadır. Sonucunda ise eğitimin ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü eğitim, her topluluk için gerekli ve çocukların geleceğe hazırlanması için en önemli temel haklardan biridir.

Okulda öğretmenlerin ve müdürlerin tutumları çocukların her türlü gelişimi açısından önem arz etmektedir. 189 hanede yapılan anket çalışmasında, Bandırma İlçesi'nde %93,20 oranında öğretmen ve müdürlerin, Roman ailelerin çocuklarını dışlamadığı yönündedir. Bu bulgulara göre H₃ ve H₄ hipotezinde yer alan “Roman ailelerin eğitim ve gelir durumuna göre ayrımcılık düzeyi arasında farklılık görülmektedir. “Öngörüsü reddedilmiştir. Ancak ailelerin yaşadığı ayrımcılık durumu ile çocukların eğitim hayatında yaşadığı ayrımcılık durumu arasında anlamlı farklılık görülmektedir. Bu bulgu H₅ hipotezini doğrulamaktadır.

Emek istismarı çocukların her türlü gelişimi açısından zararlıdır. İşverenlerin çocuk emeğine olan talebi, düşük ücret ve çocukların yetişkinlere kıyasla daha az sorunlu olması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. TÜİK verilerine bakıldığında geçmiş yıllara göre çocuk işçiliği oranı düşmektedir. 2018 yılında %18,2 oranında olan çocuk istihdamı 2021 yılında %14 oranında düşüş yaşamıştır (TÜİK,2021).

Yapılan anket çalışmasında, 189 hanenin sadece 17 hanesinde çocuk işçi saptanmıştır. Emek istismarı oranı ise %70,6 oranında düşük emek istismarı düzeyindedir. Ortaya çıkan çocuk işçiliği ile ilgili bulgular TÜİK verileri ile örtüşmektedir. Ayrıca emek istismarının düşük düzeyde saptanması, araştırmanın H₁ hipotezini reddetmiştir.

ILO ve UNICEF'in ortak çalışması olan "Çocuk İşçiliği: Küresel Tahminler" incelendiğinde ise 2000 yılından 2020 yılına kadar çocuk işçiliği 86 milyon kadar azalmıştır. Son dört yılda 12-14 ve 15-17 yaş aralığındaki çocuk işçi oranlarına bakıldığında yüzde ve mutlak sayı oranlarında istikrarlı bir düşüş gözlemlenmiştir. 2016 küresel tahminlere göre ise bu düşüşün yavaşlayacağı yönünde olmuştur. 2020 yılında 5-11 yaş aralığında olan çocuk işçi oranı 2016 yılına göre 16,8 milyon artmıştır. Özellikle Covid-19 krizinin, çocuk işçiliği durdurmaya yönelik çalışmalarını olumsuz etkileyeceğini ve acil önlemler alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Çocuklar, yoksulluğu yetişkinlere kıyasla daha fazla hissetmektedir. Hanede olan maddi yetersizlik çocukların birçok haklarından mahrum kalmasında sebep olmaktadır. Yapılan anket çalışmasında bulgular incelendiğinde, %53,40 oranında, bireyler kendini yoksul hissetmektedir. Ayrıca %76,70 oranında, bireyler çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. Çocuk yoksulluğu önlenmesi gereken sosyal sorunlar arasında yer almaktadır. Yoksulluğu en derinden hisseden çocuklar, temel haklarından mahrum kalmakta ve yetişkin çağına ulaştıklarında bile yoksulluğu devam etmektedir. Yoksul ailelerin çocuklarının çalışma hayatına daha erken girmektedir. Çalışma hayatında birçok tehlike ile karşı karşıya kalmaktadır.

Çocuklar çalıştıkları ortamda alkol, sigara gibi zararlı maddelere bağımlı olmasına sebep olabilmektedir. Çocukların özellikle tehlikeli işlerde çalışması, sokakta çalışan çocukların arkadaş ortamları da çocukları zararlı maddelere alışmasına sebep olmaktadır. Sokakta çalışan çocuklar birçok tehlikeye maruz kalmaktadır. Sokakta çalıştıkları süreçte dışlanmakta, hor görülme ve şiddete maruz kalmaktadır. Çocuklar kayıt dışı çalıştırılması

sebebiyle işyerinde olan herhangi bir sakatlanma, kaza gibi olaylardan dolayı sigorta güvenceleri bulunmamaktadır. Çocuklar çalıştıkları ortamdan ve yaşadıkları travmatik olaylardan kaynaklı olarak, topluma karşı saldırgan tutumlar gerçekleştirebilmektedir. Toplum ile uyum içinde olamayan çocuğun daha sonrası topluma kazandırılması zorlu ve çetrefilli olabilmektedir (Namal,2008: 111).

Sonuç olarak çocuklar, yoksulluğun, sosyal dışlanmanın ve emek istismarının en şiddetli halini yaşamaktadır. Eğitimsizlik, göç, yoksulluk gibi etmenler çocukları çalışma hayatına itmektedir. Bu durum çocukların çalışma hayatında maruz kaldığı birçok tehlikeye kapı açmaktadır. Devletlerin, uluslararası kuruluşların, çocuklar hakkında, iyileştirmeye yönelik yeni politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Öyle ki yapılan çalışmalar yetersiz kalmakta, alınması gereken önlemler acilen alınmamaktadır. Çocuklar, geleceğin mirasçısıdır. Öyleki, iyi bir eğitim, iyi bir yaşam ile çocuklar hem bedensel hem zihinsel hem de ahlaksal olarak gelişebilmektedir.

Covid-19 krizi ile birlikte çocuk işçiliği mücadelesi sekteye uğramıştır. Geçmiş yıllara kıyasla çocuk işçiliği oranı Türkiye ve Dünyada düşüş yaşamaktadır. Ancak bu düşüşü etkileyen sebeplerden biri olan Covid-19 krizi ile birlikte yükselişe geçmiştir. Türkiye’de zorunlu eğitim uygulaması çocukların eğitime kazandırmaktadır. Ancak yoksul olan çocukların eğitim hayatına devamlılığı zor olabilmektedir. Roman topluluklardaki çocukların okul hayatında sosyal dışlanmaya maruz kalması sonucu okulu bırakma isteği olabilmektedir. Özellikle yoksul ailelerin çocukları için eğitim hayatında olan ihtiyaçları konusunda daha fazla yatırım yapılmalıdır. Ayrıca Roman çocuklarının eğitim ve sosyal hayatlarına entegre olmaları için sosyal projeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ACAR, O.K.; B. SOYDEMİR. (2017) “Dini Perspektifte Emek ve Emek Sömürüsü: İşçi-İşveren Üzerinden Bir Değerlendirme” **PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 3, Sayı 4, ss.59-73.
- ADAM, F; Ç. KEYDER.(2006) “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallerinde Yaşanan Yoksulluk Sosyal Dışlanma” **Avrupa Komisyonu’nun Çalışma, Sosyal İşler ve Çalışma ve Fırsat Eşitliği Dairesi Raporu**.“Çevrimiçi”https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf ,Erişim Tarihi 12/01/2022.
- AKKAN, B.E.; A. KARATAY.; B. EREL.; G. GÜMÜŞ (2008) **Romanlar ve Sosyal Dışlanma**, SKYGD.
- AKKAN, B.E.; M.B. DENİZ.; M. ERTAN. (2011) **Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri**, Sosyal Politika Forumu, ss.35-63.
- AKSAN, G. (2012) “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 27, ss.9-19
- AKSU, B. (2006) “İzmit Romanlarının Sosyo-Ekonomik ve Aile Yapısının Kocaeli Kent Kültüründeki Yeri”, **I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu**
- ALP, H. (2015) “Medyada Nefret Söylemi ve Çingene Toplumuna Yönelik Ayrımcı Söylemin Suça Dönüşmesi Süreci” Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul
- ALPMAN, N. (2014) **Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler**,3.bs., İstanbul, Ozan Yayıncılık.
- ALTINÖZ, İ.H. (2020) “Osmanlı İmparatorluğu’nda Çingenelerin Sosyo-Ekonomik Yapıları”, **OTAM**, Sayı 48, ss.1-34.
- ALTINÖZ, İ.H. (2005) “Osmanlı Toplumunda Çingeneler” Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.
- Ankara Kalkına Ajansı, (2016) **Mamak İlçesi Çocuk Yoksulluğu Haritalandırması Projesi**, “Çevrimiçi” <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/dokuman/mamak-ilcesi-cocuk-yoksullugu-haritalandirmasi-projesi/34>, Erişim Tarihi 25/04/2022
- ARABACI, R.Y. (2017) “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi “**Gelir Dağılımı ve Yoksulluk**, Ed.: M. Çağlar Özdemir, Emel İslamoğlu, 2.bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, ss.143-157
- BANAZILI, A.M.; M.S. OZAN. (2019)” Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikaları Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları” **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 33, ss.396-412.

- BÖLÜKBAŞI, B. (2008) "Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk,” **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi S.B.E. İstanbul.**
- BULUT, M. (2011) "Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Sosyal Yardım Yaklaşımı ve Türkiye’de Durum “, **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, ss. 57-64.
- CAN, R.R. (2020) "Bulgaristan’da Roman Nüfusu Üzerine Bir Değerlendirme”, Tokat **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Sonbahar Özel Sayı, ss.217-227.
- ÇAKIR, Ö. (2002) "Sosyal Dışlanma” **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 4, Sayı 3, ss.83-103.
- Çocuk Hakları Barolar Birliği **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** "Çevrimiçi", http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf, Erişim Tarihi 03/04/2020.
- ÇÖPOĞLU, M. (2018) "Türkiye’de Çocuk İşçiliği”, **Iğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 14, s..378.
- ÇSGB (2017) **30 Soruda Çocuk ve Genç İşçilere Özel Çalışma Koşulları**, "Çevrimiçi" <https://www.cs.gb.gov.tr/medias/6947/30-soruda-çocuk-ve-genç-işçilere-özel-çalışma-kosullari.pdf> , Erişim Tarihi 25/12/2022.
- DB (2022) **Poverty**, "Çevrimiçi", <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty>, Erişim Tarihi:29/01/2022.
- DEMİR, F. (2010) "Çalışma Hayatında Çocukların Korunması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, s.550.
- DICKENS, C. (2015) **OLİVER TWIST**, 7.b.s., İstanbul, Can Sanat Yayınları.
- DİNGEÇ, E. (2009) "XVI Yüzyılda Osmanlı Ordusunda Çingeneler”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 20, ss.33-46
- DÜNDAR, G. (2020). "Emek Sömürüsü Bağlamında İnsan Ticareti.” **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, ss326-349.
- Dünyalılar (2018) **Sanayi Devriminden Günümüze Çocuk Sömürüsü**, "Çevrimiçi" <https://dunyalilar.org/sanayi-devriminden-gunumuze-cocuk-somurusu.html/>, Erişim Tarihi: 29/04/2020.
- EGE, T. (2016) "Türkiye’de Çocuk İşçiliği ve Ekonomiye Etkileri,” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, **GOÜ, İktisat**, Tokat
- EKMEKÇİ, P.E (2015) "Sağlık ve Romanlar; Türkiye’de Yaşayan Romanlara Yönelik Niteliksel Araştırma”, **Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi**, Cilt 24, Sayı 4, ss.142-148.

- FIRAT, M. (2016) "Çingeneliği Anlama İmkânı: Çingener Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Malatya Örneği)", Doktora Tezi, **Fırat Üniversitesi, S.B.E.** Elâzığ.
- FIRAT, M.; S. İLHAN (2019) "Çingenerde Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma: Malatya Örneği" **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 3, ss.265-277.
- FRASER, A. (2005) **Çingener**, Çeviren: İlkin İnanç, 1.bs., İstanbul, Homer Yayıncılık.
- GERŞİL SARI, G.; H. YEŞİLYURT. (2014) "Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk: Türkiye’de ve Dünyadaki Perspektifi", **International Conference On Eurasian Economies**, Makedonya, ss. 1-9.
- GÖKALP, Ö. T. (2012). Türk İş Hukukunda Çocuk İşçi Çalıştırma. **Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)**, Cilt 2, Sayı 1, ss.125-135.
- GÖKYAY, C.C. (2014) "Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Sosyal Dışlanma Sorunu ile Mücadelede İstihdam Politikalarının Rolü: İŞKUR İçin Model Önerisi", Uzmanlık Tezi, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı**, Ankara.
- Güncel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, "Çevrimiçi" <https://sozluk.gov.tr> , Erişim Tarihi: 04/03/2020.
- GÜNEŞÇELİK, Z. (2009) "Balıkesir Romanlarının Halkbilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Balıkesir Üniversitesi, S.B.E.** Balıkesir
- GÜNDOĞAN, N. (2008) "Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele" **Ankara Sanayi Odası**, Ocak-Şubat.
- GÜNDÜZ, G.S (2007) "Sosyal İçerme Politikalarının Uygulamasında Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü" Uzmanlık Tezi, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı**, Ankara
- HACİMAHMUTOĞLU, H. (2019) "Türkiye’de Sosyal Yardım Sistemlerinin Değerlendirilmesi", Uzmanlık Tezi, **Devlet Planlama Teşkilatı**, Ankara.
- HAJIOFF, S.; M. MCKEE. (2000) "The Health Of The Roma People: A Review Of The Published Literature " **Journal of Epidemiology&Community Health** , Cilt 54, Sayı 11, ss.864-869.
- HATİPLER, M. (2019) "Boyut ve Etkenleriyle Sosyal Dışlanmanın Yoksullukla Karşılaştırmalı İlişkisi" **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 21, Sayı 1, ss.39- 77.
- Hayata Destek Derneği, (2016) "Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliği", sayı:2, s.6.
- ILO, (2020) **Çocuk İşçiliği**, "Çevrimiçi", <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm>, Erişim Tarihi :03/04/2020

- ILO, (2017) **ILO Çocuk İşçiliğinin 2025 Yılına Kadar Sona Erdirilmesine Yönelik Politikalar Öneriyor**,” Çevrimiçi”,
https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_599900/lang--tr/index.htm , Erişim Tarihi: 19/05/2020
- ILO, (2020) **Çocuk İşçiliği:2020 Küresel Tahminler, Eğilimler ve Önümüzdeki Yol**, Çevrimiçi” https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_800655.pdf, Erişim Tarihi 26/12/2022.
- İŞİK, O.; PINARCIOĞLU, M. (2011) **Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği**, 8.b.s, İstanbul, İletişim Yayınları.
- KARA, M.A. (2017) “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Uygulamaları: Gümüşhane Örneği “**Akademik Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Sayı 61, ss.561-574
- KARAMAN, B.; ÖZÇALIK, M. (2007)” Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü” **Yönetim Dergisi**, Cilt 14, Sayı 1, ss.25-41.
- KARADENİZ, KABAKÇI, H. (2017)” Yoksulluğun Nedenleri” **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk**, Ed.: M. Çağlar Özdemir, Emel İslamoğlu, 2.bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, ss.161-180.
- KARAN, U. (2017) Görmezlikten Gelen Eşitsizlik: Türkiye’de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi Raporu
- KARAGÖZ, Y. (2021) **SPSS-AMOS-META Uygulamalı Nitel-Nicel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği**, 3.b.s., Ankara, Nobel Yayınları.
- KARATAŞOĞLU, S.; E. İSLAMOĞLU. (2016) “Gelir Seviyesi ve Sosyal Dışlanma İlişkisi Üzerine Bir Araştırma” **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, ss.12-41
- KARAYILMAZLAR E.; A. GÜLER. (2015) “Yoksulluk ve Yoksulluğun Nedenleri, Sosyo-Ekonomik Etkileri, Türkiye ve Dünyada Yoksulluğun Boyutları”, **Vergi Raporu**, Sayı 193, ss.24-44.
- KOÇ, B. (2018) “Yoksullukla İlgili Kavramlar”, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,” Çevrimiçi”
<http://www.bingol.edu.tr/documents/Academic/Ders%20Notu%20%209.pdf> , Erişim Tarihi 30/12/2021.
- KOLUKIRIK, S. (2005)” Türk Toplumunda Çingene İmgesi ve Önyargısı”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, ss.1-20.
- KOLUKIRIK, S. (2008) “Türkiye’de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi**, Sayı 8, ss.145-154.
- KOPTEKİN, D. (2017) **Biz Romanlar Siz Gacolar**,1.bs. İstanbul, İletişim Yayınları.

- KULAKSIZ, Y. (2014) “Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşçiliği” **ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, ss.91-111.
- KURNAZ, AVŞAR, Ş. (2007) “Çocuk Yoksulluğu”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Cilt 12, Sayı 12, ss. 47-55.
- LEBA, R. (2001) “Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk”, **Mevzuat Dergisi**, Sayı 43, ss.1-14.
- MAHİROĞULLARI, A. (2011)” Endüstri Devrimi Sonrasında Emegin İstismarını Belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar” **İstanbul Journal of Sociological Studies**, Sayı 32, ss.41-53.
- MARSH, A. (2008) “Türkiye’de Çingenelerin Tarihi Hakkında”, Ed.: Ebru Uzpeder, Sevelina Danova (Roussinova), Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen, **Biz Buradayız Türkiye’de Romanlar: Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi**, 1.bs. İstanbul, Mart Matbaacılık, ss.5-18
- MARSH, A.; D. ANİTA. (2008) “Türkiye’de Çingenelerin Tarihi Hakkında”, Ed.: Ebru Uzpeder, Sevelina Danova (Roussinova), Sevgi Özçelik, Sinan Gökçen, **Biz Buradayız Türkiye’de Romanlar: Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi**, 1.bs. İstanbul, Mart Matbaacılık, ss.56
- MEMİŞ, H. (2013) “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, ss.144-161
- MEZARCIOĞLU, A. (2010) **Çingenelerin Kitabı**,1.bs., İstanbul, Cinius Yayınları.
- “Modern Kölelikle Nasıl Mücadele Edilir?” 1dk 46 sn., İngiltere, **TED Konferans**,2010.
- NAMAL, M.K. (2008) “Türkiye’nin Çocuk İşçiliği ile Mücadele Politika ve Programlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi” **Sosyal Politika ve Çalışma İlişkilerinde Güncel Sorunlar**, s.110.
- NİDA, H.; S. TUNÇ. (22 Mart 2019) **Romanlar Bir Çuval Una Oy Verecek Değil: Romanlar 31 Mart Yerel Seçimlerinden Ne Bekliyor?** Euronews., “Çevrimiçi” Erişim Tarihi 29/08/2021.
- ÖZBAŞ, M. (2017) **Yoksulluk ve Romanlar**,1.bs. Ankara, Siyasal Yayınevi.
- ÖZTORNACI, B; A. DEMİRDÖĞEN. (2015) “Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Temel Yoksulluk Göstergelerinin Değişimi: Türkiye Örneği” **Tarım Ekonomisi Dergisi**, Cilt 21, Sayı 1, ss.7-15.
- ÖZTORNACI, B.; P. VEZİROĞLU. (2012) “Küreselleşme ve Türkiye’de Kırsal Yoksulluk” **10.Ulusal Tarım Ekonomi Kongresi**, Konya, 5-7 Eylül, ss.290-298
- ÖZATEŞLER. (2013) “” Avrupa’da Roma/Çingeneler Üzerine Sosyal Politikalar”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, ss.13-34.

- PALLANT J. (2020) **SPSS Kullanma Kılavuzu**, çeviren: S. Balcı, B. Ahi, 3.b.s, Anı Yayınları.
- SAL, A. (2009) “Türkiye’de Yaşayan Çingenelerin Sanatsal Olarak Ele Alınışı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Trakya üniversitesi S.B.E.** Edirne.
- SAPANCALI, P. (2005) “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı 3, ss.51-106
- SBB, (2007-2009) **Orta Vadeli Program**, s.11,” Çevrimiçi”, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/08/Orta_Vadeli_Program-2007-2009.pdf ,Erişim Tarihi: 10/02/2022.
- Sosyal Demokrasi Vakfı, (2021) **Türkiye’de Roman Toplulukları ve Yoksulluk Araştırması**, “Çevrimiçi” <https://sodev.org.tr/sodev-turkiyede-roman-topluluklari-ve-yoksulluk-arastirmasi/>, Erişim Tarihi 15/04/2022
- ŞAHİN, M. (2005) “Küreselleşme Kaynaklı Yoksulluk ve Yolsuzluk” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 25, ss.124-134.
- ŞANTAŞ.F.(2016) “Yoksulluk Olgusu ve Türkiye’de Yoksulluğun ve Çeşitli Faktörlerin Sağlık Statüsü ve Sağlık Hizmetleri Kullanımı Üzerine Etkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- ŞENER, Ü. (2010) “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı**, s.s.2-22
- ŞENSES, F. (2006) **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**, 4.bs., İletişim Yayınları, İstanbul.
- ŞİHALİYEYEV, G. (2020),” Uluslararası Boyutta Çocuk İşçiliği, Çocuk İşçiliğine Karşın Hukuki Düzenlemeler ve Mücadele Programları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , **İÜ, SBKY**, İstanbul
- TABACHNICK, B.G; FIDELL, L.S. (2013),” B.G. Tabachnick, L.S. Fidell Using Multivariate Statistics” (sixth ed.) Pearson, Boston.
- TAŞ, H.Y.; S. ÖZCAN (2012) “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”, Uluslararası **Avrasya Ekonomileri Konferansı**, ss.2-9. Rapor
- TALAS, C. (1981), **Çocuk, Çocuk Haklarının Evrimi ve Ülkemizdeki Durumu**, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayını.
- TBMM,(2020)” Çevrimiçi “, <https://www.tbmm.gov.tr/kurumsal-mevzuat>,Erişim Tarihi: 14/04/2020.
- T.C. Aile Çalışmama ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **Çocuk İşçiliği ve Eğitim Öğretmen El Kitabı**,” Çevrimiçi”,

https://ailevecalisma.gov.tr/media/19084/cocuk_isciligi_elkitabi.pdf, Erişim Tarihi:16.05.2020

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Çocuk İşçiliğı ile Mücadele Ulusal Program** , s.14.,”Çevrimiçi”:https://ailevecalisma.gov.tr/media/1322/cocukisciligimucadele_2017_2023_tr.pdf , Erişim Tarihi :16.05.2020

TDK,” Çevrimiçi” <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 05/03/2021

TOPGÜL, S. (2013) “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması” **C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt 14, Sayı 1, ss.277-296.

TULUM, T. (2020) **Har-Name- Kanuni Devri İstanbul’unda Çingeneler ve Çingene Kültürü-Hüsam-i Sahravi**, 1.bs., İstanbul, Ketebe Yayınları.

TUNÇCAN, N.K.(2000)”Çocuk İşçiliğı: Nedenleri, Boyutları ve Küreselleřen Dünyadaki Konumu”, Cilt 0, Sayı 43-44, ss.243-258.

TÜİK, “Çevrimiçi”, <https://web.tuik.gov.tr/tr/>, Erişim Tarihi:17.05.2020

TÜİK, “TÜİK 2020 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları”, “Çevrimiçi” <https://data.tuik.gov.tr/> , Erişim Tarihi, 30,12,2021

TÜMTAŞ, M.S. (2009) “Yoksulluktan Yoksulluğa Göç: Marmaris ve Mersin Örnekleri” **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, Sayı 5, ss.111-134.

TÜRK MEDENİ KANUNU (2001), T.C Resmî Gazete,24607, 22 Kasım 2001.

TÜRKÖĞLU, R. (2013) “Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik “**Akademik İncelemeler Dergisi**, Sayı 3, s.s. 275-395

UNICEF, “Çevrimiçi”, <https://www.unicefturk.org/yazi/tarihçe>., Erişim Tarihi : 04.04.2020

UNICEF, **Roma Children**,” Çevrimiçi” <https://www.unicef.org/eca/what-we-do/ending-child-poverty/roma-children> , Erişim Tarihi, 26.05.2022

Walk Free Foundation, (2018) **Global Kölelik Endeksi Raporu 2018**,” Çevrimiçi”, <https://www.globalslaveryindex.org/resources/downloads/>, Erişim Tarihi: 04/04/2020.

WARSHAW, L.J. (2001) “Çocuk Emeğı” **Türk Tabipler Dergisi, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, Cilt 2, Sayı 6, ss.42-46.

YAR, F. (2015) “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk” Toplum ve Ekonomi Çalışma Merkezi, Ankara.

YAYLA, Y. (2017), “Küresel Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk İşçiliğı: Uluslararası ve Ulusal Yasal Düzenlemeler ve Ampirik Göstergeler” **TBB Dergisi**, s.413.

- YILDIRIM, A. (2019) “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele” **İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, ss.15-33.
- YILDIZ, E. (2007)” Türkçede Çingeneler İçin Kullanılan Kelimeler ve Bunların Etimolojileri”, **Dil Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, ss.61-82.
- YILMAZ, A. (2019). “Göç ve Kadın: “Göçün Feminizasyonu” ve Kadın Göçmenlerin Durumu”. **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı 1, ss.1-283.
- YİĞİTLER, Ş.Ş (2018) “Çocuk Romanlarında Çingenelik Algısı ve Çingene Çocuk İmajı” **Çocuk ve Medeniyet Dergisi**, Cilt 3, Sayı 6, ss.83-111.
- YÜCEL, D.; A. AYTAÇ. (2018) “Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Riskini Azaltmada Uygulanan Sosyal İçerme Politikaları: Türkiye Örneği” **I. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kritik Tartışmalar Kongresi**, Edirne, ss.924-933.
- ZANBAK, M. (2017)” Yoksullukla Mücadele Yöntemleri” **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk**, Ed.: M. Çağlar Özdemir, Emel İslamoğlu, 2.bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, ss.211-225.
- ZENGİN E; A. ŞAHİN, S. ÖZCAN. (2012) “Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, s.s. 134-142
- ZEYBEKOĞLU, DÜNDAR, Ö. (2011) “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk Sorunu Açısından Sosyal Belediyeciliğin Önemi” **Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, ss.117-126
- ZÜLFİKAR, B.Ş. (2010) “Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi’nin Başarı Değerlendirmesi-Ankara İli Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı**. Ankara.